

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Σωτηρία Τζιβνίκου

Διαδρομές στον Κόσμο των Λέξεων και της Κοινωνίας

Νεοελληνική Γλώσσα

Ε΄ Δημοτικού

3^ο
τεύχος

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΩΝ ΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΩΝ «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ»

Νεοελληνική γλώσσα

**Διαδρομές
στον Κόσμο των Λέξεων
και της Κοινωνίας**

**Ε΄ Δημοτικού
3^ο τεύχος**

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ

Συντονίστρια/Αξιολογήτρια

Αξιολογήτρια

Αξιολογήτρια

Τεχνικός Εμπειρογνώμονας

Επικουρικός Εμπειρογνώμονας

Υπεύθυνος του μαθήματος/γνωστικού αντικειμένου στο πλαίσιο της Πράξης

Κόζα Χρυσάνθη, *Εν ενεργεία Εκπαιδευτικός*

Χουλιέρα Ξανθή, *Εν ενεργεία Εκπαιδευτικός*

Στιβαχτή Μαρία, *Εν ενεργεία Εκπαιδευτικός*

Σιδηρόπουλος Αντώνιος, *Πτυχιούχος Πληροφορικής*

Σιδηρά Μαρία, *Πτυχιούχος τεχνολογίας γραφιστικών τεχνών*

Αθανάσιος Γιαννίκας, *Σύμβουλος Α΄ ΙΕΠ, Μέλος της Επιστημονικής Ομάδας Έργου (ΕΟΕ) της Πράξης*

Πράξη με τίτλο: «Συγγραφή, Αξιολόγηση και Ένταξη διδακτικών βιβλίων στο Μητρώο Διδακτικών Βιβλίων και στην Ψηφιακή Βιβλιοθήκη Διδακτικών Βιβλίων» με κωδικό ΟΠΣ 6010165 στο Πρόγραμμα «Ανθρώπινο Δυναμικό και Κοινωνική Συνοχή» 2021-2027

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Σπυρίδων Δουκάκης

Πρόεδρος του Δ.Σ. του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Υπεύθυνη Πράξης

Πολυξένη Μπίλλα

Σύμβουλος Α΄ του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Προϊσταμένη Τμήματος Β΄ Προγραμμάτων Σπουδών και Εκπαιδευτικού Υλικού

Αναπληρώτρια Υπεύθυνη Πράξης

Άννα-Αικατερίνη Λυκούρη

Σύμβουλος Α΄ του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής

**«Με τη συγχρηματοδότηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης»
και το Πρόγραμμα «Ανθρώπινο Δυναμικό και Κοινωνική Συνοχή»**

Σωτηρία Τζιβινίκου

Νεοελληνική γλώσσα

Διαδρομές στον Κόσμο των Λέξεων και της Κοινωνίας

Ε΄ Δημοτικού
3^ο τεύχος

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΑΡΧΙΚΗΣ ΕΚΔΟΣΗΣ

Συγγραφέας

Τζιβινίκου Σωτηρία, *Ph.D. Επίκουρη Καθηγήτρια
Πανεπιστημίου Θεσσαλίας*

Συμβολή στην ανάπτυξη του πρωτογενούς
εκπαιδευτικού υλικού

Μπαμπατζάνης Σωτήρης, *Ph.D. Φιλολόγος, Δάσκαλος*

Βολακάκης Αργύρης, *Εκπαιδευτικός Αθμιας
Εκπαίδευσης, MA Ειδικής Αγωγής, Υπ. Διδάκτορας*

Εικονογράφηση/Γραφιστική Επιμέλεια/
Σελιδοποίηση

Ιωάννα Βαριά, *Γραφίστρια - Εικονογράφος*

Φιλολογική Επιμέλεια

Μπέσσα Σπυριδούλα, *MEd Υπ. Διδάκτορας Φιλολόγος*

Υπεύθυνη του μαθήματος
κατα τη συγγραφή

Τζιβινίκου Σωτηρία, *Ph.D. Επίκουρη Καθηγήτρια
Πανεπιστημίου Θεσσαλίας*

Προεκτυπωτικές Εργασίες

Readnet Publications IKE

Πνευματικά Δικαιώματα Κειμένων

Το παρόν διδακτικό πακέτο διατίθεται αποκλειστικά για χρήση στα σχολεία, σύμφωνα με τους όρους που θα καθοριστούν από το Υπουργείο Παιδείας, Θρησκευμάτων και Αθλητισμού. Τα κείμενα που περιλαμβάνονται σε αυτό, προέρχονται από τις εξής πηγές:

Κείμενα με αναφερόμενη πηγή και προέλευση. Ορισμένα κείμενα έχουν αντληθεί από δημοσιευμένες πηγές. Για αυτά τα κείμενα αναφέρεται η πηγή και η προέλευσή τους, και η χρήση τους γίνεται σύμφωνα με τους όρους πνευματικής ιδιοκτησίας που ισχύουν για τις πηγές αυτές.

Διασκευές δημοσιευμένων κειμένων από τη συγγραφική ομάδα. Η συγγραφική ομάδα έχει διασκευάσει κείμενα που προέρχονται από δημοσιευμένες πηγές, με στόχο την προσαρμογή τους στις ανάγκες του παρόντος διδακτικού έργου. Για τα διασκευασμένα κείμενα αναφέρεται πάντα η αρχική πηγή και προέλευση, ενώ η διασκευή καλύπτεται από τα δικαιώματα της παρούσας έκδοσης.

Πρωτότυπα κείμενα της συγγραφικής ομάδας. Τα υπόλοιπα κείμενα έχουν αναπτυχθεί εξ ολοκλήρου από τη συγγραφική ομάδα για τις ανάγκες του παρόντος έργου. Τα πρωτότυπα κείμενα προστατεύονται από τη νομοθεσία περί πνευματικής ιδιοκτησίας, και οποιαδήποτε αναπαραγωγή ή χρήση τους επιτρέπεται μόνο για τους σκοπούς του έργου.

Πνευματικά Δικαιώματα Εικόνων

Οι εικόνες που περιλαμβάνονται σε όλα τα τεύχη του παρόντος διδακτικού πακέτου έχουν χρησιμοποιηθεί σύμφωνα με τους όρους χρήσης και τις άδειες που παρέχονται από τις πηγές τους. Συγκεκριμένα:

Οι εικόνες που έχουν αντληθεί από τη βιβλιοθήκη του Canva.com ενσωματώνονται στο παρόν έργο με βάση τους όρους άδειας χρήσης που προβλέπονται από την πλατφόρμα. Το έργο συμμορφώνεται με την πολιτική εμπορικής και μη εμπορικής χρήσης όπως αναφέρεται στον επίσημο ιστότοπο του Canva.com.

Οι εικόνες που έχουν αντληθεί από τη βιβλιοθήκη του Freepik.com έχουν αποκτηθεί και χρησιμοποιούνται σύμφωνα με την άδεια χρήσης της πλατφόρμας. Όπου απαιτείται, αναφέρονται οι δημιουργοί, όπως προβλέπεται από την άδεια χρήσης.

Οι εικόνες που έχουν αντληθεί από ανοιχτές πηγές στο διαδίκτυο χρησιμοποιούνται μόνο εφόσον συνοδεύονται από σαφή άδεια χρήσης που επιτρέπει τη χρήση τους για εκπαιδευτικούς σκοπούς. Έχει καταβληθεί κάθε δυνατή προσπάθεια ώστε να εξασφαλιστεί η συμμόρφωση με τους όρους χρήσης τους. Σε περίπτωση που κάποια εικόνα παραβιάζει δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας, η χρήση της δεν είναι εσκεμμένη και θα αφαιρεθεί άμεσα κατόπιν σχετικής ειδοποίησης.

**ΠΑΝΟΡΑΜΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΕΝΟΤΗΤΩΝ
ΚΑΙ ΕΒΔΟΜΑΔΙΑΙΟΣ ΧΡΟΝΟΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΣ**

ΜΑΘΗΣΙΑΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΑΝΑ ΘΕΜΑΤΙΚΟ ΠΕΔΙΟ ΑΝΑ ΘΕΜΑΤΙΚΗ

Διδακτική Ενότητα (ΔΕ) (4 εβδομάδες)	6^η ΔΕ: Ψηφίδες από τη φύση σελ. 8	7^η ΔΕ: Νερό, ο πιο πολύτιμος φυσικός πόρος! σελ. 38
Διδακτική Υποενότητα (ΔΥ) (8 ώρες)	<p>1^η ΔΥ: Αρχαίες βελανιδιές σελ. 11</p> <p>2^η ΔΥ: Ποτάμια σελ. 17</p> <p>3^η ΔΥ: Οι πολύτιμες μέλισσες σελ. 21</p> <p>4^η ΔΥ: Επανάληψη και εμπέδωση: Πεταλούδες σελ. 29</p>	<p>1^η ΔΥ: Γνωρίζοντας το νερό σελ. 41</p> <p>2^η ΔΥ: Παγκόσμια ημέρα νερού, μια ευκαιρία προβληματισμού σελ. 49</p> <p>3^η ΔΥ: Το πολύτιμο νερό! Από το πλύσιμο των χεριών ως την κλιματική αλλαγή σελ. 57</p> <p>4^η ΔΥ: Επανάληψη-εμπέδωση: Το νερό στο δημοτικό τραγούδι σελ. 63</p>
1^ο θεματικό πεδίο: Προσληπτικές και παραγωγικές δεξιότητες (2 ώρες)	<p>Να κατανοούν κείμενα για τη φύση και τη βιοποικιλότητα.</p> <p>Να συζητούν για τη σημασία της προστασίας του περιβάλλοντος.</p> <p>Να παράγουν προφορικά και γραπτά κείμενα για τη σχέση ανθρώπου-φύσης.</p>	<p>Να κατανοούν κείμενα για τον ρόλο του νερού στη ζωή και το περιβάλλον.</p> <p>Να συζητούν για την εξοικονόμηση και τη σωστή διαχείριση των υδάτινων πόρων.</p> <p>Να παράγουν προφορικά και γραπτά κείμενα για την προστασία του νερού.</p>
2^ο θεματικό πεδίο: Κειμενικοί τύποι και πολυτροπικότητα (2 ώρες)	<p>Να αναγνωρίζουν χαρακτηριστικά περιγραφικών και αφηγηματικών κειμένων.</p> <p>Να δημιουργούν πολυτροπικά κείμενα (εικόνες, κείμενα) για την προστασία του περιβάλλοντος.</p> <p>Να συγκρίνουν διαφορετικούς τρόπους παρουσίασης του φυσικού κόσμου.</p>	<p>Να αναγνωρίζουν χαρακτηριστικά εξηγητικών και περιγραφικών κειμένων.</p> <p>Να δημιουργούν πολυτροπικά κείμενα (αφίσες, παρουσιάσεις) για την αξία του νερού.</p> <p>Να συγκρίνουν τρόπους παρουσίασης του νερού σε διάφορα μέσα.</p>
3^ο θεματικό πεδίο: Γραμματική περιγραφή (2 ώρες)	<p>Να χρησιμοποιούν σωστά ανώμαλα ουσιαστικά και ιδιόκλιτους τύπους.</p> <p>Να εφαρμόζουν συνδετικές λέξεις για συνοχή σε περιγραφές περιβάλλοντος.</p>	<p>Να χρησιμοποιούν σωστά μεταφορικές εκφράσεις σχετικές με το νερό.</p> <p>Να εφαρμόζουν συνδετικές λέξεις για συνοχή σε επιχειρηματολογικά κείμενα.</p>
4^ο θεματικό πεδίο: Λεξιλόγιο (1 ώρα)	<p>Να εμπλουτίζουν το λεξιλόγιό τους με όρους σχετικούς με τη φύση.</p> <p>Να αναγνωρίζουν και να χρησιμοποιούν επιστημονικούς όρους που αφορούν το περιβάλλον.</p>	<p>Να εμπλουτίζουν το λεξιλόγιό τους με όρους σχετικούς με το νερό και τον υδρολογικό κύκλο.</p> <p>Να αναγνωρίζουν και να χρησιμοποιούν επιστημονικούς όρους που αφορούν τη διαχείριση των υδάτων.</p>
5^ο θεματικό πεδίο: Ανάγνωση βιβλίων / εκτεταμένων κειμένων (1 ώρα)	<p>Να διαβάζουν και να συζητούν βιβλία που αφορούν τη φύση.</p> <p>Να εκφράζουν απόψεις για τη σημασία της προστασίας του περιβάλλοντος.</p>	<p>Να διαβάζουν και να αναλύουν κείμενα που αφορούν τη σημασία του νερού.</p> <p>Να εκφράζουν απόψεις για τη βιώσιμη χρήση του νερού μέσα από λογοτεχνικά έργα.</p>
	Λογοτεχνικά κείμενα σελ. 69	Γιορτές μνήμης και πολιτισμού σελ. 85

6

Ψηφίδες από τη φύση

1^η υποενότητα
Αρχαίες βελανιδιές.

2^η υποενότητα
Ποτάμια.

**ΨΗΦΙΔΕΣ
ΑΠΟ ΤΗ ΦΥΣΗ**

4^η υποενότητα
Επανάληψη και εμπέδωση:
Παγκόσμια μέρα της
μέλισσας.

3^η υποενότητα
Οι πολύτιμες μέλισσες.

* **Ψηφίδα:** Μικρό κομμάτι υλικού (όπως πέτρα, γυαλί ή μάρμαρο) που χρησιμοποιείται για τη δημιουργία ψηφιδωτών. Στον τίτλο του μαθήματος η λέξη ψηφίδα χρησιμοποιείται μεταφορικά και σημαίνει ένα μικρό αλλά σημαντικό μέρος που συνθέτει ένα μεγαλύτερο σύνολο.

ΜΕ ΤΙ ΘΑ ΑΣΧΟΛΗΘΟΥΜΕ Σ' ΑΥΤΗΝ ΤΗΝ ΕΝΟΤΗΤΑ:

1. Θα γνωρίσουμε μικρά, αλλά πολύτιμα στοιχεία της φύσης.
2. Θα ανακαλύψουμε δέντρα με μακράιωνη ιστορία και ποτάμια που δίνουν ζωή.
3. Θα εξερευνήσουμε τους μικρούς, αλλά σημαντικούς εργατές της φύσης.
4. Θα μάθουμε πώς μπορούμε να φροντίσουμε τον πλανήτη μας.
5. Θα κατανοήσουμε πώς όλα συνδέονται και επηρεάζουν τη ζωή μας.

Κεντρική έννοια

Οικολογική ευαισθησία

Έννοιες - κλειδιά

Οικοσύστημα

Βιοποικιλότητα

Κλιματική
αλλαγή

Φυσικοί
πόροι

Ανανεώσιμες
πηγές
ενέργειας

Σχετικές έννοιες

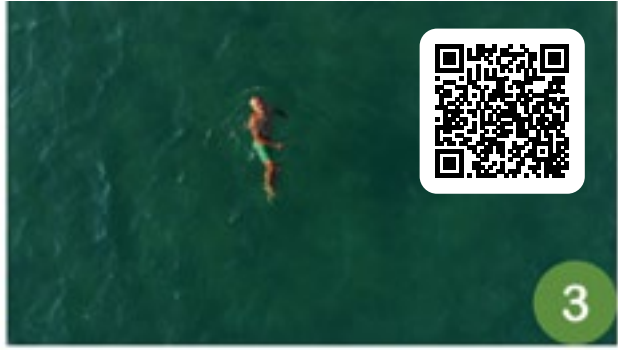
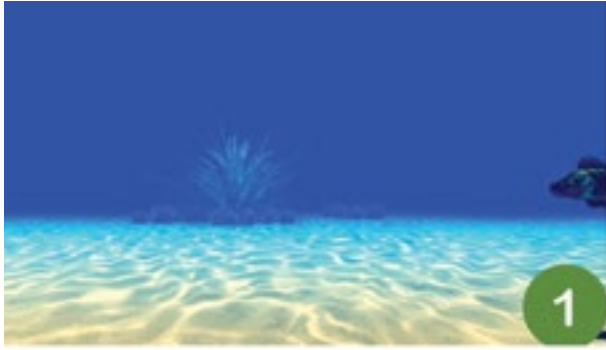
Βιότοπος,
Οργανισμοί

Είδη,
Οικολογική
ισορροπία

Ρύπανση,
Ακραία καιρικά
φαινόμενα

Ορυκτά
καύσιμα,
Υδάτινοι πόροι

Ηλιακή ενέργεια,
Αιολική ενέργεια

Βλέποντας τις εικόνες, Συζητάμε...

- Τι δείχνει η καθεμία από τις εικόνες;
- Ποιες εικόνες δείχνουν τη φύση όπως θα θέλαμε να είναι και ποιες δείχνουν προβλήματα που δημιουργεί ο άνθρωπος;
- Πώς επηρεάζουν οι ανθρώπινες δραστηριότητες το φυσικό περιβάλλον;

Γράψτε την ιδεοθύελλα στον υπολογιστή (διαβαθμισμένη δυσκολία).

ΚΑΝΟΥΜΕ ΠΡΟΒΛΕΨΕΙΣ ΚΑΙ ΥΠΟΘΕΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΟ ΘΕΜΑ: Ψηφίδες από τη φύση

1^ο βήμα:

Ενεργοποίηση ενδιαφέροντος

Βλέπουμε εικόνες και βίντεο και ανταλλάσσουμε τις σκέψεις μας.

2^ο βήμα:

Ιδεοθύελλα προβλέψεων και υποθέσεων

Αναρωτιώμαστε τι θα μάθουμε σε αυτή τη διδακτική ενότητα.

3^ο βήμα:

Καταγραφή προβλέψεων και υποθέσεων

Καταγράφουμε τις προβλέψεις και τις υποθέσεις μας στον πίνακα ή σε μεγάλο χαρτί.

4^ο βήμα:

Παρακολουθούμε τα μαθήματα με προσοχή

Στο μάθημα, ξαναθυμόμαστε την αρχική συζήτηση, για να δούμε αν είμαστε κοντά στις υποθέσεις μας.

5^ο βήμα:

(Μετά το τέλος της διδακτικής ενότητας)

Επανεξέταση προβλέψεων και υποθέσεων

Κάνουμε έναν πίνακα με δύο στήλες.

Στη μια στήλη γράφουμε τι υποθέσαμε ότι θα μάθουμε και στην άλλη στήλη γράφουμε τι μάθαμε τελικά.

Με αυτόν τον τρόπο ελέγχουμε «Ποιες από τις υποθέσεις μας επαληθεύτηκαν».

Τα δέντρα μπορούν να «μεταναστεύουν»: Το εντυπωσιακό παράδειγμα της βελανιδιάς

Τα ζώα μπορούν εύκολα να προσαρμοστούν στις αλλαγές του περιβάλλοντος και στις εποχιακές διαφορές, αλλά αυτό δε συμβαίνει με τα φυτά. Παρόλα αυτά, ορισμένα δέντρα, όπως η **βελανιδιά**, κατάφεραν να «μετακινηθούν» μέσα στους αιώνες, προσαρμοζόμενα στις κλιματικές συνθήκες.

Οι επιστήμονες που μελετούν τη βελανιδιά έχουν ανακαλύψει ότι το δέντρο αυτό έχει εξαπλωθεί σε ολόκληρη την Ευρώπη μέσα από μια διαδικασία «μετανάστευσης». Σήμερα, οι βελανιδιές καλύπτουν μια τεράστια περιοχή, από τις μεσογειακές χώρες μέχρι τη Σκανδιναβία.

Πώς έγινε αυτό;

Πριν από 18.000 χρόνια, κατά την τελευταία εποχή των παγετώνων, οι βελανιδιές περιορίστηκαν σε λίγες περιοχές: την Ιβηρική Χερσόνησο, την Ιταλία και τα Βαλκάνια. Όταν το κλίμα άρχισε να ζεσταίνει ξανά, οι βελανιδιές εξαπλώθηκαν προς τον Βορρά, καθώς οι πάγοι υποχωρούσαν και αφήναν ελεύθερα εδάφη. Το πιο εντυπωσιακό είναι ότι η εξάπλωσή τους ήταν **γρήγορη**, φτάνοντας σε ορισμένες περιοχές ακόμα και τα 50 μέτρα τον χρόνο!

Ποιοι βοήθησαν στη μετακίνηση των βελανιδιών;

Οι επιστήμονες ανακάλυψαν ότι αυτή η «μετανάστευση» δεν έγινε τυχαία. Τρεις βασικοί παράγοντες βοήθησαν τη βελανιδιά:

- **Τα πουλιά**, όπως οι καλιακούδες και τα κοράκια, που μετέφεραν τους σπόρους σε μεγάλες αποστάσεις.
- **Τα ρεύματα του νερού**, που παρέσυραν βελανιδιά σε νέα εδάφη.
- **Οι άνθρωποι**, που φύτευαν βελανιδιές καθώς μετακινούνταν προς νέες περιοχές.

Το μυστικό της επιτυχίας της βελανιδιάς

Τι έκανε όμως τη βελανιδιά τόσο ανθεκτική και ικανή να επιβιώσει για χιλιάδες χρόνια; Οι επιστήμονες βρήκαν ότι το μυστικό της βρίσκεται στο **DNA της**! Οι βελανιδιές έχουν ειδικά «γονίδια προσαρμογής» που τους επιτρέπουν να αντέχουν σε διαφορετικά περιβάλλοντα. Επιπλέον, τα διάφορα είδη βελανιδιάς

μπορούν να «συνεργάζονται», ανταλλάσσοντας χαρακτηριστικά μεταξύ τους, κάτι που κάνει το δέντρο ακόμα πιο ανθεκτικό στις αλλαγές.

Η βελανιδιά και το μέλλον

Σήμερα, οι επιστήμονες μελετούν αν η βελανιδιά θα καταφέρει να προσαρμοστεί στις νέες κλιματικές αλλαγές, όπως η υπερθέρμανση του πλανήτη. Παρόλο που το δέντρο αυτό έχει δείξει απίστευτη ανθεκτικότητα στο παρελθόν, κανείς δε γνωρίζει με σιγουριά αν θα μπορέσει να επιβιώσει στις συνθήκες που δημιουργεί η κλιματική αλλαγή.

Ένα είναι σίγουρο: **οι βελανιδιές είναι από τα πιο δυνατά και προσαρμοστικά δέντρα της φύσης και συνεχίζουν να μας εντυπωσιάζουν με την ιστορία τους!**

Ηλίας Ευθυμίου, *Το δίλημμα της πεταλούδας*
(απόσπασμα και διασκευή από τη συγγραφική ομάδα)

Το βελανίδι στην «Εποχή των Παγετώνων»

Στην ταινία κινουμένων σχεδίων «*Η Εποχή των Παγετώνων*», ένας από τους πιο χαρακτηριστικούς και αστείους ήρωες είναι ο Σκρατ, ο προϊστορικός σκίουρος, που έχει ως μοναδική του εμμονή ένα **βελανίδι!** Μέσα από τις ξεκαρδιστικές του προσπάθειες να το αποκτήσει, βλέπουμε πώς ένα τόσο μικρό στοιχείο της φύσης μπορεί να επηρεάσει ακόμα και τεράστια φυσικά γεγονότα!

Η **βελανιδιά**, το δέντρο που παράγει τα βελανίδια, είναι από τα πιο ανθεκτικά της φύσης. Ζει εκατοντάδες χρόνια και προσφέρει καταφύγιο και τροφή σε πολλά ζώα, ενώ οι ρίζες της συγκρατούν το έδαφος, βοηθώντας στην ισορροπία του οικοσυστήματος. Το **βελανίδι**, μικρό αλλά πολύτιμο, είναι γεμάτο ενέργεια και χρησιμοποιείται εδώ και αιώνες ως τροφή για ζώα και ανθρώπους.

Μέσα από την ταινία, το βελανίδι αποκτά συμβολική σημασία: εκπροσωπεί την **επιμονή, την επιβίωση και τις απρόβλεπτες αλλαγές της φύσης**, καθώς κάθε απόπειρα του Σκρατ να το αποκτήσει φέρνει νέες περιπέτειες!

1

Ατομική εργασία

Απάντησε στις παρακάτω ερωτήσεις, με βάση το κείμενο.

1. Τι σημαίνει ότι τα δέντρα «μεταναστεύουν»; Πώς το κατάφεραν οι βελανιδιές;

.....

.....

2. Ποιοι παράγοντες βοήθησαν τις βελανιδιές να εξαπλωθούν στην Ευρώπη μετά την εποχή των παγετώνων;

.....

.....

3. Γιατί οι επιστήμονες πιστεύουν ότι η βελανιδιά είναι τόσο ανθεκτικό δέντρο;

.....

.....

4. Ποιοι κίνδυνοι μπορεί να απειλήσουν τη βελανιδιά στο μέλλον;

.....

.....

5. Πώς η ανθρώπινη δραστηριότητα επηρέασε τη διάδοση των βελανιδιών;

.....

.....

2

Ατομική εργασία

Αντιστοίχισε κάθε όρο με τη σωστή του περιγραφή.

A	B
Βελανίδι	α) Διαδικασία μετακίνησης οργανισμών σε νέες περιοχές.
Μετανάστευση	β) Οργανισμοί που βοηθούν στη μεταφορά σπόρων.
Καλιακούδα	γ) Μικρός καρπός της βελανιδιάς.
Γονίδια	δ) Ικανότητα ενός οργανισμού να αντέχει σε δύσκολες συνθήκες.
προσαρμογής	ε) Μεγάλοι όγκοι πάγου που καλύπτουν περιοχές για πολλά χρόνια.
Παγετώνες	

3 Ατομική εργασία

Συμπλήρωσε τις κενές λέξεις με τις σωστές από τη λίστα:

παγετώνες, βελανίδι, προσαρμογή, νερό, πουλιά, μετανάστευση

Οι βελανιδιές κατάφεραν να επιβιώσουν από τους μεγάλους ..... που κάλυψαν την Ευρώπη για χιλιάδες χρόνια. Μετά από αυτή την περίοδο, άρχισαν να εξαπλώνονται σε νέες περιοχές μέσω της ..... των σπόρων τους. Αυτή η διαδικασία βοηθήθηκε από τα ..... που μετέφεραν τους σπόρους, αλλά και από το ..... που παρέσυρε τα βελανίδια σε διαφορετικά εδάφη.

Η επιτυχία της βελανιδιάς οφείλεται στην ..... της στις κλιματικές αλλαγές. Διαθέτει ειδικά γονίδια που της επιτρέπουν να αναπτύσσεται σε διάφορα περιβάλλοντα. Ο καρπός της, το ....., αποτελεί σημαντική τροφή για πολλά ζώα.

4 Ατομική εργασία

Επίλεξε τη σωστή λέξη σε κάθε πρόταση ώστε το κείμενο να έχει νόημα.

Οι βελανιδιές είναι από τα πιο **(παλιά / νέα / ασήμαντα)** δέντρα της Ευρώπης. Έχουν αντέξει **(πολλούς αιώνες / λίγα χρόνια / ένα καλοκαίρι)** και έχουν εξαπλωθεί σε μεγάλες αποστάσεις. Η μετανάστευσή τους οφείλεται σε **(ανέμους / πουλιά / ψάρια)** που μετέφεραν τους σπόρους τους.

Ένα από τα μυστικά της επιβίωσης της βελανιδιάς είναι τα **(ξεχωριστά φύλλα / γονίδια προσαρμογής / αγκάθια)** που της επιτρέπουν να αντέχει σε δύσκολες συνθήκες. Σήμερα, οι επιστήμονες ανησυχούν για το μέλλον της λόγω **(της κλιματικής αλλαγής / της αύξησης των δασών / των παγετώνων).**

5

Ομαδική εργασία**Η ιστορία του δικού μας δέντρου**

Στόχος: Να δημιουργήσετε ένα βιβλίο που θα αφηγείται την ιστορία ενός δέντρου από την αυλή του σχολείου ή από το κοντινό πάρκο. Θα περιγράψει τη ζωή του, τις αλλαγές που έχει δει και τη σημασία του για το περιβάλλον.

Βήμα 1: Επιλογή δέντρου

Βγείτε στην αυλή του σχολείου ή στο κοντινό πάρκο και παρατηρήστε τα δέντρα.

Διαλέξτε ένα δέντρο που σας φαίνεται ενδιαφέρον:

Είναι πολύ παλιό ή έχει κάποια ιδιαίτερη μορφή;

Μήπως είναι καταφύγιο για πουλιά ή σκίουρους;

Έχει κάποια σημάδια, όπως χαραγμένα γράμματα ή σπασμένα κλαδιά, που δείχνουν την ιστορία του;

Σημειώστε το είδος του δέντρου (βελανιδιά, πλατάνι, πεύκο, ελιά κ.λπ.) και την τοποθεσία του.

Βήμα 2: Συλλογή πληροφοριών

Παρατηρήστε το δέντρο προσεκτικά και γράψτε σημειώσεις:

Το περιβάλλον: Πού βρίσκεται; Ποιοι το περιβάλλουν;

Η μορφή του: Είναι ψηλό ή κοντό; Έχει πολλά φύλλα ή είναι γυμνό;

Οι αλλαγές του: Πώς φαίνεται τώρα; Πώς αλλάζει με τις εποχές;

Οι επισκέπτες του: Βλέπετε πουλιά, έντομα ή ζώα να είναι πάνω του;

Προαιρετικά: Φωτογραφίστε το δέντρο ή φτιάξτε ένα σκίτσο του.

Βήμα 3: Δημιουργία της ιστορίας του δέντρου

Φανταστείτε ότι το δέντρο μιλάει και αφηγείται την ιστορία του:

Πότε φυτεύτηκε και από ποιον (αν δε γνωρίζετε, μπορείτε να φανταστείτε ένα σενάριο).

Ποιες αλλαγές έχει δει γύρω του (π.χ. παλιά υπήρχαν περισσότερα δέντρα, τώρα υπάρχουν κτίρια).

Πώς αισθάνεται το δέντρο; Τι θα ήθελε να πει στους ανθρώπους;

Χωρίστε την ιστορία σε κεφάλαια, π.χ.:

1. *Η γέννησή μου* (Πώς ξεκίνησε η ζωή μου;)
2. *Οι φίλοι μου* (Ζώα, άνθρωποι, άλλα φυτά)
3. *Οι δυσκολίες μου* (Άνεμοι, καταιγίδες, ανθρώπινη παρέμβαση)
4. *Το μέλλον μου* (Πώς θα θέλατε να το προστατέψετε;)

Βήμα 4: Σύνταξη και διαμόρφωση του βιβλίου**Εξώφυλλο:**

Διαλέξτε έναν τίτλο για το βιβλίο σας (π.χ. «*Η ιστορία της μεγάλης βελανιδιάς*», «*Το δέντρο της αυλής μας*»).

Σχεδιάστε ένα εξώφυλλο με εικόνες ή φωτογραφίες.

Σελίδες βιβλίου:

Γράψτε την ιστορία του δέντρου σε απλή, όμορφη γλώσσα.

Προσθέστε εικόνες, ζωγραφιές ή φωτογραφίες.

Διακοσμήστε τις σελίδες με φύλλα, κλαδιά ή άλλα φυσικά στοιχεία (αν το φτιάξετε χειροποίητα).

Βήμα 5: Παρουσίαση του βιβλίου

Διαβάστε το βιβλίο σας στην τάξη ή παρουσιάστε το ως αφηγηματική ιστορία.

Αν χρησιμοποιήσετε ψηφιακή εφαρμογή, μοιραστείτε το με την ομάδα σας!

Φτιάξτε μια «Γωνιά των βιβλίων της φύσης» στην τάξη, όπου όλοι μπορούν να διαβάσουν τα έργα των συμμαθητών τους.

Επιπλέον Ιδέες:

Ψηφιακή έκδοση: Αντί για χαρτί, δημιουργήστε το βιβλίο σας σε μια ψηφιακή εφαρμογή.

Κόμικ: Αντί για απλή αφήγηση, μετατρέψτε την ιστορία του δέντρου σε εικονογραφημένο κόμικ.

Ένας ποταμός ξαναγεννιέται

Ο Τάμεσης το 1950 ήταν ένας από τους πιο μολυσμένους ποταμούς της Ευρώπης. Τόσο, που δίκαια τον αποκαλούσαν «ο νεκρός ποταμός». Η υδρόβια ζωή είχε πλήρως εξαφανιστεί, ενώ δραστηριότητες αναψυχής, μεταξύ αυτών το ψάρεμα και το κολύμπι, ήταν απαγορευμένα.

Τότε βέβαια, οι αντιλήψεις ήταν πολύ διαφορετικές. Το 1959, ένα δημοσίευμα ανέφερε ότι ένας Βρετανός πολιτικός ήταν αντίθετος στο πρόγραμμα καθαρισμού του Τάμεση, πιστεύοντας ότι οι ποταμοί είναι φυσικά κανάλια για τα απόβλητα. Ωστόσο, αυτό που δε γνώριζε ήταν ότι η ρύπανση προκαλούσε την υπερβολική ανάπτυξη βακτηρίων, τα οποία καταλάωναν όλο το οξυγόνο του νερού, οδηγώντας έτσι στην εξαφάνιση των υπόλοιπων οργανισμών.

Μετά τη δεκαετία του '70 ξεκίνησε ένα μεγάλο πρόγραμμα εξυγίανσης. Οι προσπάθειες έγιναν προς δύο κατευθύνσεις: έλεγχος των βιομηχανικών απορροών και επεξεργασία των αστικών λυμάτων. Τα αποτελέσματα άρχισαν να φανούν, αλλά σήμερα είναι ορατά.

Ο ποταμός απέκτησε μια σχεδόν πλούσια πανίδα (δηλαδή τα ζώα που ζουν σε μια συγκεκριμένη περιοχή, όπως τα ψάρια, οι φώκιες και τα δελφίνια), ενώ βελτιώθηκε σημαντικά η γενικότερη ποιότητα του νερού. Στην τελευταία απογραφή του 2015 αναφέρονται γύρω στα 120 είδη υδρόβιων οργανισμών που ζουν στα οικοσυστήματα του Τάμεση, από σχεδόν κανένα την εποχή που άρχισε το πρόγραμμα. Ακόμη, καταγράφηκαν δύο τρία καινούργια είδη, ενώ εμφανίστηκαν ξανά δελφίνια και φώκες, δείγμα της προοιούσας καθαρότητας των νερών.

Το πρόβλημα βέβαια με τα δελφίνια, που δεν αποίκησαν ομαδικά τον ποταμό, όπως οι φώκες, είναι η ηχορύπανση από τα αυτοκίνητα στις όχθες και την κυκλοφορία των πλοίων, αυτή ενοχλεί σοβαρά το σύστημα επικοινωνίας μεταξύ των ατόμων του κοπαδιού και αποσυντονίζει τις κινήσεις τους.

Ο ποιοτικός και ποσοτικός έλεγχος της ρύπανσης, ήδη από το 2000, έδειξε πως από τις 16 παραμέτρους, οι 13 ήταν κάτω από τα όρια, με σαφέστατη υποχώρηση των στοιχείων εκείνων που προέρχονται από βιομηχανικές πηγές, όπως είναι τα βαριά μέταλλα. Αυτό, σε μεγάλο βαθμό, οφείλεται στη νέα αυστηρή νομοθεσία, σε μερικές περιπτώσεις όμως οφείλεται στην ίδια την αγορά: με τις ψηφιακές φωτογραφι-

Τμήμα χάρτη του Λονδίου, όπου φαίνεται ο ποταμός Τάμεσης. Πηγή: britannica.com

κές μηχανές καταργήθηκαν και τα φίλμ με τις επάρχυρες επιφάνειες και έτσι εξαφανίστηκε και ο άργυρος, ένα ιδιαίτερα επικίνδυνο μέταλλο, από τα νερά.

Βέβαια, η ρύπανση δεν εξαφανίστηκε τελείως. Μετά από μια ισχυρή βροχή ή κατά τις περιόδους των παρατεταμένων βροχοπτώσεων η βιολογική ρύπανση επανεμφανίζεται λόγω της υπερχειλίσης των φρεατίων (δηλαδή των φρεατίων αποχέτευσης που συγκεντρώνουν νερά) στους συλλεκτήριους αγωγούς.

Είναι γεγονός ότι η Ευρώπη, αφού μέσα σε λίγες δεκαετίες κατέστησε τα ποτάμια της αγωγούς λυμάτων, σήμερα κάνει μια υπερπροσπάθεια για την επαναφορά τους στην προηγούμενη κατάσταση. Το γενικότερο, όμως, συμπέρασμα είναι, ότι το κόστος θα είναι έτσι κι αλλιώς τεράστιο, τα αποτελέσματα θα κάνουν πολύ χρόνο να φανούν και ότι η φυσικότητα δεν μπορεί ποτέ να αποκατασταθεί στο 100%. Αυτό δεν οφείλεται μόνο στη ρύπανση, αλλά και στην αλλαγή της γενικότερης φυσιογνωμίας των ποταμών. Οι αλλαγές στις όχθες των ποταμών, όπως η αποψίλωση της βλάστησης, η κατασκευή φραγμάτων και η εκτροπή των υδάτων μέσω καναλιών, επηρεάζουν τη φυσική ροή του νερού. Η άντληση μεγάλων ποσοτήτων νερού και η διατάραξη της μεταφοράς ιζημάτων μεταβάλλουν το περιβάλλον του ποταμού, συχνά με τρόπο που δεν μπορεί να αντιστραφεί.

Οι μεγάλοι ποταμοί του κόσμου, όπως ο Αμαζόνιος, ο Νείλος, ο Δούναβης και ο Γάγγης, αποτελούν ζωτικής σημασίας πηγές νερού, τροφής και ενέργειας για εκατομμύρια ανθρώπους. Ωστόσο, η αλόγιστη εκμετάλλευσή τους δημιουργεί σοβαρά προβλήματα. Η υπεράντληση νερού για άρδευση και βιομηχανία μειώνει τη ροή τους, επηρεάζοντας το οικοσύστημά τους. Η ρύπανση από φυτοφάρμακα, χημικά και αστικά απόβλητα υποβαθμίζει την ποιότητα του νερού, απειλώντας τη ζωή των οργανισμών που εξαρτώνται από αυτούς. Επιπλέον, η κατασκευή φραγμάτων αλλάζει τη φυσική ροή του νερού, διαταράσσοντας τη μετανάστευση των ψαριών και άλλων ειδών. Η προστασία αυτών των ποταμών είναι απαραίτητη για τη διατήρηση της βιοποικιλότητας (δηλαδή της ποικιλίας των ζωντανών οργανισμών που υπάρχουν σε ένα οικοσύστημα, όπως φυτά, ζώα και μικροοργανισμοί) και της ζωής των ανθρώπων που βασίζονται σε αυτούς.

Τμήμα του ποταμού Αμαζονίου

Ο ποταμός Γάγγης στην Ινδία

Ο ποταμός Νείλος, ο μεγαλύτερος ποταμός στον κόσμο, ονομάζεται πατέρας των αφρικανικών ποταμών. Πηγάζει νότια του Ισημερινού και ρέει προς τον Βορρά για να καταλήξει στη Μεσόγειο Θάλασσα.

Ο Αμαζόνιος υδροδοτεί το απέραντο τροπικό δάσος της Νοτιοαμερικανικής ηπείρου, μεταφέροντας συνολικά το ένα πέμπτο (1/5) του γλυκού νερού που κυκλοφορεί πάνω στη γη. Από τις εκβολές του στον Ατλαντικό μέχρι τις πηγές του στις Περουβιανές Άνδεις κοντά στον Ειρηνικό, ενώνει φυλές και πολιτισμούς, αλλάζει ταυτότητα και κατεύθυνση, μαχεύει και συναρπάζει. Ζωτική αρτηρία μιας ολόκληρης ηπείρου, ο Αμαζόνιος χαρίζει τα αγαθά του στους Ινδιάνους του Περού, στους υλοτόμους της Κολομβίας και στους αγρότες της Βραζιλίας.

Τμήμα του ποταμού Νείλου, όπως περνάει από το Σουδάν

Είναι η μεγαλύτερη δεξαμενή ζωής στον πλανήτη, ένας ποταμός-γίγαντας με περισσότερους από 1000 παραπόταμους.

Αλιάκμονας

Η Ελλάδα, αν και δε διαθέτει ποτάμια μεγάλου μήκους όπως άλλες χώρες, φιλοξενεί αρκετά σημαντικά ποτάμια που διαδραματίζουν καθοριστικό ρόλο στο οικοσύστημα και την οικονομία της. Ο

Αλιάκμονας είναι ο μεγαλύτερος ποταμός της Ελλάδας. Πηγάζει από τα βουνά Γράμμο και Βόιο και εκβάλλει στον Θερμαϊκό Κόλπο. Ο **Αχελώος** πηγάζει από την Πίνδο και εκβάλλει

στο Ιόνιο Πέλαγος. Ο **Πηνειός** πηγάζει από την Πίνδο και εκβάλλει στο Αιγαίο Πέλαγος περνώντας από την κοιλάδα των Τεμπών. Είναι ζωτικής σημασίας για τη Θεσσαλία, καλύπτοντας ανάγκες σε πόσιμο νερό και γεωργικές δραστηριότητες. Ο **Έβρος** αποτελεί φυσικό σύνορο με τη Βουλγαρία και την Τουρκία. Το δέλτα του Νέστου είναι σημαντικός υδροβιότοπος διεθνούς σημασίας. Ο **Στρυμόνας** εκβάλλει στο Αιγαίο Πέλαγος κοντά στην Αμφίπολη. Αυτά τα ποτάμια, αν και μικρότερα σε μήκος σε σύγκριση τους παγκόσμιους γίγαντες, συμβάλλουν σημαντικά στη διατήρηση της βιοποικιλότητας και στην οικονομική ανάπτυξη των περιοχών που διασχίζουν.

Πηνειός. Φωτογραφία Μανώλης Χαβάκης

1

Ομαδική εργασία

Σχεδιάστε έναν χάρτη με τους μεγάλους ποταμούς της Ελλάδας και του κόσμου. Σημειώστε τις πηγές και τις εκβολές τους, καθώς και σημαντικά χαρακτηριστικά τους.

Θεωρία

Τι είναι αφήγηση και περιγραφή;

Η αφήγηση είναι η αναπαράσταση γεγονότων που εξελίσσονται στον χρόνο. Μπορεί να αφορά πραγματικά ή φανταστικά γεγονότα και να παρουσιάζεται από έναν αφηγητή. Οι αφηγήσεις συναντώνται σε ιστορίες, λογοτεχνικά κείμενα, βιογραφίες, ακόμα και σε καθημερινές διηγήσεις γεγονότων.

Η περιγραφή, από την άλλη πλευρά, είναι η αναπαράσταση αντικειμένων, τοπίων, καταστάσεων ή προσώπων με τρόπο που επιτρέπει στον αναγνώστη να σχηματίσει μια σαφή εικόνα. Συχνά χρησιμοποιείται μέσα στην αφήγηση για να δώσει ζωντάνια και λεπτομέρεια στα γεγονότα. Μπορεί να αφορά πραγματικά ή φανταστικά γεγονότα και να παρουσιάζεται από έναν αφηγητή. Οι περιγραφές συναντώνται σε ιστορίες, λογοτεχνικά κείμενα, βιογραφίες, ακόμα και σε καθημερινές διηγήσεις γεγονότων.

Δομή αφηγηματικού και περιγραφικού κειμένου

Τα αφηγηματικά και περιγραφικά κείμενα έχουν μια συγκεκριμένη δομή που περιλαμβάνει τα εξής στοιχεία:

1. **Ο χώρος** όπου συμβαίνουν τα γεγονότα.
2. **Ο χρόνος** όπου συμβαίνουν τα γεγονότα.
3. **Οι ήρωες** της ιστορίας (πρωταγωνιστές και άλλα πρόσωπα που συμμετέχουν).
4. **Η εξέλιξη** της ιστορίας (πώς ξεκινάει, προχωράει και τελειώνει η ιστορία).
5. **Οι σκέψεις και τα συναισθήματα** των ηρώων ή του αφηγητή της ιστορίας.
6. **Περιγραφικά στοιχεία:** Οι λεπτομέρειες που δίνουν ζωντάνια στην ιστορία (όψεις, ήχοι, μυρωδιές, συναισθήματα).
7. **Πρόλογος (Εισαγωγή):** Παρουσιάζονται ο τόπος, ο χρόνος και οι βασικοί χαρακτήρες της ιστορίας.
8. **Κύριο μέρος (Εξέλιξη της ιστορίας):** Περιγράφονται τα γεγονότα με λογική αλληλουχία, οι δράσεις των χαρακτήρων και οι δυσκολίες που αντιμετωπίζουν.
9. **Επίλογος:** Η ιστορία φτάνει στην κορύφωση και δίνεται μια λύση ή ένα κλείσιμο στην αφήγηση.

2

Ομαδική εργασία

Με την ομάδα σας, δημιουργήστε μια φανταστική ιστορία με πρωταγωνιστή έναν ποταμό. Στην ιστορία σας, ο ποταμός συναντά ένα σοβαρό πρόβλημα, όπως η ρύπανση ή η κατασκευή φράγματος, και βρίσκει λύσεις με τη βοήθεια ανθρώπων ή της φύσης. Χρησιμοποιήστε περιγραφές, διαλόγους και φαντασία για να την κάνετε ζωντανή και ενδιαφέρουσα!

Ακολουθήστε τα βασικά στοιχεία της αφήγησης που μάθαμε:

- **Ο χώρος και ο χρόνος:** Πού και πότε συμβαίνει η ιστορία;
- **Οι ήρωες:** Ποιος είναι ο ποταμός και ποιοι άλλοι χαρακτήρες εμπλέκονται;
- **Η εξέλιξη της ιστορίας:** Τι συμβαίνει στον ποταμό; Ποιες δυσκολίες αντιμετωπίζει;
- **Οι σκέψεις και τα συναισθήματα:** Πώς νιώθουν ο ποταμός και οι ήρωες της ιστορίας;
- **Περιγραφικά στοιχεία:** Περιγράψτε με λεπτομέρειες το τοπίο, τη φύση, τους ήχους και τις εικόνες που συνδέονται με τον ποταμό.
- **Πρόλογος:** Περιγράψτε πώς ήταν ο ποταμός πριν το πρόβλημα (τοπίο, ζώα, φυτά, άνθρωποι που ζουν κοντά του).
- **Κύριο μέρος:** Παρουσιάστε το πρόβλημα που προκύπτει (π.χ. ρύπανση, παρέμβαση ανθρώπων) και τις επιπτώσεις του στο περιβάλλον.
- **Επίλογος:** Βρείτε μια δημιουργική λύση στο πρόβλημα και δείξτε πώς αποκαθίσταται η ισορροπία.

Χρησιμοποιήστε περιγραφές, διαλόγους και φαντασία για να κάνετε την ιστορία σας ζωντανή και ενδιαφέρουσα! Μπορείτε να συνοδεύσετε την ιστορία σας με ζωγραφιές ή να την παρουσιάσετε ψηφιακά.

“ **Αφού ολοκληρώσετε τη συγγραφή της ιστορίας σας, διαβάστε την ξανά προσεκτικά. Ελέγξτε αν υπάρχουν λάθη, όπως ορθογραφικά ή συντακτικά, και διορθώστε τα. Αν χρειαστεί, αναδιατυπώστε προτάσεις για να είναι πιο σαφείς και κατανοητές. Τέλος, αν το κείμενο έχει πολλές μουτζούρες ή διορθώσεις, ξαναγράψτε το σε καθαρό φύλλο χαρτιού ή σε ψηφιακή μορφή, ώστε να είναι ευανάγνωστο και όμορφο. >>**

Συνέντευξη με έναν μελισσοκόμο

- Πόσα μελίσσια έχετε σήμερα;

- Τώρα, μετά από 17 χρόνια, έχω περίπου 100 μελίσσια. Στην αρχή, λόγω απειρίας, έχασα κάποια μελίσσια και χρειάστηκε να τα αντικαταστήσω. Πλέον τα πολλαπλασιάζω μόνος μου.

- Είναι δύσκολος ο πολλαπλασιασμός των μελισσιών;

- Τέλη Μάρτη, αρχές Απριλίου είναι η περίοδος της σμηνουργίας. Οι μέλισσες αποφασίζουν να αφήσουν τη βασίλισσα και το μελίσσι τους, όπου πλέον επικρατεί συνωστισμός, και πάνε στα δέντρα ως σμήνος. Παλιά, τη δεκαετία του '70, μπορεί και του '80, οι μελισσοκόμοι έπαιρναν από τα δέντρα αυτά τα σμήνη, τα έβαζαν σε άλλο μελίσσι κι έτσι πολλαπλασίαζαν την ομάδα τους. Πλέον, την περίοδο της σμηνουργίας μπορούμε να «κόψουμε» σε δυο τρία κομμάτια μόνοι το μελίσσι, όπου θα βάλουμε μία έτοιμη βασίλισσα, την οποία παίρνουμε από τους μελισσοκόμους-βασιλοτροφείς (εκτρέφουν ειδικά βασίλισσες), ή θα το αφήσουμε να δημιουργήσει μόνο του τη βασίλισσά του.

- Είστε αυτοδίδακτος;

- Εκτός από όσα έχω διαβάσει μόνος μου και την εμπειρία μου, έχω παρακολουθήσει σεμινάρια στο Γεωπονικό Πανεπιστήμιο και στο Ινστιτούτο Γεωπονικών Επιστημών.

- Υπάρχουν διάφοροι τρόποι μελισσοκομίας;

- Η στατική, δηλαδή τα μελίσσια που είναι πάντα σε ένα συγκεκριμένο σημείο, και η νομαδική, όπου τα μελίσσια μεταφέρονται σε διάφορα μέρη, αναλόγως εποχής και μελιτοφορίας.

- Το είδος της μελισσοκομίας επηρεάζει την ποιότητα του μελιού;

- Η ποιότητα του μελιού δε σχετίζεται με τον τρόπο μελισσοκομίας, αλλά με το εάν υπάρχει νοθεύα στο μέλι. Η διαφορά ανάμεσα στη στατική και τη νομαδική μελισσοκομία είναι πως στην πρώτη παράγεται ένα είδος

μελιού, θυμαρίσιο για παράδειγμα, ενώ στη νομαδική μπορεί να υπάρξει μέλι από θυμάρι, πορτοκαλιά, πεύκο, από διάφορα είδη.

- Πώς νοθεύεται το μέλι;

- Με βιομηχανικά μέλια, με μέλι ζαχαροπλαστικής, με γλυκόζη, με διάφορους τρόπους.

- Υπάρχουν κάποια μέλια που είναι πιο θρεπτικά από άλλα;

- Οι επιστήμονες λένε πως το κάθε μέλι έχει συγκεκριμένες θρεπτικές αξίες. Όμως όλα τα μέλια είναι εξίσου θρεπτικά.

- Πόσων ειδών μέλια υπάρχουν στην Ελλάδα;

- Πάνω από 10: από θυμάρι, έλατο, βαμβάκι, βανίλια

ελάτης, κουμαριά, πορτοκαλιά.

- Ποια είναι η διαδρομή της μελισσοκομίας σας;

- Στο Σούνιο είναι η έδρα μου. Εκεί έχω τα εργαλεία μου, τους μελιτοεξαγωγείς μου, κάνω τη συσκευασία, επιστρέφω τα μελίσσια μου είτε για να παραγάγουν θυμαρίσιο μέλι είτε για να ξεκουραστούν λίγο και να δυναμώσουν. Μετά τα πηγαίνω στο Ναύπλιο με τις πορτοκαλιές, στη Θήβα προς Λαμία, όπου υπάρχουν βαμβακοκαλλιέργειες, τριφύλλια, καλαμπόκια, και μετά βόρεια Εύβοια για το πεύκο και το ρέικι.

- Τι σας έκανε να ασχοληθείτε με τις μέλισσες;

- Η κοινωνία των μελισσιών είναι παραμυθένια. Ακόμη και σήμερα, μετά από 17 χρόνια, βλέπω με δέος πώς ζουν οι μέλισσες. Είναι σαν το μελίσσι να κινείται από ένα μυστήριο, το οποίο εμείς οι άνθρωποι δεν μπορούμε να καταλάβουμε.

- Γιατί χαρακτηρίζετε παραμυθένια την κοινωνία των μελισσών;

- Θα μπορούσα να μιλώ για ώρες. Η βασίλισσα, όταν έρθει η στιγμή, στέκεται στην είσοδο του μελισσιού για να κάνει την παρθενική γαμήλια πτήση της. Χτυπάει τα φτερά της τόσο δυνατά (εμείς δεν ακούμε τον ήχο), που ακούγεται σε απόσταση δέκα χιλιομέτρων περιμετρικά του μελισσιού. Σκοπός της είναι να συγκεντρώσει τους κηφήνες όλων των γύρω μελισσιών

για να ζευγαρώσει μαζί τους. Μαζεύεται ένα σμήνος κηφήνων πάνω από το μελίσσι και τότε η βασίλισσα αρχίζει την παρθενική γαμήλια πτήση της. Με έως δώδεκα από τους πιο δυνατούς κηφήνες η βασίλισσα θα ζευγαρώσει στον αέρα. Θα τη γονιμοποιήσουν και θα πεθάνουν αμέσως, γιατί με τη γονιμοποίηση αποκολλώνται και τα γεννητικά όργανα των κηφήνων.

- Η βασίλισσα, που έχει βαρύνει από τα σπερματοζωάρια και τα γεννητικά όργανα των κηφήνων, θα επιστρέψει με πολύ αργούς ρυθμούς στο μελίσσι της, απ'

όπου δε θα ξαναβγεί ποτέ, αλλά θα παραμείνει και θα γεννά τα αυγά της για όλα τα επόμενα χρόνια της ζωής της χωρίς να ξαναζευγαρώσει ποτέ. Κάθε μέλισσα ζει 30 μέρες. Η βασίλισσα ζει πέντε χρόνια!

- Για ποιο λόγο;

- Γιατί τρέφεται από τις εργάτριες μόνο με βασιλικό πολτό. Ο βασιλικός πολτός είναι μία ουσία που εκκρίνουν οι ίδιες οι μέλισσες και δίνουν αποκλειστικά και μόνο στη βασίλισσα, ταΐζοντάς τη στο στόμα για όλη τη διάρκεια της ζωής της, ενώ οι ίδιες τρέφονται με γύρη και νέκταρ. Ο βασιλικός πολτός έχει αντιγηραντικές ιδιότητες. Έχει τους ακολούθους της, το κελί της είναι φυσικά μεγαλύτερο από των υπόλοιπων μελισσών, δεν ανέχεται δεύτερη βασίλισσα στο μελίσσι της και γεννά σε καθημερινή βάση, εκτός των χειμωνιάτικων μηνών, περίπου 1.500 αυγά και μάλιστα ξέρει για το κάθε αυγό της εάν θα είναι αρσενικό ή θηλυκό.

- Ποιος είναι ο ρόλος των κηφήνων;

- Προορισμός τους είναι να γονιμοποιήσουν τη βασίλισσα. Τους ταΐζουν στο στόμα οι εργάτριες και το πιο πιθανό είναι πως, όταν χρειάζεται, λειτουργούν ως ψυκτικές μηχανές, αφού έχουν μεγαλύτερα φτερά από τις εργάτριες, για να διατηρηθεί η πρέπουσα θερμοκρασία στην κυψέλη, 34 βαθμοί Κελσίου χειμώνα-καλοκαίρι. Όλα τα υπόλοιπα τα κάνουν οι θηλυκές μέλισσες ιεραρχικά και οργανωμένα. Τα έχω διαβάσει, τα έχω δει με τα μάτια μου, τα έχω καταγράψει σε βίντεο. Ο κόσμος των μελισσών μου δημιουργεί δέος.

Νίκος Μπαντής, Ο θαυμαστός κόσμος των μελισσών, συνέντευξη στον ιστότοπο Rejoin

Θεωρία

ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΑ

Τα ουσιαστικά είναι οι λέξεις που δηλώνουν:

πρόσωπα (θείος, Πέτρος)

ζώα (σκύλος)

τόπους (Βερολίνο, Γερμανία)

πράγματα (δέμα, γραμματόσημα)

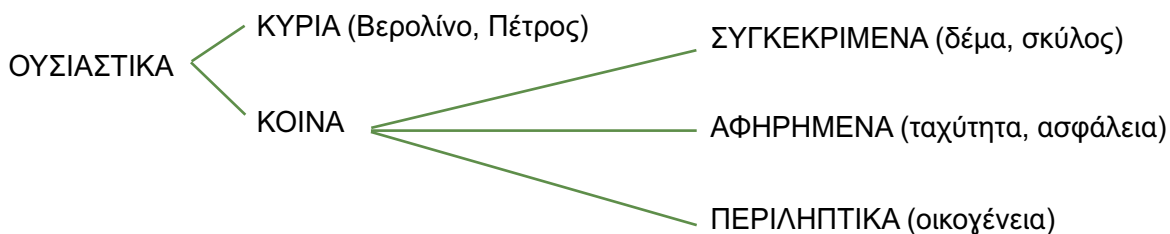
ενέργειες (αποστολή)

καταστάσεις (ησυχία)

ιδιότητες (ταχύτητα, ασφάλεια)

Χρησιμοποιούμε τα ουσιαστικά, λοιπόν, για να αναφερθούμε σε κάποια από τις παραπάνω οντότητες ή έννοιες του κόσμου γύρω μας.

ΕΙΔΗ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΩΝ

ΤΙ ΝΑ ΘΥΜΑΜΑΙ ΟΤΑΝ ΓΡΑΦΩ

Γράφω με κεφαλαίο:

- τα κύρια ονόματα (Πέτρος, Αθήνα)
- τα ονόματα των μηνών (Μάρτιος, Απρίλιος), των ημερών (Σάββατο, Κυριακή) και των εορτών (Πάσχα, Χριστούγεννα)
- τα εθνικά (Έλληνας, Ισπανός)
- τους τίτλους λογοτεχνικών έργων και έργων τέχνης (το «Άξιον Εστί» του Οδυσσέα Ελύτη, η «Νίκη της Σαμοθράκης»)
- τους τιμητικούς τίτλους (π.χ. Εξοχότατος, Μακαριότατος).

1

Ατομική εργασία

**Να κλίνεις τα ιδιόκλιτα ουσιαστικά:
ο αποστολέας, ο διανομέας, ο ιερέας, ο γραμματέας.**

	Ενικός αριθμός	Πληθυντικός αριθμός
Ονομαστική		
Γενική		
Αιτιατική		
Κλητική		

	Ενικός αριθμός	Πληθυντικός αριθμός
Ονομαστική		
Γενική		
Αιτιατική		
Κλητική		

	Ενικός αριθμός	Πληθυντικός αριθμός
Ονομαστική		
Γενική		
Αιτιατική		
Κλητική		

	Ενικός αριθμός	Πληθυντικός αριθμός
Ονομαστική		
Γενική		
Αιτιατική		
Κλητική		

Το μάθημα της πεταλούδας

Θυμήθηκα κάποιο πρωί, που είχα πετύχει σ' ένα πεύκο ένα κουκούλι πεταλούδας, τη στιγμή που έσκυζε το τσόφλι κι ετοιμάζονταν η μέσα ψυχή να προβάλλει. Περίμενα, αργούσε κι εγώ βιαζόμουν. Έσκυψα τότε απάνω της κι άρχισα να τη ζεσταίνω με την ανάσα μου.

Τη ζέσταινα ανυπόμονα, και το θάμα άρχισε να ξετυλίγεται μπροστά μου, με γοργό ρυθμό. Το τσόφλι άνοιξε όλο, η πεταλούδα πρόβαλε. Μα ποτέ δε θα ξεχάσω τη φρίκη μου, τα φτερά της έμεναν σγουρά, αξεδίπλωτα όλο όλο της το κορμάκι έτρεμε και μάχονταν να τα ξετυλίξει. Μα δεν μπορούσε, μαχόμουν κι εγώ με την ανάσα μου να την βοηθήσω. Του κάκου, είχε ανάγκη από υπομονετικό ωρίμασμα και ξετύλιγμα μέσα στον ήλιο και τώρα πια ήταν αργά. Η πνοή μου είχε ζορίσει την πεταλούδα να ξεπροβάλλει πριν της ώρας, ζαρωμένη κι εφταμηνίτικη. Βγήκε αμέσωτη, κουνήθηκε απελπισμένη και σε λίγο πέθανε στην παλάμη μου.

Το πουπουλένιο κουφάρι αυτό της πεταλούδας θαρρώ πως είναι το μεγαλύτερο βάρος που έχω στη συνείδησή μου. Και να, σήμερα κατάλαβα βαθιά..

Είναι θανάσιμο αμάρτημα να βιάζεις τους αιώνιους νόμους, έχεις χρέος ν' ακολουθείς τον αθάνατο ρυθμό μ' εμπιστοσύνη.

Η μικρή ετούτη πεταλούδα, που σκότωσα γιατί παραβιάστηκα να την αναστήσω, ας ήταν να πετούσε πάντα μπροστά μου και να μου δείχνει το δρόμο. Κι έτσι μια πεταλούδα που πρόωρα πέθανε να βοηθήσει μιαν αδερφή της, μιαν ανθρώπινη ψυχή, να μη βιάζεται και να προφτάσει να ξετυλίξει με αργό ρυθμό τις φτερούγες!

Νίκος Καζαντζάκης, *Βίος και Πολιτεία του Αλέξη Ζορμπά*

1 Ομαδική εργασία στην ολομέλεια της τάξης**Συζητήστε στην τάξη.**

- Γιατί ο αφηγητής αποφάσισε να ζεστάνει το κουκούλι;
- Ποια ήταν η συνέπεια της παρέμβασής του στην ανάπτυξη της πεταλούδας;
- Τι συμβολίζει η πεταλούδα στην ιστορία;

2 Ατομική εργασία

Βρες στο κείμενο 3 ουσιαστικά. Στη συνέχεια, γράψε τα ουσιαστικά στον πληθυντικό αριθμό.

α

.....

.....

.....

β Αντικατάστησε τις παρακάτω λέξεις με συνώνυμές τους:

αξεδίπλωτα .....

απελπισμένη .....

ανυπόμονα .....

3 Ομαδική εργασία

Δημιουργήστε μια ιστορία στην οποία ένα άλλο πλάσμα της φύσης αντιμετωπίζει μια δοκιμασία ανάπτυξης και ωρίμανσης.

Χρησιμοποιήστε περιγραφικά στοιχεία και ακολουθήστε τη δομή της αφήγησης.

4 Ομαδική εργασία

Δημιουργήστε μια αφίσα ή παρουσίαση για τον κύκλο ζωής της πεταλούδας και τη σημασία της στη φύση.

Συμπεριλάβετε πληροφορίες για τη μεταμόρφωση από κάμπια σε πεταλούδα και τον οικολογικό της ρόλο.

5 Ομαδική εργασία

Δημιουργήστε ένα μικρό θεατρικό δρώμενο βασισμένο στο κείμενο του Καζαντζάκη.

Χωριστείτε σε ρόλους και παρουσιάστε το στην τάξη.

Θεωρία

ΑΝΩΜΑΛΑ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΑ

α) Άκλιτα

Αυτά δεν αλλάζουν ποτέ! Διατηρούν σε όλες τις πτώσεις την ίδια κατάληξη. Πρόκειται κυρίως για λέξεις που προέρχονται από άλλες γλώσσες.

το Κιλκίς,
η πλαζ, η σταρ, το ρεκόρ,
το καλοριφέρ, το μετρό,
το ραντεβού, κ.ά.

β) Διπλόκλιτα

Αυτά αλλάζουν γένος στον πληθυντικό αριθμό ακολουθώντας έτσι δύο κλίσεις.

ο βράχος - οι βράχοι και τα βράχια
ο δεσμός - οι δεσμοί και τα δεσμά
ο καπνός - οι καπνοί και τα καπνά
ο λαιμός - οι λαιμοί και τα λαιμά
ο λόγος - οι λόγοι και τα λόγια
ο πλούτος - τα πλούτη
ο χρόνος - οι χρόνοι και τα χρόνια
η νιότη - τα νιάτα
κ.ά.

Τύποι από τα αρχαία ελληνικά

Ορισμένοι τύποι της αρχαίας ελληνικής διατηρούνται και σήμερα σε μερικές στερεότυπες εκφράσεις:

Δόξα **τω Θεώ**, είμαι καλά.

Η **εν λόγω** κυρία είναι πασίγνωστη για τη φλυαρία της.

Είναι υφυπουργός παρά **τω πρωθυπουργώ**.

Αυτό έγινε **εν απουσία** μου και, **εν συνεχεία**, εξακολούθησε η ίδια κατάσταση.

Πρέπει να έρθεις πάση θυσία. **Εν ανάγκη** πάρε ταξί.

Μου είπε **επί λέξει**: «Ελάτε το μεσημέρι για φαγητό».

Αυτό δεν έγινε **εν γνώσει** μου.

Εν πάση περιπτώσει, φέρε μου ό,τι βρεις.

Εντάξει, θα πάω.

Εντέλει φτάσαμε στον προορισμό μας.

Πράγματι, περάσαμε απίθανα.

6 Ατομική εργασία

Διάβασε προσεκτικά τις παρακάτω προτάσεις. Σε κάθε μία υπογράμμισε το ανώμαλο ουσιαστικό και σημείωσε την κατηγορία στην οποία ανήκει, με βάση τη θεωρία (άκλιτο, ιδιόκλιτο, διπλόκλιτο).

1. Στο πάρτι φόρεσα το αγαπημένο μου κολιέ. ....
2. Ο Γιάννης σκέφτεται πάντα το συμφέρον του. ....
3. Ο Φίλιππος πήγε με το μετρό στο κέντρο της πόλης. ....
4. Οι καπνοί από το εργοστάσιο ανέβαιναν στον ουρανό. ....
5. Το άλφα είναι το πρώτο γράμμα του αλφαβήτου. ....
6. Το έργο του συγγραφέα έχει μεταφραστεί σε πολλές γλώσσες. ....
7. Ο πλούτος της χώρας είναι σημαντικός για την οικονομία της. ....

6 Ατομική εργασία

Σε κάθε μία από τις παρακάτω προτάσεις συμπλήρωσε το ανώμαλο ουσιαστικό της παρένθεσης στο σωστό τύπο.

1. Έχασα το ..... (ραντεβού) στον γιατρό εξαιτίας της κίνησης.
2. Πήγα στον ..... (κουρέας) για κούρεμα.
3. Οι πόρτες του ..... (μετρό) ανοίγουν και κλείνουν αυτόματα.
4. Η επιφάνεια των ..... (βράχος) ήταν πολύ τραχιά.
5. Η χώρα αναπτύχθηκε χάρη στα ..... (πλούτος) της.
6. Η βοήθεια της ..... (γραμματέας) ήταν ανεκτίμητη.
7. Τον χειμώνα για να ζεσταθούμε ανάβουμε πάντα το ..... (καλοριφέρ).
8. Το ψάρι μπλέχτηκε στα ..... (δίχτυ) του ψαρά.
9. Το ταξίδι στο ..... (Παρίσι) θα μας μείνει αξέχαστο.
10. Ο θρύλος του ..... (γίγας) είναι γνωστός σε όλους.

7

Ατομική εργασία

Διάβασε τις παρακάτω προτάσεις και για κάθε μια έλεγξε αν περιέχει κάποιο ανώμαλο ουσιαστικό. Σημείωσε στο κενό με «Ναι» αν υπάρχει και με «Όχι» αν δεν υπάρχει.

1. Ο άνθρωπος αναζητά πάντα την αλήθεια και τη γνώση. ....
2. Οι γονείς ήταν περήφανοι για τα παιδιά τους. ....
3. Το ράμφος του αετού ήταν εντυπωσιακό. ....
4. Η ομορφιά του ουρανού ήταν μαγευτική τη νύχτα. ....
5. Άκουσα τον λόγο του προέδρου στην τελετή και συγκινήθηκα. ....
6. Τα αδέρφια μου με επισκέφθηκαν το Σαββατοκύριακο. ....
7. Οι συγγραφείς υπέγραψαν τα βιβλία τους στο φεστιβάλ. ....
8. Το κοστούμι που φορούσε ήταν ραμμένο στα μέτρα του. ....

8

Ατομική εργασία

Γράψε 4 προτάσεις, χρησιμοποιώντας σε κάθε μία το είδος του ανώμαλου ουσιαστικού που αναφέρεται μέσα στις παρενθέσεις.

- (1) .....
..... (άκλιτο)
- (2) .....
..... (διπλόκλιτο)
- (3) .....
..... (ιδιόκλιτο)
- (4) .....
..... (διπλόκλιτο)

7

Ατομική εργασία

Na κλίνεις τα ουσιαστικά: ο δεσμός, η γραμματέας, η νιότη, το οξύ.

	Ενικός αριθμός	Πληθυντικός αριθμός
Ονομαστική		
Γενική		
Αιτιατική		
Κλητική		

	Ενικός αριθμός	Πληθυντικός αριθμός
Ονομαστική		
Γενική		
Αιτιατική		
Κλητική		

	Ενικός αριθμός	Πληθυντικός αριθμός
Ονομαστική		
Γενική		
Αιτιατική		
Κλητική		

	Ενικός αριθμός	Πληθυντικός αριθμός
Ονομαστική		
Γενική		
Αιτιατική		
Κλητική		

Συνθετική εργασία φιλιαναγνωσίας,
δημιουργικής έκφρασης και οικολογικής ευαισθησίας:
«Η πολύ λαίμαρφη φάλαινα που έφαγε τη θάλασσα»

Η πολύ λαίμαρφη φάλαινα που έφαγε τη θάλασσα

Κατάπιε όλα τα κύματα,
όλες τις σταγόνες,
όλους τους ναύτες,
όλες τις χοργόνες,
όλους τους φάρους,
όλους τους ξιφίες,
τους σπάρους, τα χταπόδια
και τους αστερίες!
Τα κανό, τα καβουράκια
και της θάλασσας
τ' αλογάκια!

Έφαγε με φόρα
τις βάρκες μία μία
και με μεγάλη βουλιμία
τα αεροπλανοφόρα
και της γραμμής τα πλοία!

Και, πράγμα που δεν πρέπει,
δεν άφησε ούτε φύκι,
δεν άφησε ούτε λέπτι!
Κι έμεινε μεμιάς
στη μέση μιας μεγάλης
ερημιάς!

«Τα 'χαψα όλα -είπε-
μία κι έξω,
ώρα τώρα να χωνέψω
τα καβουράκια
και τις μέδουσες τις

κακομοίρες».
Είδε τότε να 'ρχονται από
μακριά
με καμάκια μυτερά
έξι εφτά φαλινοθήρες!
«Αχ! -σκέφτηκε-
τι συμφορά!
Έρχονται να με σκοτώσουν,
να με κάνουν μαργαρίνη
και μπανέλες!
Τι τις ήθελα τις τρέλες;
Τι τρομάρα! Τι τρεμούλα!
Αχ μανούλα μου, γλυκιά
μανούλα!»

Τι να κάνει, τι;
Ούτε νερό
να κολυμπήσει,
ούτε θάλασσα
για να κρυφτεί!

«Αχ -φώναξε- τι φρίκη!
έφαγα τη θάλασσα
που μ' έκρυβε!
Δεν άφησα ούτε φύκι!
Ήτανε μεγάλο κρίμα
να φάω και το τελευταίο κύμα!
Δεν υπάρχει άλλη λύση!
Προτού με κάνουν λιώμα,

πρέπει αυτή η ερημιά
να ξαναπλημμυρίσει».

Είπε η φάλαινα,
κι άνοιξε το στόμα
και βγήκαν τα κύματα
και οι κυκλώνες,
οι ναύτες, τα πέλαγα
και οι χοργόνες,
οι σπάρου, οι ξιφίες,
τα χταπόδια και οι αστερίες,
τα κανό, τα καβουράκια
και της θάλασσας
τ' αλογατάκια.

Έκανε η φάλαινα
ένα μακροβούτι,
στο νεράκι χώθηκε,
κρύφτηκε και σώθηκε!

Κι από τότε τής κόπηκε
η λαιμαργία
και τρώει τις μαρίδες
μία μία!

Ευγένιος Τριβιζάς, *Η πολύ
λαίμαρφη φάλαινα που έφαγε
τη θάλασσα*

Η συνθετική εργασία περιλαμβάνει μια σειρά από δραστηριότητες και εργασίες που οι μαθητές/-τριες υλοποιούν, με στόχο να μάθουν σε βάθος ένα συγκεκριμένο θέμα. Συνήθως απαιτεί συνδυασμό γνώσεων από διαφορετικά πεδία και ενθαρρύνει τη δημιουργικότητα, την κριτική σκέψη και τη συνεργασία. Το τελικό αποτέλεσμα της εργασίας μπορεί να είναι κάτι χειροποίητο, όπως μια κατασκευή, μια παρουσίαση, ή μια γραπτή εργασία, που αποδεικνύει τις γνώσεις και τις δεξιότητες που αποκτήθηκαν.

Η συνθετική εργασία «Η πολύ λαίμαργη φάλαινα που έφαγε τη θάλασσα» είναι κατάλληλη για διαφοροποιημένη διδασκαλία, καθώς περιλαμβάνει πολλαπλές δραστηριότητες, οι οποίες ποικίλλουν σε επίπεδο δυσκολίας, από πιο εύκολες έως πιο απαιτητικές. Επιπλέον, προσφέρει πολλαπλούς τρόπους έκφρασης και μάθησης, όπως ανάγνωση, δημιουργική γραφή, καλλιτεχνικές κατασκευές και ομαδική εργασία. Αυτό δίνει τη δυνατότητα στους μαθητές να συμμετέχουν σύμφωνα με τις ατομικές τους δυνατότητες και τα ενδιαφέροντά τους, καθώς και με το προσωπικό τους στυλ μάθησης, ενθαρρύνοντας έτσι τη συμμετοχή όλων με βάση τις ιδιαίτερες ανάγκες και δεξιότητές τους.

Φάσεις υλοποίησης της συνθετικής εργασίας

1^η φάση: Ανάγνωση και κατανόηση

- 1. Διαβάστε το ποίημα:** Ξεκινήστε με την ανάγνωση του ποιήματος «Η πολύ λαίμαργη φάλαινα που έφαγε τη θάλασσα» του Ευγένιου Τριβιζά. Μπορείτε να το διαβάσετε όλοι μαζί ή να αναλάβετε ρόλους (π.χ., αφηγητής, φάλαινα, ναυτικοί) για να το ζωντανέψετε.
- 2. Συζητήστε το ποίημα:** Μετά την ανάγνωση, συζητήστε για το περιεχόμενο του ποιήματος. Τι συνέβη στην ιστορία; Γιατί η φάλαινα έφαγε τη θάλασσα; Πώς ένιωσαν οι ναυτικοί και τα ζώα; Πώς θα ήταν ο κόσμος χωρίς τη θάλασσα;

2^η φάση: Δημιουργική έκφραση και ζωγραφική

- 1. Ζωγραφίστε σκηνές από το ποίημα:** Επιλέξτε μια σκηνή που σας άρεσε από το ποίημα και ζωγραφίστε την. Μπορείτε να ζωγραφίσετε τη φάλαινα όταν τρώει τη θάλασσα ή πώς θα ήταν η θάλασσα μετά την επιστροφή της.
- 2. Δημιουργήστε αφίσα:** Συνδυάστε τις ζωγραφιές σας και φτιάξτε μια μεγάλη αφίσα που να απεικονίζει τις σκηνές από το ποίημα. Προσθέστε και φράσεις που σας άρεσαν ή στίχους από το ποίημα.

3^η φάση: Δημιουργική συγγραφή

- 1. Συνεχίστε την ιστορία:** Γράψτε μια συνέχεια του ποιήματος. Τι συνέβη μετά το τέλος της ιστορίας; Πώς οι ναυτικοί προσπάθησαν να πείσουν τη φάλαινα να επιστρέψει τη θάλασσα; Τι έκανε η φάλαινα όταν κατάλαβε το λάθος της;
- 2. Γράψτε προσωπική ιστορία:** Σκεφτείτε μια δική σας εμπειρία με τη θάλασσα ή μια ιστορία για κάτι που κάνατε για να προστατέψετε το περιβάλλον. Γράψτε τη δική σας μικρή ιστορία.
- 3. Δημιουργήστε ποίημα:** Εμπνευστείτε από το ποίημα του Τριβιζά και γράψτε το δικό σας μικρό ποίημα για τη θάλασσα. Τι σημαίνει η θάλασσα για εσάς;

4^η φάση: Εξερεύνηση και παρατήρηση

1. **Επισκεφθείτε κοντινή παραλία ή λίμνη:** Πραγματοποιήστε μια εκδρομή σε μια κοντινή παραλία, λίμνη ή ποτάμι. Παρατηρήστε το νερό και τη φύση γύρω του. Συλλέξτε φυσικά υλικά, όπως πέτρες ή κοχύλια, και κρατήστε σημειώσεις για ό,τι παρατηρήσατε.
2. **Παρατηρήστε σημάδια ρύπανσης:** Στην περιοχή γύρω από το σχολείο ή στη διάρκεια της εκδρομής σας, αναζητήστε σημάδια ρύπανσης ή κακής χρήσης των φυσικών πόρων. Καταγράψτε τις παρατηρήσεις σας και συζητήστε για το πώς μπορούμε να βοηθήσουμε στην προστασία του περιβάλλοντος.

5^η φάση: Αναζήτηση πληροφοριών και έρευνα

1. **Αναζητήστε πληροφορίες στο διαδίκτυο:** Χρησιμοποιήστε το διαδίκτυο για βρείτε πληροφορίες για τις φάλαινες, τη θάλασσα και την οικολογική ευαισθησία. Ανακαλύψτε πώς μπορούμε να προστατεύσουμε τις θάλασσες και τους υδάτινους πόρους.
2. **Γράψτε μια μικρή έκθεση:** Χρησιμοποιήστε τις πληροφορίες που βρήκατε και γράψτε μια μικρή έκθεση για τη φάλαινα ή για τη σημασία της προστασίας των θαλασσών.

6^η φάση: Ομαδικές δραστηριότητες και παρουσιάσεις

1. **Προετοιμάστε ένα θεατρικό παιχνίδι:** Μετατρέψτε το ποίημα σε ένα μικρό θεατρικό έργο. Υποδυθείτε τους ρόλους της φάλαινας, των ναυτικών και των ζώων της θάλασσας. Παίξτε το στην τάξη ή ενώπιον άλλων τάξεων για να προωθήσετε το μήνυμα της προστασίας του περιβάλλοντος.
2. **Παρουσιάστε τις δημιουργίες σας:** Χωριστείτε σε ομάδες και παρουσιάστε τις ζωγραφιές, τα ποιήματα και τις ιστορίες σας στην τάξη. Συζητήστε τα μηνύματα που προσπαθείτε να περάσετε σχετικά με την οικολογία και την προστασία της φύσης.

7^η φάση: Κατασκευή και δημιουργία

1. **Κατασκευάστε τη μακέτα της φάλαινας:** Συλλέξτε ανακυκλώσιμα υλικά, όπως χαρτόνια, κουτιά, πλαστικά μπουκάλια, και φτιάξτε τη μακέτα της φάλαινας.
  - Ξεκινήστε δημιουργώντας το σκελετό της φάλαινας με χαρτόνι ή κουτιά.
  - Καλύψτε τη μακέτα με εφημερίδες χρησιμοποιώντας την τεχνική παπιέ-μασέ.
  - Ζωγραφίστε τη φάλαινα χρησιμοποιώντας μπλε, γκρι και λευκό χρώμα.
  - Προσθέστε λεπτομέρειες, όπως μάτια που κινούνται ή κουμπιά για τα μάτια της φάλαινας και διακοσμήστε τη βάση με φυσικά υλικά που αναπαριστούν τη θάλασσα.
2. **Δημιουργήστε κολάζ:** Χρησιμοποιήστε εικόνες από περιοδικά, εφημερίδες ή εκτυπώσεις για να φτιάξετε ένα κολάζ που να αναπαριστά την ομορφιά της θάλασσας και τους κινδύνους που αντιμετωπίζει. Συνδέστε το κολάζ με το μήνυμα της οικολογικής ευαισθησίας.
3. **Παρουσιάστε τη μακέτα σας:** Όταν ολοκληρώσετε τη μακέτα, παρουσιάστε τη στην τάξη. Εξηγήστε πώς συνδέεται με το ποίημα και τη σημασία της προστασίας της θάλασσας. Συζητήστε τις προκλήσεις που αντιμετωπίσατε κατά τη δημιουργία της και τι μάθατε από αυτή τη διαδικασία.

Τι έμαθα τελικά;

1 το έμαθα άριστα

2 το έμαθα αρκετά

3 άρχισα να μαθαίνω

4 δεν το έμαθα καθόλου

Επίλεξε το χρώμα και τον αριθμό που αντιπροσωπεύει την αξιολόγησή σου στα βασικά θέματα της ενότητας.	1	2	3	4
Κατανόω τη σημασία των βελανιδιών στη φύση και την εξέλιξή τους μέσα στον χρόνο.				
Μπορώ να εξηγήσω πώς οι ποταμοί επηρεάζουν τα οικοσυστήματα και τους ανθρώπους που ζουν κοντά τους.				
Έμαθα πώς λειτουργεί η κοινωνία των μελισσών και ποιος είναι ο ρόλος της στη φύση και τη γεωργία.				
Κατάφερα να κατανοήσω τη δομή και τη σημασία των ανώμαλων ουσιαστικών στην ελληνική γλώσσα.				
Συμμετείχα ενεργά στις δραστηριότητες της ενότητας και προσπάθησα να εφαρμόσω όσα έμαθα στις εργασίες μου.				

ΑΝΑΣΤΟΧΑΣΜΟΣ

(Αναστοχασμός σημαίνει να σκεφτόμαστε ξανά κάτι που κάναμε ή μάθαμε, για να καταλάβουμε πώς να το κάνουμε καλύτερα την επόμενη φορά.)

- Ποια εικόνα ή ποια ιδέα από τα κείμενα της ενότητας μου έκανε μεγαλύτερη εντύπωση και γιατί;
- Τι έμαθα για τον τρόπο με τον οποίο η φύση αλλάζει, προσαρμόζεται ή «αναγεννιέται»;
- Ποιο κείμενο με βοήθησε περισσότερο να σκεφτώ τη σχέση του ανθρώπου με το φυσικό περιβάλλον;
- Πώς ένιωσα διαβάζοντας τα λογοτεχνικά κείμενα της ενότητας (π.χ. για την πεταλούδα ή τη φάλαινα);
- Τι έμαθα για τη σημασία των ζώων, των φυτών και των ποταμών στη ζωή μας;
- Με ποιους τρόπους μπορεί ο άνθρωπος να προστατεύει τη φύση και να διορθώνει τα λάθη του;
- Πώς μπορώ να εφαρμόσω όσα έμαθα σε μικρές πράξεις στην καθημερινή μου ζωή;

ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ

Φύση και οικοσύστημα: βιοποικιλότητα, οικοσύστημα, περιβάλλον, τροφική αλυσίδα, κλιματική αλλαγή, φυσικοί πόροι, διατήρηση, προσαρμογή, εξαφάνιση, ανακύκλωση

Δέντρα και δάση: βελανιδιά, φυλλοβόλο, αιθαλές, ρίζα, φλοιός, χλωροφύλλη, δάσος, δεντροφυτεύσεις, αναδάσωση, αποψίλωση

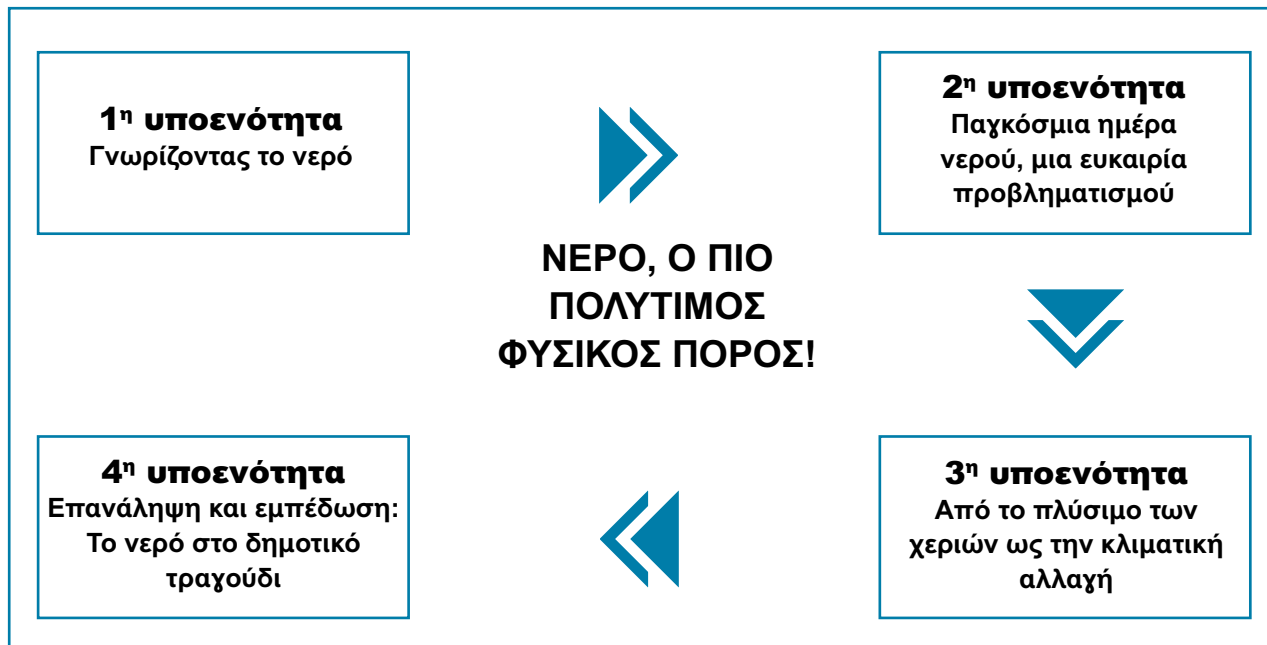
Ποτάμια και Νερό: πηγή, εκβολή, ρύπανση,

υδάτινος, ροή, παροχέτευση, καταβόθρα, λειψυδρία, υδροφόρος ορίζοντας, καταίγιδα

Μέλισσες και επικοινωνία: κυψέλη, νέκταρ, γύρη, βασίλισσα, εργάτρια, κηφήνας, μελισσοκόμος, μελισσοκομία, βασιλικός πολτός, μελιτοφόρα φυτά

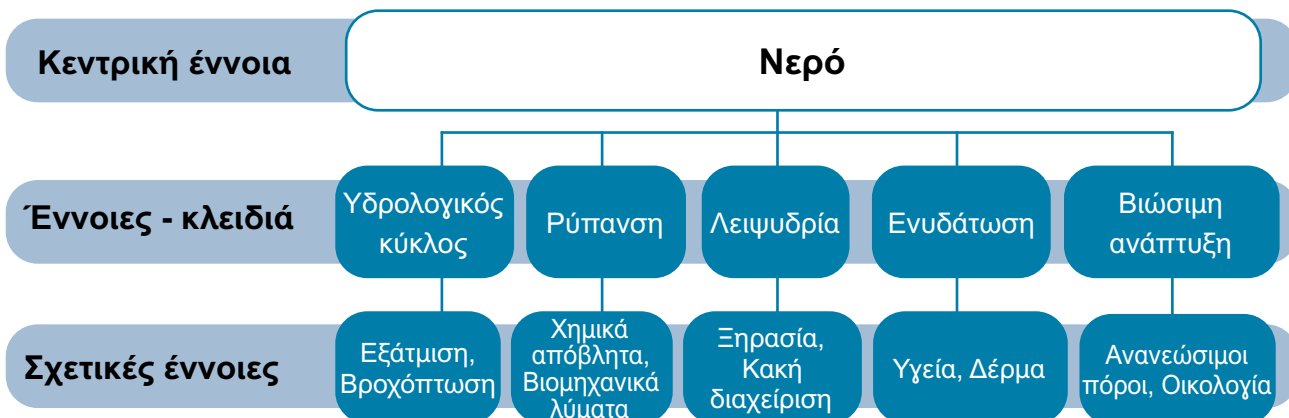

7 Νερό, ο πιο πολύτιμος φυσικός πόρος!

ΜΕ ΤΙ ΘΑ ΑΣΧΟΛΗΘΟΥΜΕ Σ' ΑΥΤΗΝ ΤΗΝ ΕΝΟΤΗΤΑ:

1. Σε αυτήν την ενότητα, θα γνωρίσουμε το νερό ως τον πιο πολύτιμο φυσικό πόρο και τη σημασία του για τη ζωή στον πλανήτη μας.
2. Θα εξερευνήσουμε τον κύκλο του νερού και θα μάθουμε πώς επηρεάζει το κλίμα, το περιβάλλον και την καθημερινότητά μας.
3. Θα συζητήσουμε τη σημασία της σωστής διαχείρισης του νερού και τρόπους εξοικονόμησής του για ένα βιώσιμο μέλλον.
4. Θα ανακαλύψουμε πώς το νερό συνδέεται με την πολιτιστική μας κληρονομιά, μέσα από τη λαϊκή παράδοση και τη μουσική.
5. Μέσα από δραστηριότητες και εργασίες, θα αναπτύξουμε συνείδηση για την προστασία του νερού και τον ρόλο του στη διαμόρφωση ενός υγιούς περιβάλλοντος.

1. Πόσο σημαντικό είναι το νερό για τη ζωή στον πλανήτη μας και πώς το χρησιμοποιούμε καθημερινά;
2. Γνωρίζετε από πού προέρχεται το νερό που πίνουμε και πώς φτάνει σε εμάς;
3. Ποιες είναι οι βασικές απειλές για το νερό και τι μπορούμε να κάνουμε για να το προστατεύσουμε;
4. Πώς συνδέεται το νερό με την πολιτιστική μας κληρονομιά, τις παραδόσεις και τη μουσική;
5. Τι σημαίνει «Παγκόσμια Ημέρα Νερού» και γιατί είναι σημαντικό να ευαισθητοποιηθούμε για την εξοικονόμηση του νερού;

ΚΑΝΟΥΜΕ ΠΡΟΒΛΕΨΕΙΣ ΚΑΙ ΥΠΟΘΕΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΟ ΘΕΜΑ: Νερό, ο πιο πολύτιμος φυσικός πόρος!

1^ο βήμα:

Ενεργοποίηση ενδιαφέροντος

Βλέπουμε εικόνες και βίντεο και ανταλλάσσουμε τις σκέψεις μας.

2^ο βήμα:

Ιδεοθύελλα προβλέψεων και υποθέσεων

Αναρωτιώμαστε τι θα μάθουμε σε αυτή τη διδακτική ενότητα.

3^ο βήμα:

Καταγραφή προβλέψεων και υποθέσεων

Καταγράφουμε τις προβλέψεις και τις υποθέσεις μας στον πίνακα ή σε μεγάλο χαρτί.

4^ο βήμα:

Παρακολουθούμε τα μαθήματα με προσοχή

Στο μάθημα, ξαναθυμόμαστε την αρχική συζήτηση, για να δούμε αν είμαστε κοντά στις υποθέσεις μας.

5^ο βήμα:

(Μετά το τέλος της διδακτικής ενότητας)

Επανεξέταση προβλέψεων και υποθέσεων

Κάνουμε έναν πίνακα με δύο στήλες. Στη μια στήλη γράφουμε τι υποθέσαμε ότι θα μάθουμε και στην άλλη στήλη γράφουμε τι μάθαμε τελικά.

Με αυτόν τον τρόπο ελέγχουμε «Ποιες από τις υποθέσεις μας επαληθεύτηκαν».

Νερό, το απαραίτητο συστατικό της ζωής!

Το νερό είναι το πολυτιμότερο δώρο της φύσης και το θεμέλιο για τη διατήρηση της ζωής. Χωρίς αυτό, κανένας ζωντανός οργανισμός δεν θα μπορούσε να επιβιώσει. Ο ανθρώπινος οργανισμός, για παράδειγμα, μπορεί να αντέξει εβδομάδες χωρίς τροφή, αλλά χωρίς νερό επιβιώνει μόλις δύο-τρεις ημέρες. Από το αίμα μας μέχρι τα οστά μας, το νερό είναι απαραίτητο για κάθε λειτουργία του σώματος.

Αναλογιστείτε ότι το νερό αποτελεί το μεγαλύτερο ποσοστό της σύνθεσης του ανθρώπινου σώματος: περίπου 75% στα παιδιά και 50-65% στους ενήλικες. Βρίσκεται παντού, από τον εγκέφαλο και τους μύες μας μέχρι τα οστά. Χωρίς επαρκή ενυδάτωση, ο οργανισμός αρχίζει να υπολειτουργεί, με σοβαρές συνέπειες.

Το νερό δεν είναι μόνο σημαντικό - είναι ζωτικής σημασίας. Μεταφέρει βιταμίνες, θρεπτικά συστατικά και οξυγόνο στα κύτταρα, ενώ παράλληλα βοηθά στη ρύθμιση της θερμοκρασίας του σώματος και στον καθαρισμό του από τοξικές ουσίες. Ενυδατώνει τις αρθρώσεις, χαρίζει ελαστικότητα στο δέρμα και ενισχύει τη συγκέντρωση και τη φυσική μας κατάσταση.

Όμως, δεν είναι δεδομένο για όλους. Σε πολλές περιοχές του πλανήτη, εκατομμύρια άνθρωποι δεν έχουν πρόσβαση σε καθαρό πόσιμο νερό. Η έλλειψη του επηρεάζει αρνητικά τη ζωή και την υγεία τους, ενώ δημιουργεί σοβαρά προβλήματα στη γεωργία και την οικονομία.

Κάθε άνθρωπος έχει διαφορετικές ανάγκες σε νερό, ανάλογα με την ηλικία, τη δραστηριότητα και τις καιρικές συνθήκες. Γενικά, χρειαζόμαστε περίπου 2 λίτρα νερό την ημέρα, τα οποία μπορούμε να λάβουμε τόσο από υγρά όσο και από τροφές πλούσιες σε νερό, όπως το μαρούλι (95% νερό) ή το γιαούρτι (85% νερό).

Η σωστή ενυδάτωση δεν είναι μόνο ζήτημα υγείας - είναι και πράξη υπευθυνότητας προς το περιβάλλον. Με την υπεύθυνη κατανάλωση νερού, προστατεύουμε αυτόν τον πολύτιμο πόρο, εξασφαλίζοντας ότι θα συνεχίσει να στηρίζει τη ζωή για τις μελλοντικές γενιές. Ας θυμόμαστε: το νερό δεν έχει θερμίδες, αλλά είναι η πιο σημαντική τροφή για τη ζωή.

Κείμενο της συγγραφικής ομάδας, βασισμένο σε πληροφορίες από: Ευρωπαϊκή Αρχή για την Ασφάλεια των Τροφίμων, Παγκόσμιο Οργανισμό Υγείας, Ευρωπαϊκό πρόγραμμα Stairway to SDG

Νερό, από τους δεινόσαυρους στο ποτήρι μας!

Το νερό καλύπτει περισσότερο από το 70% της Γης, αλλά μόλις το 1% είναι άμεσα διαθέσιμο για χρήση. Πού πηγαίνει λοιπόν το υπόλοιπο νερό; Το 97,5% είναι αλμυρό και βρίσκεται στους ωκεανούς, ενώ το 2,5% είναι γλυκό νερό, το οποίο βρίσκεται κυρίως στους παγετώνες και κάτω από τη γη.

Ο υδρολογικός κύκλος - ο φυσικός μηχανισμός ανακύκλωσης του νερού - διασφαλίζει ότι το νερό στη Γη παραμένει σταθερό. Μέσα από την εξάτμιση, τη συμπύκνωση και τη βροχόπτωση, το νερό ταξιδεύει συνεχώς από τη στεριά, στους ωκεανούς και στην ατμόσφαιρα. Πιθανότατα, το ποτήρι νερού που πίνετε σήμερα να περιέχει σταγόνες που έπιναν δεινόσαυροι πριν από εκατομμύρια χρόνια!

Η κατανάλωση νερού χωρίζεται σε άμεση και έμμεση. Η άμεση κατανάλωση είναι αυτή που πι-

νουμε, πλενόμαστε ή μαγειρεύουμε. Η έμμεση κατανάλωση αφορά το «εικονικό νερό» - δηλαδή το νερό που απαιτείται για την παραγωγή προϊόντων. Για παράδειγμα, ένα μπλουζάκι 250 γραμμαρίων χρειάζεται 2.700 λίτρα νερού για να παραχθεί.

Η κατανόηση της αξίας του νερού είναι το πρώτο βήμα για να προστατέψουμε αυτόν τον πολύτιμο φυσικό πόρο. Με απλές αλλαγές, όπως η εξοικονόμηση νερού στο σπίτι ή η προσεκτική επιλογή προϊόντων, μπορούμε να συμβάλουμε σε ένα βιώσιμο μέλλον.

Κείμενο της συγγραφικής ομάδας, βασισμένο σε πληροφορίες από: Ευρωπαϊκή Αρχή για την Ασφάλεια των Τροφίμων, Παγκόσμιο Οργανισμό Υγείας, Ευρωπαϊκό πρόγραμμα Stairway to SDG

1

Ομαδική εργασία

Με την ομάδα σας, ανταλλάξτε προσωπικές εμπειρίες που σχετίζονται με το νερό (π.χ. ένα ταξίδι στη θάλασσα, μια διακοπή νερού στο σπίτι τους). Όσοι όσες θέλετε, μπορείτε να ετοιμάσετε ένα κολάζ όπου να αποτυπώνονται οι εικόνες από τις ιστορίες σας.

2

Ομαδική εργασία

Επιλέξτε ένα θέμα σχετικά με τη σημασία του νερού στη ζωή μας και γράψτε ένα κείμενο ακολουθώντας τη δομή: πρόλογος, κυρίως θέμα, επίλογος. Στη συνέχεια, ανταλλάξτε τα κείμενά σας με άλλη ομάδα, διαβάστε τα προσεκτικά και προτείνετε βελτιώσεις και διορθώσεις. Τέλος, ξαναγράψτε το κείμενό σας λαμβάνοντας υπόψη τις διορθώσεις, ως προς τη σωστή ορθογραφία, τη δομή και τη σύνταξη.

Όταν αξιολογείς συμμαθητή/-τρια σου:

1. Διάβασε με προσοχή την εργασία του/της.
2. Γράψε μία φράση ή μία λέξη για το τι σου άρεσε περισσότερο (π.χ. «ωραίες λέξεις», «καλή ιδέα»).
3. Σημείωσε ένα δυνατό σημείο της εργασίας (π.χ. «καλή σειρά σκέψεων»).
4. Πρότεινε μία ιδέα για βελτίωση (π.χ. «μπορείς να βάλεις άλλα παραδείγματα»).
5. Κλείσε με ένα «μπράβο» ή «συγχαρητήρια» για την προσπάθεια!

Μην ξεχνάς:

- Να είσαι δίκαιος/-η και φιλικός/-ή.
- Ξεχώρισε τα καλά στοιχεία, και τις βελτιώσεις να τις γράφεις με θετικό τρόπο.

Όταν σε αξιολογεί συμμαθητή/-τρια σου:

1. Άκου προσεχτικά τα σχόλιά του/της.
2. Σκέψου αν καταλαβαίνεις και ρώτησε για ό,τι δεν είναι ξεκάθαρο.
3. Ευχαρίστησε τον/την για τη βοήθεια.
4. Σημείωσε ποιες προτάσεις θα εφαρμόσεις στην επόμενη εργασία.

Θυμήσου:

- Κάθε σχόλιο σε βοηθάει να γράψεις ακόμη καλύτερα!
- Μην φοβάσαι να δοκιμάζεις καινούριες ιδέες.

3 Εργασία στην ολομέλεια της τάξης

Βρείτε το μήνυμα!

Οι μαθητές παρατηρούν τις 2 αφίσες που προωθούν την εξοικονόμηση νερού και απαντούν σε ερωτήσεις, όπως:

1. Ποια είναι τα βασικά μηνύματα της αφίσας με τίτλο «Ξεκινήστε την εξοικονόμηση νερού με 6 απλές συνήθειες»;
2. Ποια είναι τα βασικά μηνύματα της αφίσας με τίτλο «Εξοικονόμηση νερού Προστασία του πλανήτη»;
3. Πώς η εικόνα ενισχύει το μήνυμα του κειμένου;

4 Ομαδική εργασία

Οι ομάδες ανά 2 γράφουν ένα κείμενο με επιχειρήματα. Η μια ομάδα υποστηρίζει τη συνειδητή κατανάλωση του νερού. Η άλλη ομάδα υπερασπίζεται την άποψη ότι το νερό είναι ανεξάντλητος πόρος.

Οι ομάδες ετοιμάζουν και παρουσιάζουν τα επιχειρήματά τους στην ολομέλεια της τάξης.

5 Ομαδική εργασία

Με την ομάδα σας, δημιουργήστε ένα ψηφιακό ινφογράφημα, όπου να εξηγείται με οπτικοποιημένο τρόπο τον κύκλο του νερού, συνδυάζοντας κείμενο και εικόνες.

6 Ατομική εργασία

Συμπλήρωσε στον πίνακα με τις διαφορετικές σημασίες των λέξεων που περιλαμβάνει.

Λέξεις με πολυσημία	1η σημασία (παράδειγμα)	2η σημασία (παράδειγμα)
πηγή		
ρεύμα		
κύμα		
στάθμη		

7 Ατομική εργασία

Βρες στα κείμενα και σημείωσε 5 λέξεις σχετικές με το νερό που δε γνώριζες. Αναζήτησε τη σημασία τους στο λεξικό και γράψε μια πρόταση για κάθε μία.

8 Ομαδική εργασία

Διαλέξτε 5 λέξεις από το κείμενο που έχουν μεταφορική σημασία. Συζητήστε την κυριολεκτική και τη μεταφορική τους έννοια και γράψτε προτάσεις χρησιμοποιώντας τις λέξεις και με τους δύο τρόπους.

9 Ομαδική εργασία**Ανάλυση λογαριασμών νερού**

1ο βήμα: Ο κάθε μαθητής και μαθήτρια να φέρει έναν λογαριασμό νερού από το σπίτι του/της. Να σημειώσετε τα στοιχεία που δείχνουν την κατανάλωση νερού.

2ο βήμα: Συγκρίνετε τους λογαριασμούς νερού που φέρατε και αναζητήστε διαφορές στην κατανάλωση. Συζητήστε ποιες καθημερινές συνήθειες μπορούν να μειώσουν την κατανάλωση και καταγράψτε τις προτάσεις σας.

3ο βήμα: Δημιουργήστε έναν «Οδηγό οικονομίας νερού» με πρακτικές συμβουλές για τη μείωση της σπατάλης νερού στο σπίτι και στο σχολείο. Παρουσιάστε τις προτάσεις σας στην τάξη.

Θυμάμαι

Θυμόμαστε ότι το ουσιαστικό **ύδωρ** είναι λόγιο ή αρχαιοκλιτο ουσιαστικό και κλίνεται ως εξής:

Πτώσεις	Ενικός	Πληθυντικός
Ονομαστική	το ύδωρ	το ύδατα
Γενική	του ύδατος	των υδάτων
Αιτιατική	το ύδωρ	τα ύδατα
Κλητική	- ύδωρ	- ύδατα

Θεωρία

Τι είναι η ρίζα μιας λέξης;

Η **ρίζα** είναι το βασικό μέρος μιας λέξης, που περιέχει το κύριο νόημά της. Από αυτήν σχηματίζονται νέες λέξεις με τη χρήση προσφυμάτων, δηλαδή προθέσεων ή καταλήξεων.

Για παράδειγμα, η λέξη «**ύδωρ**» (που σημαίνει «νερό» στη λόγια γλώσσα) αποτελεί τη ρίζα για πολλές σύνθετες λέξεις, όπως:

- **υδραγωγείο** (υδρ- + αγωγός = μέρος που μεταφέρει νερό)
- **υδροφόρος** (υδρ- + φέρω = αυτός που μεταφέρει νερό)
- **υδατοσφαίριση** (υδατ- + σφαίρα = άθλημα που παίζεται με μπάλα στο νερό)

Η ρίζα, λοιπόν, παραμένει σταθερή, ενώ οι προσθήκες αλλάζουν τη σημασία της λέξης, δημιουργώντας νέες λέξεις με σχετική έννοια.

10

Ατομική εργασία

Δημιούργησε μια λίστα με λέξεις που προέρχονται από τη ρίζα **ύδωρ** (=νερό) και γράψε σύντομες προτάσεις με αυτές.

Λίστα λέξεων

11

Ατομική εργασία

Διαβάστε το παρακάτω κείμενο και συμπληρώστε τα κενά με τις κατάλληλες λέξεις από τη λίστα που δίνεται. Όλες οι λέξεις σχετίζονται με το νερό και έχουν κοινή ρίζα το «ύδωρ» ή «υδατ-». Οι λέξεις δίνονται με αλφαβητική σειρά, αλλά δεν αντιστοιχούν απαραίτητα στη σειρά του κειμένου.

ύδωρ, υδατάνθρακας, υδατογραφία, υδατοφράχτης, υδραγωγείο, υδρογόνο, υδροηλεκτρικό, υδρορροή, υδατόπτωση, υδατοσφαίριση, υδροδοτώ

Στην καθημερινότητά μας, το νερό παίζει σημαντικό ρόλο σε διάφορους τομείς. Στη λόγια γλώσσα το νερό ονομάζεται ..... και αποτελεί θεμελιώδες στοιχείο της ζωής, καθώς αποτελείται κυρίως από οξυγόνο και ..... Στις πόλεις, το πόσιμο νερό φτάνει στα σπίτια μας μέσω του ....., μιας κατασκευής που μεταφέρει νερό από τις πηγές στις δεξαμενές.

Στη φύση, μπορούμε να παρατηρήσουμε εντυπωσιακά φαινόμενα όπως μια ....., στην οποία το νερό πέφτει από ύψος δημιουργώντας ένα όμορφο θέαμα. Παράλληλα, η ..... ενέργεια χρησιμοποιείται για την παραγωγή ηλεκτρικού ρεύματος σε ειδικά εργοστάσια που ονομάζονται ..... εργοστάσια.

Στον τομέα της τέχνης, υπάρχει η ....., μια τεχνική ζωγραφικής που χρησιμοποιεί χρώματα διαλυτά στο νερό. Αντίστοιχα, στις επιστημονικές έρευνες, οι ..... είναι οργανικές ενώσεις που περιέχουν άνθρακα και νερό.

Στον αθλητισμό, οι μαθητές και οι μαθήτριες μπορούν να ασχοληθούν με την ....., ένα ομαδικό άθλημα που διεξάγεται σε πισίνα. Τέλος, για την προστασία των καλλιεργειών και τη σωστή διαχείριση των υδάτινων πόρων, χρησιμοποιούνται ....., τα οποία βοηθούν στη συγκράτηση και αξιοποίηση του νερού της βροχής.

Παγκόσμια Ημέρα Νερού: Μια ευκαιρία προβληματισμού

Η Παγκόσμια Ημέρα Νερού (World Water Day) καθιερώθηκε από τον ΟΗΕ το 1992 και γιορτάζεται κάθε χρόνο στις 22 Μαρτίου. Στόχος του εορτασμού αυτού είναι η ενημέρωση για την τεράστια σημασία του νερού για την ανάπτυξη και ευημερία της σύγχρονης αλλά και μελλοντικής κοινωνίας, αλλά και η ευαισθητοποίηση και δράση για τη συνεχιζόμενη παγκόσμια κρίση του πόσιμου νερού. Το πολυτιμότερο ίσως αγαθό της φύσης, το «δώρο της γης», δεν είναι δεδομένο για όλους τους πολίτες του κόσμου, καθώς εκατομμύρια συνανθρώπων μας εξακολουθούν να μην έχουν πρόσβαση σε καθαρό και πόσιμο νερό, ενώ παγκοσμίως οι συγκρούσεις για το νερό αποτελούν μια πραγματικότητα. Γι' αυτό, το 2024, το θέμα που επιλέχθηκε, «**Το νερό για την ειρήνη**» (Water for Peace), εστιάζει σε αυτήν ακριβώς την παράμετρο, υπογραμμίζοντας την επιτακτική ανάγκη συνεργασίας και συναδέλφωσης «γύρω από το νερό», την ισότιμη χρήση του αγαθού, θέτοντας τα θεμέλια για ένα μέλλον με μεγαλύτερη ευημερία.

Η αφίσα για την Παγκόσμια Ημέρα Νερού το 2022

Αφίσα του ΟΗΕ για την Παγκόσμια Ημέρα Νερού 2025, αφιερωμένη στην προστασία των παγετώνων. Η φράση SAVE OUR GLACIERS σημαίνει «Σώστε τους παγετώνες μας».

Το νερό: Πηγή ζωής και ειρήνης

Το νερό είναι απαραίτητο για όλους μας. Χωρίς αυτό, δε θα μπορούσε να υπάρξει ζωή. Όμως, σήμερα, το καθαρό νερό γίνεται όλο και πιο σπάνιο σε πολλές περιοχές του κόσμου. Η έλλειψη του μπορεί να φέρει δυσκολίες και να δημιουργήσει εντάσεις ανάμεσα σε ανθρώπους και χώρες.

Το κλίμα αλλάζει και αυτό επηρεάζει τον κύκλο του νερού. Οι βροχές δεν πέφτουν όπως παλιά, οι ποταμοί μικραίνουν, ενώ σε άλλες περιοχές έχουμε πλημμύρες. Ταυτόχρονα, η ρύπανση και η σπατάλη του νερού κάνουν τα αποθέματα του πλανήτη μας να μειώνονται. Το αποτέλεσμα είναι να κινδυνεύουν όχι μόνο οι άνθρωποι, αλλά και η φύση γύρω μας.

Κάθε χρόνο, στις 22 Μαρτίου, γιορτάζουμε την Παγκόσμια Ημέρα Νερού. Το θέμα για το 2024 είναι «**Νερό για την Ειρήνη**». Αυτό σημαίνει ότι το νερό δεν πρέπει να είναι αιτία σύγκρουσης, αλλά ένας τρόπος να φέρουμε τους ανθρώπους πιο κοντά. Σήμερα, 153 χώρες μοιράζονται υδάτινους πόρους, αλλά μόνο 24 από αυτές έχουν συμφωνίες για να τους διαχειρίζονται σωστά. Είναι πολύ σημαντικό να συνεργαστούμε όλοι για να προστατεύσουμε το νερό και να το μοιραζόμαστε δίκαια.

Η σωστή διαχείριση του νερού μπορεί να βοηθήσει στην ειρήνη και στην ανάπτυξη. Μπορεί να βελτιώσει την υγεία μας, να μειώσει τη φτώχεια και να εξασφαλίσει τροφή για όλους. Αν συνεργαστούμε, μπορούμε να κάνουμε το νερό πηγή σταθερότητας και ευημερίας. Ας φροντίσουμε λοιπόν αυτόν τον πολύτιμο φυσικό πόρο, ώστε να υπάρχει καθαρό νερό για όλους, σήμερα και στο μέλλον!

Αντόνιο Γκουτέρες (διασκευή από τη συγγραφική ομάδα)

Η αφίσα για την Παγκόσμια Ημέρα Νερού το 2024

Μήνυμα για τη σημασία του καθαρού νερού

Τα επιστημονικά δεδομένα δείχνουν ότι η καθαρότητα και η υγιεινή του νερού, σε οργανωμένα συστήματα παροχής, βελτιώνουν το βιοτικό επίπεδο και συμβάλλουν στη μακροβιότητα. Όταν πίνουμε καθαρό νερό, ζούμε περισσότερο!

1 Ομαδική εργασία στην ολομέλεια της τάξης

Διαβάστε το μήνυμα του Γενικού Γραμματέα του ΟΗΕ Αντόνιο Γκουντέρες, συζητήστε μεταξύ σας για το νόημα του κειμένου και απαντήστε στις παρακάτω ερωτήσεις.

Ποιο είναι το βασικό μήνυμα του κειμένου;

.....

.....

.....

Ποιες είναι οι βασικές προκλήσεις που σχετίζονται με το νερό;

.....

.....

.....

Ποια λύση προτείνει ο ΟΗΕ για την προστασία του νερού;

.....

.....

.....

Πώς συνδέεται η προστασία του νερού με την ειρήνη μεταξύ των λαών;

.....

.....

.....

2 Ομαδική εργασία

Με την ομάδα σας, αναδιατυπώστε το μήνυμα του Γκουντέρες χρησιμοποιώντας απλούστερη γλώσσα, ώστε να γίνει κατανοητό από μαθητές και μαθήτριες της Α΄ δημοτικού και από μαθητές και μαθήτριες που δε γνωρίζουν καλά την ελληνική γλώσσα.

Καταγράψτε τις λέξεις ή φράσεις που δυσκολευτήκατε να κατανοήσετε και αναζητήστε στο λεξικό σας συνώνυμες λέξεις που μπορεί να είναι πιο κατανοητές.

3 Ομαδική εργασία

Περιγράψτε ένα περιστατικό στο οποίο η πρόσβαση στο νερό ήταν δύσκολη ή παρατηρήσατε σπατάλη νερού. Για παράδειγμα, μια πεζοπορία κατά την οποία ξεχάσατε να πάρετε νερό μαζί σας ή ένα ανοιχτό ντους στην παραλία, από το οποίο έτρεχε νερό αλόγιστα. έτρεχε αλόγιστα.

Αναφέρετε τα συναισθήματά σας και προτείνετε λύσεις για την καλύτερη διαχείριση του νερού στην καθημερινότητα.

4

Ατομική εργασία

Γράψτε προτάσεις με επίθετα που σχετίζονται με το νερό (π.χ. υδάτινος, υγρός, υδροηλεκτρικός).

Αναζητήστε σε ένα λεξικό άλλες λέξεις με την ίδια ρίζα και γράψτε προτάσεις με αυτές.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

5

Ομαδική εργασία

Συμπληρώστε τον παρακάτω πίνακα κλίσης στους βασικούς χρόνους για τα ρήματα: λέω, τρώω, φταίω, πάω.

- Σχηματίστε προτάσεις χρησιμοποιώντας κάθε τύπο των ρημάτων.
- Συζητήστε στην ομάδα σας αν τα ρήματα του παρακάτω πίνακα παρουσιάζουν διαφορές ως προς την κλίση, σε σχέση με τα γνωστά ομαλά ρήματα και σημειώστε τις παρατηρήσεις σας.

Ρήμα	Ενεστώτας	Παρατατικός	Αόριστος	Μέλλοντας
λέω				
τρώω				
φταίω				
πάω				

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

6 Ομαδική εργασία

Μετατρέψτε τις παρακάτω προτάσεις από ενεργητική σε παθητική σύνταξη.

α

Οι επιστήμονες προστατεύουν το νερό από τη ρύπανση.

.....

.....

Η κλιματική αλλαγή επηρεάζει την ποσότητα του διαθέσιμου νερού.

.....

.....

β Συζητήστε τη διαφορά που δημιουργείται στη σημασία των προτάσεων και πώς επηρεάζεται η εστίαση της πληροφορίας.

7 Ομαδική εργασία

α) Γράψτε ένα μικρό ποίημα ή ένα σύντομο διήγημα που να αναδεικνύει τη σημασία του νερού στη ζωή των ανθρώπων και του πλανήτη.

β) Προσπαθήστε να χρησιμοποιήσετε πολυτροπικά στοιχεία (π.χ. να συνοδεύσετε το ποίημά σας με εικόνες, ήχους ή ακόμα και αρώματα που σχετίζονται με το νερό).

γ) Παρουσιάστε το κείμενό σας στην τάξη και εξηγήστε το μήνυμά του.

δ) Συζητήστε πώς το ύφος και η δομή του κειμένου επηρεάζουν την αίσθηση του αναγνώστη.

Θεωρία

Πολυτροπικά κείμενα

Τα πολυτροπικά κείμενα αποτελούν μια σύγχρονη προσέγγιση στην επικοινωνία και τη μάθηση, αξιοποιώντας πολλαπλά μέσα έκφρασης. Συνδυάζουν διαφορετικούς τρόπους μετάδοσης μηνυμάτων, όπως γραπτό και προφορικό λόγο, εικόνες, ήχους, μουσική, κινήσεις, καθώς και στοιχεία αφής, γεύσης και όσφρησης. Με αυτόν τον τρόπο, το μήνυμα γίνεται πιο κατανοητό και προσιτό σε διαφορετικά ακροατήρια, προσαρμοζόμενο στις ανάγκες τους.

Η χρήση πολυτροπικών κειμένων προάγει τη συμπερίληψη, καθώς επιτρέπει τη συμμετοχή όλων, συμπεριλαμβανομένων ατόμων με αισθητηριακές αναπηρίες. Για παράδειγμα, ηχητικές περιγραφές διευκολύνουν άτομα με προβλήματα όρασης, ανάγλυφα κείμενα και γραφή Braille προσφέρουν δυνατότητες ανάγνωσης μέσω αφής, ενώ πολυαισθητηριακά στοιχεία συνδέουν διαφορετικές εμπειρίες.

- **Γλωσσικά στοιχεία:** γραπτός και προφορικός λόγος.
- **Οπτικά στοιχεία:** εικόνες, σκίτσα, γραφήματα.
- **Ηχητικά στοιχεία:** μουσική, ήχοι, αφήγηση.
- **Απτικά στοιχεία:** υφές, ανάγλυφα κείμενα.
- **Όσφρητικά στοιχεία:** αρώματα, μυρωδιές που συνοδεύουν το περιεχόμενο.
- **Γευστικά στοιχεία:** δραστηριότητες με δοκιμές σχετικές με το περιεχόμενο.

Πολυτροπικά κείμενα

Πολυτροπικά κείμενα

Πολυτροπικό είναι το κείμενο που χρησιμοποιεί συνδυασμό μέσων έκφρασης και επικοινωνίας για τη μετάδοση μηνυμάτων.

Λεκτικά στοιχεία:
λεξιλόγιο,
προτάσεις

Προφορικός λόγος
αφηγήσεις

Εικόνες, σκίτσα,
γραφήματα

Ήχος, μουσική,
ένταση

Κινήσεις, γλώσσα
σώματος, νοηματική

Σχεδιασμός, διάταξη,
διαμόρφωση

Θεωρία

Δημιουργία πολυτροπικού κειμένου

Κατά τη δημιουργία πολυτροπικού κειμένου, είναι σημαντικό να επιλέγονται τα κατάλληλα μέσα για τη μετάδοση του μηνύματος. Η ενσωμάτωση διαφορετικών τρόπων επικοινωνίας ενισχύει την αλληλεπίδραση και κάνει το περιεχόμενο πιο ζωντανό και αποτελεσματικό. Για παράδειγμα:

- Σε μια αφήγηση, η συνοδεία ήχων ή μουσικής μπορεί να ενισχύσει τη συναισθηματική επίδραση.
- Ένα ενημερωτικό κείμενο μπορεί να περιλαμβάνει εικόνες, διαγράμματα και σύντομες ηχητικές επεξηγήσεις.
- Μια παρουσίαση μπορεί να γίνει πιο ελκυστική με πολυαισθητηριακά στοιχεία, όπως υφές, αρώματα ή ακόμα και γευστικές εμπειρίες.

Τα πολυτροπικά κείμενα, όταν αξιοποιούνται σωστά, διευρύνουν τις δυνατότητες της επικοινωνίας, ενισχύουν τη συμπερίληψη και καθιστούν τη μάθηση πιο βιωματική και ελκυστική.

Συνθετική εργασία φιλαναγνωσίας: Ανακαλύπτοντας το νερό μέσα από τις αισθήσεις μας

Για να κατανοήσουμε καλύτερα τη σημασία του νερού και τις διαφορετικές μορφές που μπορεί να πάρει, θα πραγματοποιήσουμε ένα πείραμα πολυτροπικής προσέγγισης που θα περιλαμβάνει γευστικές, οπτικές και οσφρητικές εμπειρίες.

1ο στάδιο: Σύγκριση γεύσης. Οι μαθητές θα δοκιμάσουν διαφορετικά δείγματα νερού και θα καταγράψουν τις εντυπώσεις τους. Τα δείγματα θα περιλαμβάνουν:

Καθαρό νερό

Νερό με αλάτι

Νερό με ζάχαρη

Νερό με λεμόνι

Νερό με ξύδι

Στη συνέχεια, θα περιγράψουν τις διαφορές στη γεύση, τη συνοχή και την αίσθηση που αφήνει κάθε δείγμα στο στόμα.

2ο στάδιο: Σύγκριση οσμής. Οι μαθητές θα συγκρίνουν δείγματα νερού διαφορετικής ποιότητας:

Καθαρό νερό

Νερό με χώμα

Νερό που έχει μείνει σε κλειστό δοχείο για πολλές ώρες

Νερό με αρωματικά φυτά (π.χ. δυόσμος, λεβάντα)

Θα περιγράψουν τις διαφορές και θα συζητήσουν πώς η οσμή επηρεάζει την αντίληψή μας για την καθαρότητα και την ποιότητα του νερού.

3ο στάδιο: Οπτική και απτική εμπειρία. Οι μαθητές θα παρατηρήσουν το χρώμα και τη διαύγεια του νερού στα διάφορα δείγματα και θα αγγίξουν διαφορετικές επιφάνειες που σχετίζονται με το νερό, όπως την υγρή ή στερεή του μορφή.

4ο στάδιο: Δημιουργία πολυτροπικού κειμένου. Με βάση τις εμπειρίες τους, οι μαθητές θα δημιουργήσουν ένα πολυτροπικό κείμενο που θα περιγράφει τη διαδικασία και τα συμπεράσματά τους. Το κείμενο μπορεί να περιλαμβάνει:

- Γραπτή περιγραφή των γευστικών και οσφρητικών διαφορών.
- Φωτογραφίες ή σκίτσα των διαφορετικών δειγμάτων.
- Ηχητική καταγραφή των αντιδράσεων των μαθητών κατά τη διάρκεια του πειράματος.
- Βίντεο ή παρουσίαση που θα εξηγεί τη σημασία του καθαρού νερού.

Πόσο σημαντικό είναι το πλύσιμο των χεριών;

Τα καθαρά χέρια παραμένουν μια θεμελιώδης άμυνα ενάντια στην εξάπλωση λοιμώξεων, ασθενειών και επιβλαβών μικροβίων. Είτε στο σχολείο, είτε στο νοσοκομείο, είτε κατά τις καθημερινές αλληλεπιδράσεις, η πρακτική του πλυσίματος των χεριών με σαπούνι συμβάλλει σε καλύτερα αποτελέσματα υγείας και σε έναν πιο ασφαλή κόσμο για όλους. Καθώς ο κόσμος αλλάζει, θέτουμε ένα κρίσιμο ερώτημα: Γιατί τα καθαρά χέρια εξακολουθούν να είναι σημαντικά; Η απάντηση βρίσκεται στη συλλογική μας ευθύνη για την προστασία της δημόσιας υγείας, την πρόληψη των λοιμώξεων και την προώθηση της ευημερίας.

Σε δισεκατομμύρια ανθρώπους παγκοσμίως λείπει η πρόσβαση σε βασικές υποδομές υγιεινής, με αποτέλεσμα να μην μπορούν να πλένουν τα χέρια τους, ούτε στο σπίτι, ούτε στο σχολείο, ούτε σε δημόσιους χώρους. Αυτό σημαίνει ότι οι άνθρωποι αυτοί είναι εκτεθειμένοι σε πολλές μολυσματικές ασθένειες.

Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών (UN-Water)

Το πλύσιμο των χεριών είναι απαραίτητο πριν το φαγητό, μετά την τουαλέτα, όταν ερχόμαστε σε επαφή με πράγματα που είναι μολυσμένα.

Οι δημιουργία συνθηκών υγιεινής είναι η σημαντική παρέμβαση για την φροντίδα της υγείας. Έχει μεγάλο όφελος και μικρό κόστος.

Ήξερες ότι...

Το νερό είναι απαραίτητο για τη ζωή στη Γη και αποτελεί μέρος της υδρόσφαιρας, η οποία περιλαμβάνει ωκεανούς, λίμνες, ποτάμια, υπόγεια ύδατα και την κρυόσφαιρα (παγετώνες, πολικές θάλασσες). Η κρυόσφαιρα αποθηκεύει το 70% του γλυκού νερού και υποστηρίζει σημαντικά οικοσυστήματα και ανθρώπινες κοινότητες. Ωστόσο, η κλιματική αλλαγή προκαλεί την ταχεία τήξη των παγετώνων, άνοδο της στάθμης της θάλασσας και ένταση ακραίων καιρικών φαινομένων, απειλώντας τη γεωργία, την παροχή νερού και το περιβάλλον. Για να προστατεύσουμε αυτούς τους πόρους, είναι απαραίτητη η μείωση των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου, η διεθνής συνεργασία και η εφαρμογή βιώσιμων πολιτικών διαχείρισης του νερού.

Φυσικά μνημεία παγκόσμιας κληρονομιάς, παγετώνες και κλιματική αλλαγή

Τα φυσικά μνημεία Παγκόσμιας Κληρονομιάς είναι περιοχές εξαιρετικής φυσικής ομορφιάς και περιβαλλοντικής σημασίας, προστατευόμενες από την UNESCO. Περιλαμβάνουν βουνά, δάση, ποτάμια, λίμνες και παγετώνες, τα οποία θεωρούνται θησαυροί της ανθρωπότητας. Οι περιοχές αυτές φιλοξενούν μοναδικά οικοσυστήματα και φυσικά χαρακτηριστικά που πρέπει να διατηρηθούν για τις επόμενες γενιές.

Οι παγετώνες, που ανήκουν σε αυτά τα μνημεία, είναι τεράστιες μάζες πάγου που σχηματίζονται σε ψυχρές περιοχές του πλανήτη. Εκτός από την εντυπωσιακή τους ομορφιά, παίζουν ζωτικό ρόλο στη ρύθμιση του παγκόσμιου κλίματος και την παροχή φρέσκου νερού σε εκατομμύρια ανθρώπους. Ωστόσο, απειλούνται σοβαρά από την κλιματική αλλαγή.

Η αύξηση της θερμοκρασίας της Γης, που οφείλεται κυρίως στην ανθρώπινη δραστηριότητα (καύση ορυκτών καυσίμων, αποψίλωση δασών), επιταχύνει τη διαδικασία τήξης των παγετώνων. Αυτό έχει επιπτώσεις στο περιβάλλον και στους ανθρώπους που εξαρτώνται από αυτούς.

Σύμφωνα με την UNESCO, αν δε ληφθούν άμεσα μέτρα για τη μείωση των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου, πολλοί παγετώνες των περιοχών Παγκόσμιας Κληρονομιάς θα εξαφανιστούν έως το 2050. Εάν οι εκπομπές συνεχιστούν με τον σημερινό ρυθμό, έως το 2100 σχεδόν οι μισοί παγετώνες αυτών των περιοχών θα έχουν χαθεί.

Η προστασία αυτών των πολύτιμων περιοχών απαιτεί διεθνή συνεργασία και δράση. Η μείωση της κατανάλωσης ενέργειας, η υιοθέτηση οικολογικών πρακτικών και η ευαισθητοποίηση των πολιτών είναι απαραίτητες ενέργειες για τη διατήρησή τους. Οι παγετώνες και τα φυσικά μνημεία αποτελούν αναπόσπαστο κομμάτι του πλανήτη μας και χρειάζονται τη φροντίδα μας για να διατηρηθούν στο μέλλον.

3 Ατομική εργασία

Παρατηρήστε την εικόνα με τους παγετώνες.

Διαβάστε το κείμενο «Φυσικά μνημεία παγκόσμιας κληρονομιάς, παγετώνες και κλιματική αλλαγή».

Περιγράψτε την εικόνα σε 3-4 προτάσεις και στη συνέχεια εξηγήστε τη σχέση των παγετώνων με την κλιματική αλλαγή, έτσι όπως εσείς το αντιλαμβάνεστε.

4 Ομαδική εργασία

• Δημιουργήστε μια αφίσα ή ένα ινφογράφημα που να ενημερώνει για τη σημασία της προστασίας των φυσικών μνημείων και των παγετώνων.

• Συμπεριλάβετε εικόνες, στατιστικά στοιχεία και ένα σύντομο κείμενο που να συνοψίζει τις βασικές πληροφορίες που βρήκατε στα κείμενα της ενότητας ή από την αναζήτησή σας στο διαδίκτυο.

5 Ομαδική εργασία

Συμπληρώστε τον παρακάτω πίνακα, εντοπίζοντας λέξεις από τα κείμενα που έχουν εξειδικευμένη σημασία στο πλαίσιο της κλιματικής αλλαγής και της προστασίας του νερού.

Λέξη	Σημασία στο κείμενο	Άλλο πιθανό νόημα σε διαφορετικό πλαίσιο
κρυόσφαιρα		
παγετώνας		
ρύπανση		
θερμοκηπιακά αέρια		
διαχείριση υδάτων		

6 Ομαδική εργασία

- α Διαβάστε τα παρακάτω σύντομα κείμενα. Υπογραμμίστε τις άγνωστες λέξεις και αναζητήστε στα λεξικά της τάξης και στα ψηφιακά λεξικά από το διαδίκτυο τη σημασία τους, καθώς και τους ορισμούς τους και σημειώστε τους στον παρακάτω πίνακα.

Κείμενο 1

Οι παγετώνες αποτελούν τεράστιες μάζες πάγου που σχηματίζονται σε πολικές περιοχές και υψηλά βουνά. Ωστόσο, λόγω της υπερθέρμανσης του πλανήτη, η τήξη των παγετώνων έχει επιταχυνθεί, γεγονός που προκαλεί την άνοδο της στάθμης της θάλασσας. Επιστήμονες προειδοποιούν ότι η απώλεια των παγετώνων θα έχει σοβαρές επιπτώσεις στα οικοσυστήματα και στην παροχή γλυκού νερού.

Άγνωστες λέξεις (ενδεικτικά): παγετώνας, υπερθέρμανση, τήξη, επιπτώσεις, οικοσυστήματα.

Κείμενο 2

Η υδρόσφαιρα περιλαμβάνει όλα τα ύδατα της Γης: ποτάμια, λίμνες, ωκεανούς και υπόγεια νερά. Η διαχείριση των υδάτινων πόρων αποτελεί προτεραιότητα για πολλές χώρες, καθώς η λειψυδρία απειλεί την επάρκεια νερού. Η αειφόρος χρήση των υδάτων προϋποθέτει ορθολογική διαχείριση και περιορισμό της ρύπανσης.

Άγνωστες λέξεις (ενδεικτικά): υδρόσφαιρα, ύδατα, λειψυδρία, αειφόρος, ρύπανση.

Λέξη	Σημασία	Ορισμός
παγετώνας		
υπερθέρμανση		
τήξη		
επιπτώσεις		
οικοσυστήματα		
υδρόσφαιρα		
ύδατα		
λειψυδρία		
αειφόρος		
ρύπανση		

Παροιμίες

- Ο βρεγμένος το νερό δεν το φοβάται.
- Άμα το πηγάδι ξεραθεί , όλοι θυμούνται το νερό του.
- Πολλές φορές πάει η στάμνα για νερό, μία πάει και δε χυρίζει.
- Το αίμα νερό δε γίνεται κι αν γίνεται δεν πίνεται.

Το νερό στο δημοτικό μας τραγούδι

Στις παλιότερες εποχές, το νερό ήταν η καρδιά της κοινότητας. Οι πηγές, τα πηγάδια και οι βρύσες δεν ήταν απλώς σημεία όπου οι άνθρωποι προμηθεύονταν το πολύτιμο αγαθό της ζωής, αλλά και χώροι συνάντησης, επικοινωνίας και κοινωνικής αλληλεπίδρασης. Εκεί, οι γυναίκες μαζεύονταν για να γεμίσουν τις στάμνες τους, να πλύνουν τα ρούχα και να μοιραστούν νέα και ιστορίες. Οι άντρες σταματούσαν στη βρύση να ξεδιψάσουν έπειτα από τον κάματο της δουλειάς, ενώ τα παιδιά έπαιζαν γύρω από το τρεχούμενο νερό.

Αυτός ο ζωτικός ρόλος του νερού αποτυπώθηκε βαθιά στη λαϊκή παράδοση, ιδιαίτερα στη δημοτική ποίηση και το τραγούδι. Πολλά δημοτικά τραγούδια αναφέρονται στις βρύσες, τις στάμνες και το καθαρό νερό, συνδέοντάς τα με τον έρωτα, τη χαρά, αλλά και τον καημό της ξενιτιάς.

Κι αν πας Μαλάμω μ' για νερό

Κι αν πας Μαλάμω μ' για νερό
κι εγώ στη βρύση καρτερώ,
να σου τσακίσω το σταμνί
να πας στη μανά' σ' αδειανή.

Ένα νερό κυρά Βαγγελιώ

Ένα νερό, κυρά Βαγγελιώ,
ενά νερό, κρύο νερό,
κι από πούθε κατεβαίνει,
Βαγγελιώ μου, η παινεμένη,

Από γκρεμό, κυρά Βαγγελιώ,
από γκρεμό, γκρεμίζεται,
σε περιβολάκι μπαίνει,
Βαγγελιώ μου, η παινεμένη,

Ποτίζει δε, κυρά Βαγγελιώ,
ποτίζει δέντρα και κλαδιά,
λεμονιές και κυπαρίσσια,
σαν τα όμορφα κορίτσια.

1 Ατομική εργασία

Μετάτρεψε τις παρακάτω προτάσεις από ενεργητική σε παθητική σύνταξη. Στη συνέχεια, ανάλυσε τη μεταβολή της έμφασης στο νόημα.

Ο ποταμός διαβρώνει τις όχθες του.

.....

.....

.....

Οι αγρότες χρησιμοποιούν το νερό για την άρδευση των καλλιεργειών τους.

.....

.....

.....

2 Ατομική εργασία

Συμπλήρωσε τον παρακάτω πίνακα με τους σωστούς τύπους:

Θετικός βαθμός	Συγκριτικός βαθμός	Υπερθετικός βαθμός
καθαρός		
γρήγορα		
ψυχρός		
πολύ		

3

Ατομική εργασία

α

Να κλίνεις τα επίθετα: υδάτινος, υγρός, ποτάμιος.

Πτώσεις	Ενικός αριθμός	Πληθυντικός
Ονομαστική		
Γενική		
Αιτιατική		
Κλητική		

Πτώσεις	Ενικός αριθμός	Πληθυντικός
Ονομαστική		
Γενική		
Αιτιατική		
Κλητική		

Πτώσεις	Ενικός αριθμός	Πληθυντικός
Ονομαστική		
Γενική		
Αιτιατική		
Κλητική		

β

Γράψε ένα μικρό κείμενο χρησιμοποιώντας τα επίθετα αυτά.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

4

Ατομική εργασία**Με την ομάδα σας:**

Διαβάστε το παρακάτω κείμενο και υπογραμμίστε τα απρόσωπα ρήματα που εμφανίζονται. Έπειτα, συμπληρώστε τα ρήματα αυτά στα 4 κενά της πρώτης εικόνας.

Στη συνέχεια, συνεργαστείτε με την ομάδα σας, ώστε να δημιουργήσετε μια πρόταση για κάθε ένα από τα ρήματα αυτά. Γράψτε τις προτάσεις σε κάθε ένα από τα 4 κουτάκια της δεύτερης εικόνας.

Τέλος, παρουσιάστε τις προτάσεις που δημιουργήσατε στους συμμαθητές σας.

Σήμερα ήταν μια όμορφη μέρα στο σχολείο. Ξυπνήσαμε νωρίς για να ετοιμαστούμε και να φτάσουμε στην ώρα μας. Η μητέρα μάς ξύπνησε με ένα ζεστό χαμόγελο και μας θύμισε ότι πριν φύγουμε χρειάζεται να τρώμε ένα καλό πρωινό, γιατί μας δίνει ενέργεια για όλη την ημέρα.

Σήμερα, ο δάσκαλος μας ανέθεσε μια εργασία και αποφασίσαμε ότι συμφέρει να συνεργαστούμε όλοι μαζί για να την ολοκληρώσουμε επιτυχώς. Ο Γιάννης και η Μαρία ανέλαβαν να κάνουν την έρευνα, ενώ εγώ και η Ελένη θα γράψουμε την αναφορά. Στην ώρα της Γυμναστικής παίξαμε όλοι μαζί μπάσκετ. Όταν κουραστήκαμε, ρωτήσαμε τον γυμναστή αν επιτρέπεται να καθίσουμε λίγο στον ίσκιο να ξεκουραστούμε. Αξίζει να αφιερώνουμε λίγο χρόνο για παιχνίδι, γιατί μας βοηθά να χαλαρώσουμε και να ανανεωθούμε.

Μετά το διάλειμμα επιστρέψαμε γρήγορα στην τάξη να παρουσιάσουμε τις εργασίες μας. Ο δάσκαλος μας επιβράβευσε για την πολύ καλή δουλειά και μας είπε ότι η συνεργασία μας ήταν εξαιρετική. Με αυτήν την επιτυχία, η μέρα μας έκλεισε όμορφα και μας έδωσε κίνητρο να συνεχίσουμε να προσπαθούμε.

Απρόσωπα ρήματα

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____

1.

	.....	
	.....	
	.....	

2.

	.....	
	.....	
	.....	

3.

	.....	
	.....	
	.....	

4.

	.....	
	.....	
	.....	

Συγκρίνετε πώς περιγράφεται το νερό σε κάθε τραγούδι: είναι πηγή ζωής, στοιχείο καταστροφής, συμβολισμός;

α) Δημιουργήστε έναν πίνακα με τα κύρια χαρακτηριστικά κάθε τραγουδιού:

Παράδειγμα:

Τίτλος τραγουδιού	Περιοχή προέλευσης	Θέμα	Συμβολισμός του νερού
Το γιοφύρι της Άρτας	Ήπειρος	Θυσία για την κατασκευή γέφυρας	Εμπόδιο, δοκιμασία
...	...	...	...

β) Συζητήστε πώς το νερό συνδέεται με την καθημερινή ζωή και τις παραδόσεις κάθε περιοχής.

γ) Αναλύστε τα δημοτικά τραγούδια ως προς τα γλωσσικά τους χαρακτηριστικά:

- Ρυθμός και επανάληψη.
- Χρήση τοπικών ιδιωματισμών.
- Μεταφορές και παρομοιώσεις.

Προσπαθήστε να γράψετε μια στροφή σε ύφος δημοτικού τραγουδιού που να μιλά για το νερό.

δ) Επιλέξτε ένα σύγχρονο ποίημα για το νερό, για παράδειγμα το ποίημα του Γ. Σεφέρη.

Άρνηση

Στο περιγιάλι το κρυφό
κι άσπρο σαν περιστέρι
διψάσαμε το μεσημέρι
μα το νερό γλυφό.

(Το πλήρες ποίημα, μελωποποιημένο
μπορείτε να το βρείτε στο ψηφιακό
μαθησιακό αντικείμενο.)

ε) Συγκρίνετε ένα δημοτικό τραγούδι με το ποίημα αυτό.

στ) Ποιες είναι οι ομοιότητες και οι διαφορές στη γλώσσα, το ύφος και τη θεματολογία;

Τι έμαθα τελικά;

1 το έμαθα άριστα

2 το έμαθα αρκετά

3 άρχισα να μαθαίνω

4 δεν το έμαθα καθόλου

Επίλεξε το χρώμα και τον αριθμό που αντιπροσωπεύει την αξιολόγησή σου στα βασικά θέματα της ενότητας.	1	2	3	4
Κατανοώ τη σημασία του νερού ως φυσικού πόρου και τον ρόλο του στη ζωή μας.				
Μπορώ να εξηγήσω τον κύκλο του νερού και πώς αυτός επηρεάζει το περιβάλλον και το κλίμα.				
Γνωρίζω τους βασικούς τρόπους εξοικονόμησης νερού και μπορώ να προτείνω λύσεις για τη μείωση της σπατάλης του.				
Αντιλαμβάνομαι τη σχέση του νερού με την πολιτιστική μας κληρονομιά μέσα από τη λαϊκή παράδοση και τη μουσική.				
Συμμετείχα ενεργά στις εργασίες και στις δραστηριότητες της ενότητας, αναπτύσσοντας νέες γνώσεις και δεξιότητες.				

ΑΝΑΣΤΟΧΑΣΜΟΣ

(Αναστοχασμός σημαίνει να σκεφτόμαστε ξανά κάτι που κάναμε ή μάθαμε, για να καταλάβουμε πώς να το κάνουμε καλύτερα την επόμενη φορά.)

- Ποια ήταν η πιο σημαντική πληροφορία που έμαθα σε αυτή την ενότητα;
- Με ποιο τρόπο μπορώ να εφαρμόσω όσα έμαθα στην καθημερινότητά μου;
- Ποια δραστηριότητα με βοήθησε περισσότερο να κατανοήσω το θέμα της ενότητας;
- Αν μπορούσα να επιλέξω να ξανακάνω μια εργασία, ποια θα ήταν και γιατί;
- Πώς ένιωσα κατά τη διάρκεια των ομαδικών εργασιών; Συνεργάστηκα αποτελεσματικά με την ομάδα μου;
- Τι με δυσκόλεψε περισσότερο στις εργασίες με την ομάδα μου και πώς θα μπορούσα να το αντιμετωπίσω καλύτερα την επόμενη φορά;
- Τι μου άρεσε περισσότερο από αυτή την ενότητα και γιατί;
- Ποια ερωτήματα έχω ακόμα σχετικά με το θέμα και πώς μπορώ να βρω απαντήσεις;
- Αν έπρεπε να εξηγήσω σε έναν φίλο τι έμαθα, πώς θα το περιέγραφα με απλά λόγια;

ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ

Νερό και υδρολογικός κύκλος: νερό, υδρολογικός κύκλος, εξάτμιση, συμπύκνωση, βροχόπτωση, ατμόσφαιρα, υδρατμός, σύννεφο, θερμοκρασία

Υδάτινα σώματα και φυσικά φαινόμενα: ποτάμι, λίμνη, ωκεανός, πηγή, παγόβουνο, παγετώνας, δέλτα ποταμού, κύμα, καταιγίδα, πλημμύρα, χείμαρρος, υδρορροή, στάθμη νερού

Νερό και ανθρώπινες παρεμβάσεις: υδραγωγείο, δεξαμενή, αποχέτευση, διήθηση, καθαρι-

σμός νερού, διυλιστήριο, πόσιμο νερό, αρδευτικό σύστημα, υδροηλεκτρική ενέργεια, αφαλάτωση, ανακύκλωση νερού, κατανάλωση νερού, εξοικονόμηση

Περιβάλλον και βιώσιμη διαχείριση του νερού: υδάτινος πόρος, υδροφόρος ορίζοντας, ρύπανση, υδάτινη ρύπανση, λειψυδρία, οικοσύστημα, βιοποικιλότητα, κλιματική αλλαγή, αειφορία, οικολογικό αποτύπωμα, βιώσιμη ανάπτυξη, διεθνής συνεργασία

Λογοτεχνικά κείμενα

A

Να σ' αγναντεύω, θάλασσα

Να σ' αγναντεύω, θάλασσα, να μη χορταίνω,
 απ' το βουνό ψηλά
 στρωτήν και καταγάλανη και μέσα να πλουταίνω
 απ' τα μαλάματά* σου τα πολλά.
 Να 'ναι χινοπωριάτικον* απομεσημερ', όντας*
 μετ' άξαφνη νεροποντή
 χιμάει μες απ' τα σύννεφα θαμπωτικά* γελώντας
 ήλιος χωρίς μαντί*.
 Να ταξιδεύουν στον αγέρα τα νησάκια, οι κάβοι,
 τ' ακρόγιαλα σα μεταξένιοι αχνοί
 και με τους γλάρους συνοδιά* κάποτ' ένα καράβι
 ν' ανοίγουν να το παίρνουν οι ουρανοί.

Κώστας Βάρναλης, *Να σ' αγναντεύω,
 θάλασσα, από το Το φως που καίει*

*μαλάματα (το μάλαμα): τα χρυσάφια,

τα χρυσαφένια χρώματα

* χινοπωριάτικον: φθινοπωρινό

* όντας: όταν

* θαμπωτικά: με τρόπο εκθαμβωτικό

* μαντί: μανδύας

* συνοδιά: η συνοδεία

Η μπαλάντα του Αντρίκου

B

Είχε την τέντα ξομπλιαστή*
 η βάρκα του καμπούρη Αντρέα.
 Γυρμένος πλάι στην κουπαστή
 ονειράτα έβλεπεν ωραία.

Η Κατερίνα κι η Ζωή,
 τ' Αντιγονάκ', η Ζηνοβία
 (ω! τί χαρούμενη ζωή!
 χτυπάς, φτωγή καρδιά, με βία!)
 τα μεσημέρια τα ζεστά
 τη βάρκα παίρνανε τ' Αντρέα
 για να τις πάει αργά, ανοιχτά
 όλες μαζί, τρελή παρέα.

[...]

Μα 'ρθε χειμώνας ο κακός
 και σκόρπισε η τρελή παρέα...
 Κι σένα βήχας μυστικός
 σ' έριξε χάμου, μπαρμπ'-Αντρέα.

Κώστας Βάρναλης,
Η μπαλάντα του Αντρίκου

* *ξομπλιαστή: κεντημένη

1

Ομαδική εργασία

«Διάλογος ποιημάτων»

Ομάδες των 3-4 μαθητών.

Βήμα 1: Βασικές εντυπώσεις

- Διαβάζετε μαζί το Ποίημα Α. Κάθε ομάδα επιλέγει 2-3 λέξεις ή φράσεις που της τράβηξαν την προσοχή (χρώματα, εικόνες, συναισθήματα).
- Κάνετε το ίδιο και για το Ποίημα Β.

Βήμα 2: Σύγκριση εικόνων και τόνου

- Σε πίνακα 2 στηλών καταγράφετε για κάθε ποίημα:
  - Θέμα/Συναισθηματική ατμόσφαιρα
  - Κύριες εικόνες (μεταφορές, επιθέτα)
- Συζητήστε:
  - Ποιο ποίημα είναι πιο «ζωηρό»;
  - Ποιο ποίημα είναι πιο «μελαγχολικό»;

Βήμα 3: Δημιουργική γραφή

- Κάθε ομάδα φτιάχνει έναν σύντομο δικό της στίχο (6-8 λέξεις), που θα μπορούσε να «σταθεί» ανάμεσα στα δύο ποιήματα, γεφυρώνοντας τα συναισθήματά τους.

Βήμα 4: Παρουσίαση και σχόλιο

- Παρουσιάστε το δικό σας στίχο στην ολομέλεια.
- Οι υπόλοιποι σχολιάζουν με μία λέξη πώς νοιώθουν ακούγοντάς τον.

2

Ατομική εργασία

«Εικόνα και νοήματα»

1. Επίλεξε έναν στίχο από κάποιο από τα δύο ποιήματα.
2. Ζωγράφισε, δίπλα στον στίχο, μια εικόνα που να αναδεικνύει το νόημά του.
3. Γράψε (2-3 προτάσεις) πώς η εικόνα σε βοηθάει να «καταλάβεις» βαθύτερα τι θέλει να πει ο ποιητής.

Ο ύμνος της Αθηνάς

Εισαγωγή

Στον «Ύμνο της Αθηνάς» ο Κωστής Παλαμάς απευθύνεται στους θεούς, καλώντας τους να στείλουν τη βοήθειά τους σε έναν κόσμο που απειλείται με σκότος και καταστροφή. Περιγράφει την απώλεια των τεσσάρων εποχών, το σβήσιμο της αυγής και της νύχτας και την εξαφάνιση της ζωής σαν κύμα στην ακτή. Παρ' όλα αυτά, ο ποιητής ελπίζει πως εκεί όπου ο Παντοδύναμος διατηρεί τον θρόνο Του, ο Όλυμπος και τα ουράνια παλάτια θα σωθούν από τη φλόγα του χάους.

Ακούστε την απαγγελία του ποιήματος στο βίντεο.

Ευγενικοί και δίκαιοι θεοί, χαρές του κόσμου,
 φέρτε βοήθεια στους πιστούς, σώστε τη μαύρη πλάση.
 Κι αν πάει ο μέγας Όλυμπος, κι αν τον πατήσει ο Άδης,
 η ροδοδάχτυλη αυγή δε θα γλυκοχαράζει,
 η μέρα δε θα χύνεται, χρυσάφι αναλιωμένο,
 τα δειλινά λυπητερά δε θα χαμογελούνε,
 η νύχτα το πολύαστρο στεφάνι της θα χάσει,
 δε θα 'χουμε την άνοιξη με τα χελιδονάκια,
 ούτε τα καλοκαίρια μας με τα ξανθά τα στάχια.
 Θα φύγει το φθινόπωρο το καρποστολισμένο,
 δε θα μας σμίξουν στη φωτιά τα χιόνια του χειμώνα,
 θα σκάσει έξαφνα η ζωή σαν κύμα στο ακρογιάλι,
 κι ο άνθρωπος μες στο άσωστο και πύρινο σκοτάδι
 σαν άστρο διαβατάρικο θα κυλιστεί, θα σβήσει,
 και νιάτα και γεράματα και βάσανα κι αγάπες
 μ' ένα βαθύ αναστεναγμό όλα μαζί θα πάνε...
 Αλλ' όπου ο Παντοδύναμος το θρόνο του έχει στήσει
 του κάκου τρίζουνε σεισμοί και χύνονται φοβέρες.
 Τα διαμαντένια, ουρανικά κι απάτητα παλάτια
 δεν τα πατούν κι οι Γίγαντες κι ας φτάνουν ως τ' αστέρια.
 Κι από τ' αστέρια είν' η κορφή του Ολύμπου πιο ψηλότερη.
 Ευγενικοί και δίκαιοι θεοί, χαρές του κόσμου,
 βοηθήστ' εσείς τον Όλυμπο, σώστε τη μαύρη πλάση!

Κωστής Παλαμάς
 Ο ύμνος της Αθηνάς

1

Ομαδική εργασία**«Διάλογος ποιημάτων»****1. Εντοπισμός επιθέτων**

- Υπογραμμίστε όλα τα επίθετα που συναντάτε στο απόσπασμα (π.χ. «ροδοδάχτυλη», «ουρανικά», «πύρινο»).
- Επιλέξτε 5 επίθετα που σας άρεσαν περισσότερο και γράψτε δίπλα σε καθένα από αυτά ένα δικό σας επίθετο. Συγκρίνετε τη «δύναμη» που μεταφέρουν οι λέξεις αυτές και εξηγήστε πώς επηρεάζουν το νόημα του στίχου.

2. Βρίσκουμε και αναλύουμε σχήματα λόγου

- Εντοπίστε 2 μεταφορές ή παρομοιώσεις (π.χ. «τρίζουν σεισμοί», «ζωή σαν κύμα»).
- Γράψτε μια μικρή πρόταση που να εξηγεί το σχήμα λόγου.

3. Δημιουργική γραφή

- Γράψτε μια δική σας μικρή «ωδή» (5-6 στίχους) για κάτι που αγαπάτε πολύ (π.χ. το σχολείο, ένα αγαπημένο πρόσωπο, ή τόπο), χρησιμοποιώντας τουλάχιστον 5 επίθετα.
- Να απαγγείλετε την ωδή σας στην ολομέλεια της τάξης και ζητήστε από τους συμμαθητές/-τριές σας να σας πουν τι συναισθήματα τους προκάλεσε.

4. Ζωγραφίζοντας με λόγια!

- Καταγράψτε 5 εικόνες (φράσεις ή λέξεις) που σας εντυπωσίασαν από το ποίημα.
- Διαλέξτε αυτή που σας άρεσε περισσότερο και ζωγραφίστε την σε χαρτί (μέγεθος A3-A4).

Στην ολομέλεια:

- Κολλήστε τις ζωγραφιές όλων των ομάδων στον πίνακα, δώστε τίτλο στην «έκθεση ζωγραφικής» που δημιουργήσατε!
- Φωτογραφίστε ή σκανάρετε τις ζωγραφιές σας.
- Φτιάξτε σε PowerPoint μια μικρή παρουσίαση. Σε κάθε διαφάνεια να συνδυάσετε στίχο και ζωγραφιά.
- Στείλτε το αρχείο σας σαν «δώρο» στα αγαπημένα σας πρόσωπα ή αναρτήστε το στην ιστοσελίδα του σχολείου.

Ταξιδιωτικός οδηγός για τον Όλυμπο

Μερικές χρήσιμες πληροφορίες για τον επισκέπτη:

Πώς να φτάσετε στον Όλυμπο

Ο Όλυμπος βρίσκεται στη Βόρεια Ελλάδα, ανάμεσα στη Μακεδονία και τη Θεσσαλία, και είναι το ψηλότερο βουνό της χώρας μας. Αποτελεί έναν σημαντικό φυσικό προορισμό, που προσελκύει επισκέπτες από όλη την Ελλάδα.

Μπορείτε να φτάσετε στην περιοχή:

- με αυτοκίνητο μέσω της εθνικής οδού Αθήνα-Θεσσαλονίκη,
- με τρένο ως την Κατερίνη ή το Λιτόχωρο,
- με λεωφορείο προς την Κατερίνη και στη συνέχεια με τοπικά δρομολόγια.

Από τους γύρω οικισμούς ξεκινούν οργανωμένα μονοπάτια, τα οποία οδηγούν σε διαφορετικά σημεία του βουνού και χρησιμοποιούνται από πεζοπόρους και ορειβάτες.

Διαμονή και καταφύγια

Στην ευρύτερη περιοχή του Ολύμπου υπάρχουν πολλά καταλύματα για τους επισκέπτες που επιθυμούν να μείνουν κοντά στη φύση.

Για όσους ανεβαίνουν στο βουνό, λειτουργούν επίσης ορειβατικά καταφύγια. Τα καταφύγια προσφέρουν βασικές υπηρεσίες, όπως χώρο για ξεκούραση, φαγητό και διανυκτέρευση, και αποτελούν σημαντικό σημείο στάσης κατά την ανάβαση.

Οι ώρες λειτουργίας των καταφυγίων διαφέρουν ανάλογα με την εποχή και τις καιρικές συνθήκες. Η πρόσβαση στον Όλυμπο είναι ελεύθερη και δεν απαιτείται εισιτήριο εισόδου.

Πλοήγηση, ασφάλεια και σεβασμός στη φύση

Για τη μετακίνηση στο βουνό είναι χρήσιμοι οι χάρτες και οι συσκευές πλοήγησης (GPS), που βοηθούν στον προσανατολισμό. Πριν από κάθε διαδρομή, ο επισκέπτης χρειάζεται να ενημερώνεται για τον καιρό και να επιλέγει κατάλληλα ρούχα και παπούτσια.

Κατά την επίσκεψη στον Όλυμπο είναι σημαντικό να σεβόμαστε το φυσικό περιβάλλον, να μη ρυπαίνουμε, να μην κόβουμε φυτά και να ακολουθούμε τα σηματοδοτημένα μονοπάτια, ώστε η φυσική ομορφιά του βουνού να διατηρηθεί και για τις επόμενες γενιές.

1

Ομαδική εργασία**1. Ανάγνωση & Κατανόηση**

Κείμενο: «Ταξιδιωτικός οδηγός για τον Όλυμπο»

1. Διαβάστε προσεκτικά τις πληροφορίες για το πώς φτάνουμε στον Όλυμπο, τις δυνατότητες διαμονής και τις βασικές πληροφορίες πρόσβασης.
2. Σημειώστε τρεις όρους που συνδέονται με τη μετακίνηση (π.χ. «σιδηροδρομικός σταθμός»).

2. Σύγκριση των δύο κειμένων

Διαβάστε προσεκτικά μαζί το ποίημα «Ύμνος της Αθηνάς» και το κείμενο «Ταξιδιωτικός οδηγός για τον Όλυμπο». Σημειώστε 3 διαφορές ανάμεσα στα δύο κείμενα, ως προς το ύφος, το λεξιλόγιο και τον σκοπό του κειμένου.

3. Αλλαγή ύφους

1. Επιλέξτε **μία φράση** από τον ταξιδιωτικό οδηγό (π.χ. «Με αυτοκίνητο μέσω της εθνικής οδού Αθήνα-Θεσσαλονίκη»).
2. Μετατρέψτε τη φράση σε **λυρικό στίχο** με 1-2 επίθετα (π.χ. «Στον δρόμο τον ατέλειωτο, στ' εθνικό μονοπάτι»).
3. Διαβάστε τον στίχο σας στην ολομέλεια της τάξης και συζητήστε τι «συναίσθημα» προσθέτει η ποίηση.

4. Δημιουργική άσκηση: «Οδοιπορικό με στιχάκια»

Η κάθε ομάδα θα φτιάξει τον δικό της ποιητικό ταξιδιωτικό οδηγό.

1. Φανταστείτε ότι γράφετε εσείς τον ταξιδιωτικό οδηγό για μια μυθική «Κορυφή των Ανέμων».
2. Γράψτε 3 σύντομες οδηγίες (2-3 γραμμές η κάθε μία), ώστε να φτάσει εκεί ο ταξιδιώτης:
  - μία με απλές λέξεις (π.χ. «Ανεβείτε το μονοπάτι έως το παλιό ερημητήριο»).
  - μία με ποιητικά στοιχεία (π.χ. «Ακολουθήστε το μονοπάτι των σκιών... όπου τραγουδούν οι άνεμοι»).
  - μία που να συνδυάζει πληροφοριακό και ποιητικό λόγο (π.χ. «Με το GPS* ενεργό κι ένα βήμα γεμάτο όνειρα, ξεκινήστε απ' τον παλιό σταθμό»).
3. Παρουσιάστε στην ολομέλεια της τάξης και ψηφίστε ποια οδηγία «τραβάει» περισσότερο τον αναγνώστη.

* Το GPS είναι ένα σύστημα εντοπισμού θέσης που μας δείχνει πού βρισκόμαστε και μας βοηθά να βρούμε τον δρόμο μας.

Τα λόγια της πλώρης

Ο πατέρας μου - μύρο το κύμα που τον τύλιξε - δεν είχε σκοπό να με κάμει ναυτικό.

- Μακριά, έλεγε, μακριά, παιδί μου, από τ' άτιμο στοιχειό! Δεν έχει πίστη, δεν έχει έλεος. Λάτρεψέ την όσο θες, δόξασέ την. Εκείνη τον σκοπό της. Μην κοιτάς που χαμογελά, που σου τάζει θησαυρούς. Αργά γρήγορα θα σου σκάψει το λάκκο ή θα σε ρίξει πετσί και κόκαλο, άχρηστο στον κόσμο.

Και τα έλεγε αυτά άνθρωπος που έφαγε τη ζωή του στο καράβι, που ο πατέρας, ο πάππος, ο προπάππος, όλοι ως τη ρίζα της γενιάς ξεψύχησαν στο παλαμάρι. Μα δεν τα έλεγε μόνο αυτός, αλλά κι άλλοι γέροντες του νησιού και οι νεότεροι, που είχαν ακόμη τους κάλους στα χέρια, όταν κάθιζαν στον καφερέ να ρουφήξουν τον ναρνιλέ, κουνούσαν το κεφάλι και στενάζοντας έλεγαν:

- Η θάλασσα δεν έχει πια ψωμί. Ας είχα ένα κλήμα στη στεριά και μαύρη πέτρα να ρίξω πίσω μου.

Η αλήθεια είναι πως πολλοί τους όχι κλήμα, αλλά νησί ολάκερο μπορούσαν να αποκτήσουν με τα χρήματά τους. Μα όλα τα έριχναν στη θάλασσα. Παράβγαιναν ποιος να χτίσει μεγαλύτερο καράβι, ποιος να πρωτογίνει καπετάνιος. Κι εγώ, που άκουα συχνά τα λόγια τους και τα έβλεπα τόσο ασύμφωνα με τα έργα τους, δεν μπορούσα να λύσω το μυστήριο. Κάτι, έλεγα, θεϊκό ερχόταν κι έσερνε όλες εκείνες τις ψυχές. Αλλά το ίδιο κάτι μ' έσπρωχνε κι εμένα εκεί. Από μικρός την αγαπούσα τη θάλασσα. Τα πρώτα βήματά μου, να ειπείς, στο νερό τα έκαμα.

- Μωρέ γεια σου, κι εσύ θα μας ντροπιάσεις όλους! Έλεγαν οι γεροναύτες, όταν μ' έβλεπαν να τσαλαβουτώ σαν δέλφινος.

Εγώ καμάρωνα και πίστευα να δείξω προφητικά τα λόγια τους.

Ανδρέας Καρκαβίτσας, *Τα λόγια της πλώρης*

Το παζλ

Το απόγευμα, όταν γύρισα από το σχολείο, η μαμά με περίμενε μ' ένα μεγάλο χαμόγελο στα χείλη.

- Ο ταχυδρόμος σου έφερε μια έκπληξη από τη γιαγιά, μου είπε.

Εγώ χάρηκα τρομερά γιατί η γιαγιά, που είναι η μαμά της μαμάς μου, μου στέλνει πάντα καταπληκτικά δώρα. Αυτή τη φορά ήταν ένα μεγάλο κουτί, ανυπομονούσα φοβερά να δω τι είχε μέσα κι αναρωτιόμουν αν ήταν ένα καινούργιο βαγόνι για το ηλεκτρικό τρενάκι μου ή ένα μπλε αυτοκινητάκι που το οδηγείς από μακριά ή ένα αεροπλάνο που πετάει από μόνο του κι τελικά, όταν κατάφερα να βγάλω την κορδέλα και το χαρτί, είδα πως ήταν ένα κουτί με ένα χιονάνθρωπο σ' ένα χιονισμένο λιβάδι, που έγραφε πάνω «Γιγάντιο παζλ, 800 κομμάτια». Μέσα στο κουτί υπήρχαν ένα σωρό άλλα μικρά χάρτινα κομματάκια. Μου είχαν χαρίσει πολλά παζλ όταν ήμουν μικρός, μου είχαν δώσει κι ένα στα περσινά μου γενέθλια, αλλά κανένα δεν είχε τόσα πολλά κομμάτια. Αυτό το παζλ φαινόταν πολύ δύσκολο και νομίζω πως θα προτιμούσα ένα καινούριο βαγόνι για το ηλεκτρικό μου τρενάκι ή ένα μπλε αυτοκινητάκι που το οδηγείς από μακριά ή ένα αεροπλάνο που πετάει από μόνο του.

Και μετά γύρισε ο μπαμπάς από το γραφείο.

- Η μαμά έστειλε ένα δώρο στο μικρό, του είπε η μαμά. [...]

- Είναι ένα παζλ, εξήγησα.

Ο μπαμπάς γύρισε, με κοίταξε, κοίταξε το κουτί και μετά το πήρε στα χέρια του.

- Ένα παζλ; είπε ο μπαμπάς. Μπα, μπα! Μου άρεσαν πολύ τα παζλ όταν ήμουν μικρός! Είχα μεγάλο ταλέντο στα παζλ... Για δεξ! Οκτακόσια κομμάτια! Και δε φαίνεται καθόλου εύκολο, μ' όλο αυτό το χιόνι... Έλα, Νικόλα, αν θέλεις, θα το φτιάξουμε μαζί,

τώρα αμέσως!

- Ναι, ναι. Γιούπι! φώναξα. Να το φτιάξουμε πάνω στο χαλί, στο σαλόνι.

- Όχι, είπε ο μπαμπάς. Πάνω στο χαλί τα κομμάτια θα κουνιούνται κι έπειτα θα είναι κουραστικό να είμαστε συνέχεια σκυμμένοι. Όχι, έλα, θα το φτιάξουμε πάνω στο τραπέζι της τραπεζαρίας.

- Μα χρειάζομαι το τραπέζι, είπε η μαμά. Σε λίγο θα φάμε!

- Σιγά! είπε ο μπαμπάς. Θα φάμε σε μια ώρα. Και σε μια ώρα, τέτοιοι πρωταθλητές που είμαστε, θα έχουμε τελειώσει το παζλ. Έτσι δεν είναι, φιλαράκο;

Εγώ είπα ναι και ήμουν τρομερά χαρούμενος γιατί μου άρεσει πολύ να παίζω με τον μπαμπά. Πήγαμε λοιπόν το παζλ στην τραπεζαρία κι αφού βγάλαμε το τραπεζομάντιλο, αναποδογυρίσαμε όλα τα κομμάτια πάνω στο τραπέζι. Ο μπαμπάς, που ξέρει πολύ καλά από παζλ, μου είπε πως έπρεπε πρώτα να γυρίσουμε τα κομμάτια απ' τη σωστή μεριά, με τις ζωγραφιές προς τα πάνω, για να τα αναγνωρίζουμε, και μετά να φάξουμε αυτά που ήταν ίσια από τη μια πλευρά, γιατί μ' αυτά θα φτιάχναμε το γύρω-γύρω. Αυτό ήδη μας πήρε πολλή ώρα. Και μετά, ο μπαμπάς άρχισε να συγκεντρώνει τα κομμάτια.

Βρήκε δυο που ταίριαζαν πολύ μεταξύ τους και μου είπε:

- Είδες; Είναι εύκολο! Φτάνει να έχεις υπομονή και παρατηρητικότητα.

Ο μπαμπάς τα κατάφερνε πολύ καλά, αλλά εγώ δυσκολευόμουν πολύ κι όσο και να τα πίεζα με τα δάχτυλα, τα κομμάτια δεν έλεγαν να ταιριάξουν το ένα με το άλλο.

- Όχι, Νικόλα, όχι! είπε ο μπαμπάς. Δεν πρέπει να βάζεις δύναμη! Όταν δεν είναι το σωστό κομμάτι, δεν πρόκειται να μπει ό,τι και να κάνεις! Κι έπειτα πρέπει ν' ακολουθείς το σχέδιο που βλέπεις πάνω στο κουτί... Να, κοίτα... αυτό εδώ το καφέ θα είναι σίγουρα το κλαράκι εκεί κάτω... Έτσι είναι!

Φτιάξαμε το γύρω-γύρω πολύ γρήγορα. Ο μπαμπάς είναι τρομερός.

- Να στρώσω τραπέζι; ρώτησε η μαμά.

- Σε λίγο, απάντησε ο μπαμπάς. Κοντεύουμε. [...]

Μετά όμως δεν προχωρούσαμε πια γρήγορα, και ο μπαμπάς έκανε όπως κι εγώ, προσπαθούσε να πιέσει τα κομμάτια για να μπουν, αλλά αυτά δεν έμπαιναν με τίποτα. Όταν δεν είναι το σωστό κομμάτι, δεν πρόκειται να μπει ό,τι και να κάνεις!

- Έστρωσα στην κουζίνα, είπε η μαμά. Αν θέλετε να τρώγεται το κρέας, ελάτε να φάτε τώρα!

- Εντάξει, είπε ο μπαμπάς. Μια στιγμή μόνο... Αν καταφέρναμε να βρούμε το κεφάλι του χιονάνθρωπου, θα τελειώναμε με όλη αυτή την πλευρά...

- Αυτό δεν είναι; ρώτησα τον μπαμπά δίνοντάς του ένα κομμάτι.

- Ναι, αυτό είναι! Μπράβο, Νικόλα! Έχεις γίνει πολύ καλός! [...]

Το παζλ είχε γίνει τρομερά δύσκολο, όμως προχωρούσε. Είχαμε φτιάξει σχεδόν όλο το χιονάνθρωπο κι ένα κομμάτι από τον ουρανό που ήταν κάτασπρος. Η μαμά είχε τελειώσει το πλύσιμο των πιάτων και διάβαζε στο σαλόνι. Και μετά ήρθε και

μου είπε:

- Έλα, Νικόλα! Ωρα για νάνι!

- Όχι, όχι, της είπα. Δεν τελειώσαμε ακόμα το παζλ.

- Νικόλα, όταν λέω κάτι θέλω να μ' ακούς! Ξέχνα το παζλ! Αύριο έχεις σχολείο!

Τότε εγώ έβαλα τα κλάματα, είπα πως ήταν άδικο, πως μου έστελναν δώρο και μετά δε με άφηναν να παίξω μ' αυτά, πως θα έγραφα στη γιαγιά να της τα πω, πως ήμουν πολύ δυστυχισμένος και πως θα έφευγα από το σπίτι, μαζί με το παζλ μου και πως θα το μετάνιωσαν φριχτά.

- Καλά, είπε ο μπαμπάς, άφησέ τον λίγα λεπτά ακόμη. Άλλωστε, τελειώσαμε σχεδόν. [...]

Και συνεχίσαμε να παίζουμε, αλλά δεν προχωρούσαμε γρήγορα, κι εγώ άρχισα να νιώθω κουρασμένος κι έβαλα το χέρι μου στο τραπέζι, το κεφάλι μου πάνω στο χέρι μου και κοίταζα το παζλ με κλειστό το ένα μάτι.

- Έλα, Νικόλα, είπε η μαμά, δεν μπορείς να σταθείς στα πόδια σου.

- Μα το παζλ δεν έχει τελειώσει ακόμα, είπα. [...]

Η μαμά με πήρε στην αγκαλιά της, εγώ δεν ήθελα να πάω να κοιμηθώ και μετά αποκοιμήθηκα πριν σβήσει το φως του δωματίου μου.

Το πρωί, όταν σηκώθηκα, το παζλ ήταν ακόμα πάνω στο τραπέζι της τραπεζαρίας. Είχε προχωρήσει λίγο, έλειπαν όμως ακόμα πολλά κομμάτια για να τελειώσει. Φάγαμε το πρωινό μας στο σαλόνι και το μεσημέρι φάγαμε στην κουζίνα.

- Θα το τελειώσουμε, όμως, σίγουρα πριν από το βράδυ. Ο μπαμπάς είπε πως θα επιστρέψει πιο νωρίς από το γραφείο και πως θα στρωθούμε και οι τρεις στη δουλειά. [...]

Ρενέ Γκοσινί – Ζαν-Ζακ Σενπέ, Το παζλ, από το Ο Μικρός Νικόλας σε νέες περιπέτειες, αρ. 2

Αύγουστος

Μεγαλώσαμε μαζί. Ήταν ένα χρόνο πιο μεγάλος από μένα. Είχε τα πιο γαλανά μάτια του κόσμου και ήταν πανέμορφος. Τι περίεργο που δεν το είχα αντιληφθεί τόσο καιρό. Ήμουν δεκάξι χρονών όταν πρόσεξα για πρώτη φορά την αψιά μυρωδιά της θάλασσας και της αρμύρας• ή μήπως ήταν οι λυγαριές που αναδεύονταν στο πέρασμα της βάρκας και γαργαλούσαν τα δάχτυλα μου καθώς τα έσερνα νωχελικά στο νερό; Αλλά ήξερα πως δεν ήταν ούτε η αρμύρα ούτε οι λυγαριές, ήταν εκείνος: η ευωδιά της ηλιοκαμένης επιδερμίδας, τα καστανά μαλλιά του ν' ανεμίζουν στο αεράκι, τα μπράτσα του λαμποκοπώντας στον ήλιο, καθώς κάρφωνε το μακρύ σταλίκι στο βυθό, ξανά και ξανά, και η βάρκα γλιστρούσε στα ήρεμα νερά της λιμνοθάλασσας• κι εγώ ανάσαινα τον Ανδριανό.

Κάπως έτσι ξεκίνησε. Ο πατέρας του τον είχε αγκαρέψει να πεταχτεί με την βάρκα ως την καλύβα για να κοιτάξει τα δίχτυα ή κάτι να του φέρει - δε θυμάμαι πια τι ακριβώς. Εγώ ήμουν καθισμένη στην όχθη ενός καναλιού με τα πόδια στο νερό, κρυμμένη απ' τις καλάμιές, και απορούσα με τις άπειρες παραλλαγές από άτονα ζουζουνίσματα και βουητά - τζιτζίκια, ακρίδες, χρυσόμυγες και φτερωτά σκαθάρια, μπάμπουρες και μικροσκοπικά σκνιπάκια και βατράχια που κόζαν δίχως σταματημό. Είχα όμως και το νου μου στα νερόφιδα. Ένα μεγάλο νερόφιδο λούφαζε κουλουριασμένο στον πάτο της βάρκας στα δεξιά μου. Είχε πολλές βάρκες δεμένες στο κανάλι. Τις χάζευα που λικνίζονταν απαλά και στοιχημάτιζα με τον εαυτό μου ποια θα κουτουλούσε πρώτη πάνω στη διπλανή της. Εκείνη την ώρα εξερευνούσα απορροφημένη τις γεύσεις διαφόρων ειδών χλωρίδας ανάμεσα στα δόντια μου, όταν άκουσα ένα σαματά από βήματα να τσαλαπατάνε ξερά και χλωρά βιαστικά, και κάποιος κόντεψε να μου πατήσει το χέρι.

Τατιάνα Αβέρωφ, Αύγουστος

Το Εγκώμιο της θαλάσσης

Η θάλασσα είναι η μόνη μου αγάπη. Γιατί έχει την όψη του ιδανικού. Και τ' όνομά της είναι ένα θαυμαστικό.

Δε θυμάμαι το πρώτο αντίκρισμά της. Χωρίς άλλο θα κατέβαινα από μια κορφή, φέρνοντας αγκαλιές λουλούδια. Παιδί ακόμα, εσκεπτόμουν το ρυθμό του φλοίσβου της. Ξαπλωμένος στην αμμουδιά, εταξίδευα με τα καράβια που περνούσαν. Ένας κόσμος γεννιόταν γύρω μου. Οι αύρες μου άγγιζαν τα μαλλιά. Άστραφτε η μέρα στο πρόσωπό μου και στα χαλίκια. Όλα μου ήταν ευπρόσδεκτα: ο ήλιος, τα λευκά σύννεφα, η μακρινή βοή της.

Αλλά η θάλασσα επειδή ήξερε, είχε αρχίσει το τραγούδι της, το τραγούδι της που δεσμεύει και παρηγορεί.

Είδα πολλά λιμάνια. Στοιβαγμένες πράσινες βάρκες επήγαιναν δώθε κείθε σαν εύθυμοι μικροί μαθητές. Κουρασμένα πλοία, με ονόματα περίεργα, εξωτικά, ύψωναν κάθε πρωί τη σκιά τους. Άνθρωποι σκεφτικοί, ώριμοι από την άλμη, ανέβαιναν σταθερά τις απότομες, κρεμαστές σκάλες. Άγρια περιστέρια ζυγίζονταν στις κεραίες.

Ύστερα ενύχτωσε. Μια κόκκινη γραμμή στον ορίζοντα, μόλις έβρισκε απάντηση στις ράχες των μεγάλων, αργών κυμάτων. Εσάλεuan σαν από κάποια μυστική, εσωτερική αιτία, και άπλωναν πλησιάζοντας, για να σπάσουν απαλά, βουβά. Όλα τ' άλλα - ο ουρανός, τα βουνά αντίκρυ, το ανοιχτό πέλαγος - ένα τεράστιο μαύρο παραπέτασμα.

Κ. Καρυωτάκης, *Το εγκώμιο της θαλάσσης* (απόσπασμα)

1

Ομαδική εργασία

A. Γράψτε μια σύντομη περίληψη του αποσπάσματος σε 3–4 προτάσεις.

Αναφερθείτε στις βασικές εικόνες και εμπειρίες που περιγράφει ο αφηγητής σε σχέση με τη θάλασσα.

B. Στη συνέχεια, περιγράψτε πώς παρουσιάζεται η θάλασσα στο κείμενο;

Ποια συναισθήματα και σκέψεις του αφηγητή εκφράζονται μέσα από τις εικόνες της φύσης και του λιμανιού;

Γ. Εναλλακτικά, φτιάξτε μια ζωγραφιά ή κολάζ εμπνευσμένο από το απόσπασμα.

Προσπαθήστε να αποτυπώσετε τις εικόνες, τα χρώματα ή τη διάθεση που σας δημιούργησε το κείμενο.

Το τρελοβάπορο

Βαπόρι στολισμένο βγαίνει στα βουνά
κι αρχίζει τις μανούβρες «βίρα-μείνα»

Την άγκυρα φουντάρει στις κουκουναριές
φορτώνει φρέσκο αέρα κι απ' τις δύο μεριές

Είναι από μαύρη πέτρα κι είναι απ' όνειρο
και έχει λοστρόμο αθώο ναύτη πονηρό

Από τα βάθη φτάνει τους παλιούς καιρούς
βάσανα ξεφορτώνει κι αναστεναχμούς

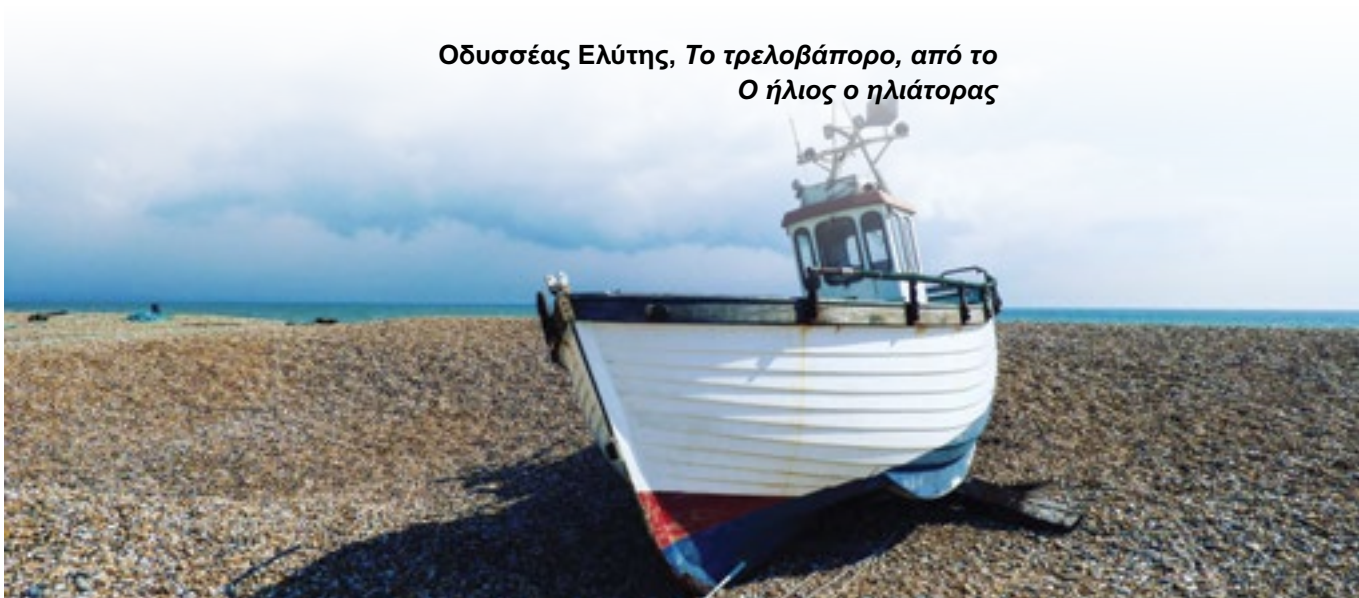
Έλα Χριστέ και Κύριε λέω κι απορώ
τέτοιο τρελό βαπόρι τρελοβάπορο

Χρόνους μας ταξιδεύει δε βουλιάξαμε
χίλιους καπεταναίους τούς αλλάξαμε

Κατακλισμούς ποτέ δε λογαριάσαμε
μπήκαμε μες τα όλα και περάσαμε

Κι έχουμε στο κατάρτι μας βιγλάτορα
παντοτινό τον Ήλιο τον Ηλιάτορα!

**Οδυσσέας Ελύτης, *Το τρελοβάπορο*, από το
*Ο ήλιος ο ηλιάτορας***

1η συνθετική εργασία: τι μπορεί να συμβολίζει ένα τρελοβάπορο για εμάς;

Το ποίημα «Το τρελοβάπορο» είναι αλληγορικό. Τρελοβάπορο είναι η Ελλάδα, η οποία ταξιδεύει μέσα στο χρόνο και την ιστορία. Κεντρική ιδέα του ποιήματος είναι η επιβίωση της Ελλάδας μέσα στον χρόνο. Η Ελλάδα έχει την ικανότητα να ξεπερνά τους κινδύνους και να βαδίζει νικηφόρα και αισιόδοξα προς το μέλλον.

1ο βήμα - Ιδεοθύελλα: Τι συμβολίζει για μας το «Τρελοβάπορο»;

1. Πάρτε μεγάλο χαρτί, μαρκαδόρους και χρώματα.
2. Γράψτε στο κέντρο: «Το Τρελοβάπορο».
3. Γύρω-γύρω καταγράψτε σε ποστ-ιτ λέξεις ή φράσεις που να δείχνουν τι συμβολίζει για εσάς αυτή η φράση και πώς συνδέεται με τη δική σας εμπειρία (π.χ. «η φιλία που πάντα νικάει τις δυσκολίες», «η οικογένεια που μας στηρίζει στις καταιγίδες»).

2ο βήμα - Γράφουμε και διακοσμούμε

1. Διαλέξτε τον δικό σας συμβολισμό. Από τις ιδέες που ακούστηκαν στην ιδεοθύελλα διαλέξτε μία που σας εκφράζει πιο πολύ.
2. Γράψτε το δικό σας ποίημα (3-4 στίχους με ελεύθερο μέτρο) που αναφέρεται στην ιδέα σας και τον συμβολισμό σας.
3. Διακοσμήστε το ποίημά σας με σύμβολα και μικρές ζωγραφιές (π.χ. κύματα, άγκυρα, ήλιος, πανιά), ή κάντε κολλάζ από χαρτόνια ή ύφασμα.

3ο βήμα – Συλλογική σύνθεση: «Το δικό μας τρελοβάπορο»

1. Στην ολομέλεια, η κάθε ομάδα αναρτά τη δική της δημιουργία (το ποίημα και τη διακόσμησή του).
2. Συγκεντρώστε τις δημιουργίες όλων των ομάδων και φτιάξτε μια μεγάλη αφίσα με τίτλο: Το δικό μας τρελοβάπορο.
3. Φωτογραφίστε την τελική σύνθεση και στείλτε τη σε αγαπημένα πρόσωπα και στην ιστοσελίδα του σχολείου.

2η συνθετική εργασία: Η μουσική της ποίησης

1. Πρώτη εντύπωση: Ενεργητική ακρόαση

1. Ακούστε πάλι το τραγούδι «Το τρελοβάπορο», χωρίς να διαβάζετε τους στίχους.
2. Σημειώστε σε 2-3 λέξεις το συναίσθημα ή τη συγκίνηση που σας προκαλεί.
3. Συζητήστε στην ολομέλεια πώς η μελωδία, ο ρυθμός ή η χροιά της φωνής «συμπληρώνουν» το νόημα των στίχων.

2. Ρυθμός με παλαμάκια

1. Επαναλάβετε το κομμάτι όπου ακούγεται η φράση «βίρα - μάινα» και με παλαμάκια ακολουθήστε τον παλμό με ακρίβεια.
2. Δοκιμάστε να «σπάσετε» το μέτρο: απαγγείλετε «βίρα-μάινα» μια φορά πιο γρήγορα, μια πιο αργά - πώς αλλάζει η αίσθηση;

3. Το μουσικό μοτίβο που βγαίνει από το σώμα μας!

1. Μετατρέψτε το σώμα σας σε μουσικό όργανο (κρουστό) και χτυπήστε λέξεις-κλειδιά που εκφράζουν το κύριο νόημα ή την πιο δυνατή εικόνα του ποιήματος (π.χ. «βαπόρι», «πύρινο», «γεράματα»).
2. Παρουσιάστε το μοτίβο σας, ενώ οι υπόλοιποι απαγγέλλουν το ποίημα και νιώστε πώς «χορεύει» ο λόγος μαζί με τον ήχο του σώματος.

4. Μελωδική ανάλυση

1. Εντοπίστε ένα μοτίβο (σύντομο μουσικό θέμα) που επαναλαμβάνεται - π.χ. στο ρεφρέν «...σώστε τη μαύρη πλάση».
2. Συζητήστε πώς αυτή η επανάληψη ενισχύει αυτό που θέλει να μας πει ο ποιητής.

Γιορτές μνήμης και πολιτισμού

Συλλογή υλικού για τις εθνικές,
θρησκευτικές και κοινωνικές επετείες

Στις σελίδες που ακολουθούν περιέχεται ενδεικτικό υλικό για τις μεγάλες και σημαντικές επετείες οι οποίες:

- A. Σηματοδοτούν την ιστορική μας μνήμη.
- B. Διασυνδέουν τις θρησκευτικές παραδόσεις και τα έθιμα του τόπου μας με το σήμερα.
- Γ. Ενισχύουν την αποδοχή και τον σεβασμό στη διαφορετικότητα ως προς τις παραδόσεις και τα ζητήματα κουλτούρας.
- Δ. Αναπτύσσουν την κοινωνική ενσυναίσθηση και τη συμμετοχή στο παγκόσμιο κοινωνικό γίγνεσθαι με τις ημέρες που είναι αφιερωμένες σε μεγάλες ιδέες.

Στου Χατζηφράγκου: Τα σαραντάχρονα μιας χαμένης πολιτείας

Κάτι μας ξύπνησε μέσα στη νύχτα. Η κάψα; Οι φωνές; Σκυλιά ουρλιάζανε. Η φωτιά ήτανε μακριά. Καρατάρησα με το μάτι πως θα 'χε φτάσει από το Μπασμαχανέ στον Αϊ-Δημήτρη, αφού είχε πάρει σβάρνα ολάκερη την Αρμενιά. Μας χώριζε πάνω από ένα μίλι ακόμα. Ένα σύννεφο μπακιρί σκέπαζε το μισό ουρανό. Μπροστά μου, τ' Αλάνι λες και φωτιζότανε από ένα πλούσιο ηλιοβασίλεμα, πορτοκαλί. Ανθρώποι βγαίνανε από τα σπίτια, κοιτάζανε ψηλά, μαζώνονταν εδώ κι εκεί, φωνάζανε, χειρονομούσαν, ξαναμπαίνανε στα σπίτια τους και πάλι ξαναβγαίνανε, φωνάζανε, κοιτάζανε ψηλά. Είχε σηκωθεί σορόκος, όχι δυνατός, όσο χρειαζότανε για να το γλεντά η φωτιά. Δε βιαζότανε, σίγουρη για τον εαυτό της, ξέροντας πως ατή της ήτανε ο νόμος κι οι προφήτες. Σεργιάνιζε στις σκεπές, χωνότανε

στα σπίτια, ξεπεταγότανε απ' τα παράθυρα. Ο καπνός ανέβαινε κόκκινος, καρουλιαστός, απλωνότανε ύστερα σε μπακιρένια σύννεφα. Στεκόμουνα στο μπαξέ μου. Τα πουλιά, ξεγελασμένα από τη λάμψη, από το φως, είχανε ξυπνήσει και τσιβίζανε μέσα στις φυλλωσιές. Στεκόμουνα στο μπαξέ μου. Όμορφος μπαξές, ποτιστικός. Τώρα ποτίζω τούτες τις δυο γλάστρες.

Φωνάζανε από τ' Αλάνι. Δεν καταλάβαινα τι λέγανε. Το καμίνι που ερχότανε κατά δω άδραχνε τα λόγια, τα ξάτμιζε, τα 'κανε αχνό. Μπήκα στο σπίτι. Η Κατερίνα με κοίταξε στα μάτια. Μη νοιάζεσαι, της λέω, κι εδώ να 'ρθει η φωτιά, θα τη σταματήσει τ' Αλάνι. Το ξυπνητήρι έδειχνε κοντά έντεκα η ώρα. Θα 'χαμε κοιμηθεί καμιά-δυο ώρες.

**Κοσμάς Πολίτης, Στου Χατζηφράγκου:
Τα σαραντάχρονα μιας χαμένης πολιτείας (απόσπασμα)**

Η Σμύρνη πριν την καταστροφή: Το Και, από τη γαλλική λέξη Quai (=προκουμαία) που συγκέντρωνε τα πολυτελή καταστήματα, ξενοδοχεία, καφεζαχαροπλαστεία και προξενεία.
Αρχείο ΕΛΙΑ-ΜΙΕΤ

Το νούμερο 31328. Το βιβλίο της σκλαβιάς

Είμαστε ένα τάγμα εργατικό. «Αμελέ ταμπουρού.» Τα τάγματα των στρατιωτικών αιχμαλώτων είναι χώρια από μας. Αυτοί περνούν καλύτερα. Εμείς είμαστε ένα καθαρό τάγμα σκλάβων.

[...]

Η πιο σκληρή δουλειά είναι στα πολεμοφόδια που φέρνουν τα τρένα. Μικρές κάσες οβίδες, κι απόξω η σημείωση: «92 κιλά». Τα κουβαλούσαμε απ' το σταθμό στη μεγάλη αποθήκη που είναι ίσαμε ένα μίλι αλάργα. Ζευγάρια-ζευγάρια. Κάθε δυο σκλάβοι παίρναν μια κάσα. Ο ένας φορτωνόταν κι ο άλλος βοηθούσε από πίσω. Στα μισά του δρόμου αλλάζαμε. Έτσι.

Τη λέγαμε «μαύρη αγγαρεία». Με τ' όνομα τούτο πιάσαν να τη νοματίζουν κι οι στρατιώτες:

-Αϊντε, ποιοι είναι στη «μαύρη αγγαρεία»!

Ήμαστε ίσαμε οχδόντα νομάτοι. Κάναμε ένα βήμα μπρος με χαμηλωμένα μάτια.

Μέρα με τη μέρα λιγοστεύαμε όσοι δουλεύαμε εκεί. Τους έβλεπες, εκεί που τραβούσαν φορτωμένοι, τσαφ! Τα στόματα ανοίγαν, α.α.α, τα μούτρα τεζέρναν να σπάσει το πετσι, σαν πάχος. Πέφταν - τι παθαίνουν; Τους χύναμε νερό να συνεφέρουν.

Ο τσαούς ο δικός μας ανάφερνε το βράδυ:

-Πού θα βγει αυτό; Θα μας κάμουν ζημιά στις κάσες! Τότες μας φέραν βοδαραμπάδες• κάτι ρόδες, να! Τους φορτώναμε. Αντίς για βόδια ζεύανε δυο σκλάβους, άλλοι σκλάβοι σπρώχναν με τα χέρια τους τις ρόδες. Οι στρατιώτες βαστούν το κεντρί, την «τέμπλα», και κανονίζουν, όπως με τα βόδια, την πορεία.

Στο δρόμο είναι ένα πηγάδι. Δυο-τρεις δικούς μας τους είχαν πνίξει εκεί μέσα. Οι στρατιώτες το λεν. Πολλές φορές μας σταματούν:

-Κοιτάχτε μέσα, ουλάν!

Κοιτάζουμε.

-Φαίνονται;

-Όχι, δε φαίνονται.

-Να ρίξουμε έναν να τους βρει; ρωτούν τον Μιχάλ-τσαούς.

Γελούν μαζί. Το αστείο περνά. Τα «βόδια» πέφτουν πάλι στο δρόμο. Στον αγέρα τρέμει το αγκομαχητό των λαχανιασμένων κορμιών που τεζέρνουν στην προσπάθεια. Οι ρόδες τρίζουν. Λυρικά. Τριξ, τριξ. Οι φλέβες του λαιμού, σ' αυτούς που σέρνουν μπρος, τεντώνουν σαν κόρδες. Οι γυμνές πατούνες σαλαγούν στη γης ν' αγαντάρουν. Την ικετεύουν: δέξου μας στέρα, από ευσπλαχνία.

Παρακάτου απ' το πηγάδι είναι ένας τάφος. Ένας Τούρκος είχε σκοτωθεί στον ίδιο τόπο. Εφές. Του βάλαν μια πλάκα ολόρθη, μνημείο. Είναι πάνω στο δρόμο. Τυχαίνει τα βόδια, οι σύντροφοι που σέρνουν μπρος, να μην καρατάρουν καλά: οι μεγάλες ρόδες του αραμπά αγγίζουν το υψωμένο χώμα του τάφου.

-Γιανάς! σκυλιάζουν οι στρατιώτες και κεντρίζουν ν' αλλάξει ρότα το τιμόνι.

Δίπλα στο δρόμο είναι ένα χωράφι σπαρμένο κουκιά. Ένα-δυο ρίζες έχουν κατεβεί ίσαμε τον τάφο. Βλάστησαν ρωμαλέα απ' το λίπος του. Λίγα πρώιμα κουκιά αστράφτουν. Τα βλέπαμε με βουλιμία.

Ένας δικός μας μια μέρα στο γυρισμό χιμά και τα κόβει.

-Πις μιλλέτ! (βρωμερό έθνος) Τρέχουν οι στρατιώτες κοντά και τον αρχίζουν με την «τέμπλα». Ουλάν, δε φοβάστε λοιπόν τίποτα εσείς;

-Τα παλιοτόμαρα! Τι να φοβηθούν! Μπας κι έχουν Θεό; συμπληρώνει ο Μιχάλ-τσαούς.

Οκτώβρης 1940

Ανοίγουν τα παράθυρα
 κι όσοι μένουν χαιρετούν αυτούς που φεύγουν
 και φεύγουν όλοι.
 Γέμισαν οι πόλεις τύμπανα και σημαίες.
 Ορθή η αυγή σημαιοστολίζει τα όνειρά μας
 κι η Ελλάδα λάμπει μες στα φώτα των ονείρων μας.
 Ο ήλιος πλυμένος
 με το καθάριο πρόσωπο στραμμένο στον άνθρωπο,
 χαιρετάει τους δρόμους που τραβούν στη μάχη.
 Αυτοκίνητα περνούν γεμάτα πλήθος.
 Αποχαιρετιούνται στις πόρτες και γελάνε
 ύστερα ακούγονται τ' άρβυλα στην άσφαλτο,
 το μεγάλο τραγούδι των αντρίκιων βημάτων
 που μακραίνει και σβήνει στο βάθος του δρόμου,
 ως το βραδινό σταθμό με τα χαμηλωμένα φώτα.
 Εκεί τα τρένα περιμένουνε
 σφυρίζουν για λίγο έξω από την πόλη,
 ακούγονται οι αποχαιρετιστήριοι πυροβολισμοί
 κι ύστερα όλα σωπαίνουν και περιμένουν.
 Διαβάζουμε τα τελευταία παραρτήματα:
 Νικούμε. Νικούμε.
 Πάντα νικάει το δίκιο!
 Μια μέρα θα νικήσει ο άνθρωπος.
 Μια μέρα η λευτεριά θα νικήσει τον πόλεμο.
 Μια μέρα θα νικήσουμε για πάντα.

Γιάννης Ρίτσος, *Οκτώβρης 1940*

Μάνα και Γιος

Στης ιστορίας το διάσελο όρθιος ο γιος πολέμαγε
κι η μάνα κράταε τα βουνά, όρθιος να στέκει ο γιος της,
μπρούντζος, χιόνι και σύννεφο. Κι αχολόγαγε η Πίνδος
σαν να 'χε ο Διόνυσος γιορτή. Τα φαράγγια κατέβαζαν
τραγούδια κι αναπήδαγαν τα έλατα και χορεύαν
οι πέτρες. Κι όλα φώναζαν: «Ίτε παίδες Ελλήνων ...»
Φωτεινές σπάθες οι ψυχές σταύρωναν στον ορίζοντα,
ποτάμια πισωδρόμιζαν, τάφοι μετακινιόνταν.

Κι οι μάνες τα κοφτά γκρεμνά σαν Παναγιές τ' ανέβαιναν
Με τη ευκή στον ώμο τους κατά το γιο παγαίναν
και τις αεροτραμπάλιζε ο άνεμος φορτωμένες
κι έλυνε τα τσεμπέρια τους κι έπαιρνε τα μαλλιά τους
κι έδερνε τα φουστάνια τους και τις σπαθοκοπούσε,
μ' αυτές αντροπατάγανε, ψηλά, πέτρα την πέτρα,
κι ανηφορίζαν στη γραμμή, όσο που μες στα σύννεφα
χάνονταν ορθομέτωπες η μια πίσω απ' την άλλη.

Νικηφόρος Βρεττάκος, *Μάνα και Γιος*

Με αφορμή τα ποιήματα για την 28η Οκτωβρίου 1940:

- 1. Κάντε μια συγκριτική μελέτη· αναζητήστε τα πρόσωπα του αγώνα και μελετήστε την ιστορία, χρησιμοποιώντας τις κατάλληλες πηγές.**
- 2. Αναζητήστε εικόνες και πίνακες ζωγραφικής με το ίδιο θέμα.**
- 3. Δείτε σχετικές ταινίες και γράψτε λίγα λόγια για καθεμία.**

21 Απριλίου 1967

Τα τανκς παίρνουν θέση έξω από την Βουλή.
Η χούντα εγκαθίσταται στην Ελλάδα για τα επόμενα 7 χρόνια...

Νοέμβριος 1973: Οι φοιτητές κλείνονται στο Πολυτεχνείο

Κεντρικό σύνθημα: Ψωμί - Παιδεία - Ελευθερία

Κεντρικός στόχος: Να φύγει η χούντα.

1050 Χιλιόκυκλοι

«Εδώ Πολυτεχνείο, εδώ Πολυτεχνείο!»

Αυτή η φωνή που τρέμει στον αέρα,
δεν σου 'στειλε ένα μήνυμα μητέρα,
αυτή η φωνή δεν ήτανε του γιού σου,
ήταν φωνές χιλιάδες του λαού σου.

«Εδώ Πολυτεχνείο, εδώ Πολυτεχνείο!»

Μιλάει ένα κορίτσι κι ένα αγόρι,
εκπέμπουνε τραγούδι μοιρολόι,
χίλιες πενήντα αντένες η λαχτάρα,
σε στόματα μανάδων η κατάρα.
Και τα κορίτσια και τ' αγόρια που μιλούσαν,
τρεις μέρες και τρεις νύχτες δεν μετρούσαν,
δοκίμαζαν τις λέξεις με αγωνία,
κι αλλάζανε ρυθμό στην ιστορία.

«Εδώ Πολυτεχνείο, εδώ Πολυτεχνείο!»

Γραμμένα μένουν τα ονόματα στο αρχείο,
δεν αναφέρονται οι νεκροί που είναι στο ψυγείο,
λένε πως είναι τέσσερις κι είναι εκατό οι μανάδες,
πρώτα σκοτώθηκε η φωνή και σώπασαν χιλιάδες.

Κωστούλα Μητροπούλου, 1050 χιλιόκυκλοι

Με αφορμή την επέτειο του Πολυτεχνείου, να ακούσετε τραγούδια και να αναζητήσετε συνθέτες και στιχουργούς που έγραψαν σχετικά!

ΕΝΑ ΔΕΝΤΡΟ... ΜΙΑ ΦΟΡΑ

Το δέντρο

Σ' ένα άχαρο πεζοδρόμιο μιας πολύβουης πολιτείας ήταν κάποτε ένα άσχημο παραμελημένο δέντρο. Κανείς δεν το πρόσεχε. Κανείς δεν το φρόντιζε. Κανείς δεν του έδινε την παραμικρή σημασία. Τα φύλλα του είχαν μαραζώσει, είχαν πέσει από καιρό κι είχε απομείνει γυμνό, σκονισμένο και καχεκτικό.

Ποτέ δεν είχε γνωρίσει του δάσους τη δροσιά. Δεν είχαν κελαηδήσει ποτέ στα φύλλα του πουλιά· με δυσκολία το άγγιζε πού και πού κάποια πονετική ηλιαχτίδα που γλιστρούσε στα κρυφά ανάμεσα στις μουντές και άχαρες πολυκατοικίες που το περιστοιχίζαν.

Οι περαστικοί διάβαιναν δίπλα του με αδιαφορία, βλοσυροί και βιαστικοί, χωρίς να του δίνουν καμία σημασία. Μερικοί μάλιστα πετούσαν αποσιγάρα, φλούδες από κάστανα και λερωμένα χαρτομάντηλα· άλλοι φτύνανε στο χωμάτινο τετραγωνάκι γύρω από τη ρίζα του.

Κι σαν να μην έφταναν όλα αυτά, κατάλαβε από κάτι μηχανικούς με σκούρες καμπαρντίνες και κρεμαστά μουστάκια, που έσκυβαν και μουρμούριζαν κι όλο μετρούσαν σκυθρωποί, ότι θα πλατύνουν το δρόμο πλάι του. Και αν συνέβαινε αυτό, τι τύχη το περίμενε; Θα το πελέκιζαν; Θα το ξερίζωναν; Θα το πετούσαν στα σκουπίδια;

Εκείνο το χριστουγεννιάτικο δειλινό το δέντρο αισθανόταν πιο παραμελημένο, πιο παραπονεμένο από ποτέ. Στα ολόφωτα παράθυρα γύρω του διέκρινε ανάμεσα από τις κουρτίνες χριστουγεννιάτικα έλατα, που χαρωπά παιδιά τα στόλιζαν με κόκκινα κεριά, καμπανούλες, αγγελούδια, ασημένια πέταλα και γιορτινές γιρλάντες και ζήλευε. Ζήλευε πολύ. Πόσο θα ήθελε να είναι έτσι κι αυτό. Χριστουγεννιάτικο έλατο στη θαλπωρή ενός σπιτιού. Να το φροντίζουν, να το στολίζουν, να το καμαρώνουν...

Το παιδί

Ήταν κι ένα παιδί. Τις μέρες έκανε δουλειές του ποδαριού. Τα βράδια κοιμόταν στο πάτωμα ενός κρύου πλυσταριού στην αυλή ενός εγκαταλελειμμένου κτιρίου με ετοιμόρροπα μπαλκόνια. Κανείς δεν το πρόσεχε. Κανείς δεν το φρόντιζε. Κανείς δεν του έδινε την παραμικρή σημασία. Τα μάγουλά του είχαν χλωμιάσει, τα χέρια του είχαν ροζιάσει, τα μάτια του είχαν γεμίσει θλίψη.

Ποτέ δεν είχε γνωρίσει τη θαλπωρή μιας αγκαλιάς, τη ζεστασιά ενός αληθινού σπιτιού.

Εκείνο το κρύο χριστουγεννιάτικο βράδυ το αγόρι αισθανόταν πιο παραμελημένο, πιο παραπονεμένο από ποτέ, γιατί είχε μάθει ότι μετά τις γιορτές θα κατεδάφιζαν το μιζεροκτίριο με το πλυσταριό κι δεν θα 'χε πού να μείνει.

Τυλιγμένο στο τριμμένο του παλτό, κοίταζε από τα φωτισμένα παράθυρα τα λαμπερά σαλόνια με τα γκι και τα μπαλόνια, τις φρουτιέρες με τα ρόδια και τα χρυσωμένα κουκουάρια. Έβλεπε γελαστά αγόρια και κορίτσια να κρεμάνε χριστουγεννιάτικα στολίδια· ζήλευε. Ζήλευε πολύ· πόσο θα 'θελε να στόλιζε κι αυτό ένα έλατο σε ένα τζάκι, με τα δώρα και τις υποσχέσεις του γύρω του...

Πώς το 'φερε η τύχη εκείνο το χριστουγεννιάτικο βράδυ και συναντήθηκαν κάποια στιγμή το δέντρο κι εκείνο το παιδί...

Η συνάντηση

Εκείνο το δειλινό το παιδί γύριζε άσκοπα στους δρόμους της πολύβουης πολιτείας. Κάθε τόσο σταματούσε σε κάποια βιτρίνα. Κόλλαγε τη μύτη του στο τζάμι και κοιτούσε με μάτια εκστατικά όλα εκείνα τα λαχταριστά: λόφους από μελομακάρονα, κουραμπιέδες και πολύχρωμα τρενάκια φορτωμένα

με σοκολατάκια, μιαν άλλη βιτρίνα με ζαχαρένιους Αγιο-Βασίληδες· λίγο πιο κάτω μια τρόικα με έναν πρόσχαρο αμαξά, μολυβένια στρατιωτάκια με κόκκινες στολές πάνω σε άλογα· κι ακόμα πιο πέρα ένα οπάλινο παλάτι σε μία χιονισμένη στέπα.

Έτσι, όπως περπατούσε με τα μάτια στραμμένα στις καταστόλιστες βιτρίνες, έπεσε άθελά του πάνω σ' έναν περαστικό με καμηλό παλτό και γκρενά κασκόλ, φορτωμένο με σακούλες και πακέτα. Τα χέρια του σκόρπισαν στο δρόμο. Το παιδί έχασε την ισορροπία του, γλίστρησε, το κεφάλι του χτύπησε με φόρα στο πεζοδρόμιο· ένωσε μια σκοτοδίνη. Ο περαστικός τού φώναξε οργισμένος και το κατσάδιασε για τα καλά.

Το αλητάκι σηκώθηκε, το 'βαλε στα πόδια, κατηφόρισε παραπατώντας ένα σοκάκι με μια υπαίθρια αγορά, έστριψε ένα δυο στενά και βρέθηκε στο δρόμο με το παραμελημένο δέντρο. Σταμάτησε λαχναρισμένο να πάρει ανάσα· από τα φωτισμένα παράθυρα, τα χνωτισμένα, αχνοφαίνονταν τα γιορτινά σαλόνια με τα έλατα τα στολισμένα.

«Όμορφα δεν είναι;» είπε τότε μια φωνή.

Ήταν το δέντρο του δρόμου.

«Πολύ», αποκρίθηκε το παιδί, χωρίς να παραξενευτεί που ένα δέντρο μιλούσε· του άρεσε να του μιλάει κάποιος χωρίς να το σπρώχνει ή να το κατσαδιάζει, χωρίς να το αποπαίρνει.

«Στόλισέ με!», ψιθύρισε το δέντρο. «Στόλισέ με και εμένα έτσι!»

«Μακάρι να μπορούσα!», πικρογέλασε το παιδί.

«Προσπάθησε, σε παρακαλώ. Ίσως αυτά να είναι τα στερνά μου Χριστούγεννα...»

«Γιατί το λες αυτό;»

«Άκουσα ότι θα πλατύνουν τον δρόμο, πελέκι ή ξεριζωμός με περιμένει, ένα από τα δυο... Δεν είμαι σίγουρο ακόμα.»

Το παιδί σκέφτηκε το μιζεροκτίριο με το πλυσταριό, το καταφύγιό του, που θα γκρεμιζόταν. Σε λίγο δεν θα 'χε ούτε εκείνο πού να μείνει... Σε σε κάποιο χαρτόκουτο ίσως;

«Στόλισέ με!», παρακάλεσε ξανά το δέντρο. Το παιδί κοίταξε γύρω.

«Με τι;» απόρησε.

«Ό,τι να 'ναι... κάτι θα βρεις εσύ! Δεν μπορεί!».

«Καλά... αφού το θέλεις τόσο πολύ, κάτι θα βρω να σ' στολίσω...»

Συμφώνησε το παιδί κι άρχισε να ψάχνει.

Τα στολίδια

Εκείνη τη στιγμή, λες και κάτι ψυχανεμίστηκε ο ουρανός, έπιασε να χιονίζει. Το χιόνι έπεφτε πυκνό... Χάδι απαλό σκέπαζε με πάλλευκες νιφάδες τα γυμνά κλωνιά του δέντρου.

Πήρε τότε το μάτι του παιδιού κάτι να αστράφτει λίγο παραπέρα. Μια παρέα πλουσιόπαιδα, που είχαν περάσει από το δρόμο νωρίτερα, είχαν πετάξει χρωματιστά χρυσόχαρτα από καραμέλες που έτρωγαν με λαιμαργία τη μια μετά την άλλη. Το αγόρι μάζεψε ένα ένα τα χρυσόχαρτα, τα μάλαξε με τα δάχτυλά του κι έπλασε αστεφερές πράσινες, μπλε και βυσσινόχρωμες μπαλίτσες, μετά ξήλωσε τα κουμπιά του φθαρμένου παλτού και με τις κλωστές κρέμασε τις μπαλίτσες στα χιονοσκέπαστα κλωνιά του δέντρου.

«Ευχαριστώ!», είπε το δέντρο, ανατριχιάζοντας από χαρά.

Το ταξίδι

Το χιόνι έπεφτε γύρω του. Πάνω του πυκνό. Όλο του το σώμα έτρεμε, τα χέρια του είχαν μουδιάσει, τα δόντια του χτυπούσαν. Έκλεισε τα μάτια για να τα προστατέψει από τις ριπές του χιονιού, όταν

Ξαφνικά - τι παράξενο - άκουσε εκείνον τον ήχο...

Τον ήχο τον χαρμόσυνο! Κουδουνάκια τρόικας! Ένα μαστίγιο ακούστηκε να κροταλίζει, άλογα να καλπάζουν ρυθμικά.

Άνοιξε τα μάτια. Απίστευτο! Στα μελανιασμένα χείλη του άνθισε ένα χαμόγελο. Από το βάθος του δρόμου, θαμπά στην αρχή, αλλά ολοένα πιο ξεκάθαρα, την είδε.

Είδε την παραμυθένια τρόικα με τα ασημένια κουδουνάκια, φορτωμένη δώρα διαλεχτά. Την οδηγούσε ένας ροδομάγουλος αμαξάς με γούνινο σκούφο, κόκκινη μύτη και πυκνή, κυματιστή γενειάδα. Πίσω από την τρόικα κάλπαζαν στρατιώτες με πορφυρές στολές, καβάλα σε περήφανα άλογα στολισμένα με χρυσαφένιες φούντες...

Παραξευύτηκε το παιδί. Πώς βρέθηκε εδώ αυτή η τρόικα φορτωμένη τόσα δώρα; Και οι καβαλάρηδες; Κάπου τους ήξερε - κάπου τους είχε ξαναδεί!

Η τρόικα σταμάτησε μπροστά του, τα άλογα χρεμέτισαν, ο αμαξάς χαμογέλασε, από το παράθυρο της άμαξας πρόβαλε το πρόσωπο της πριγκιποπούλας.

- Τι όμορφο δέντρο! χαμογέλασε. Ποιος να το στόλισε άραγε;

- Εγώ! αποκρίθηκε το παιδί.

- Αλήθεια;

- Ναι.

- Έλα μαζί μου τότε. Έλα να στολίσεις έτσι όμορφα και το έλατο του βασιλιά, να ζήσεις στο παλάτι μας παντοτινά.

- Δεν πάω πουθενά χωρίς το δέντρο μου! απάντησε το αγόρι.

Η πριγκιποπούλα έδωσε τότε εντολή κι οι στρατιώτες του βασιλιά έσκαψαν βαθιά, πήραν το δέντρο μαζί με τις ρίζες του και το φύτεψαν σε μια πορσελάνινη γλάστρα· μετά το φόρτωσαν στην τρόικα.

Λένε οι παλιοί...

Λένε οι παλιοί ότι το πεζοδρόμιο εκείνο ήταν κάποτε κάπως πιο φαρδύ, ότι φύτεωνε κάποτε κάποιο δέντρο εκεί.

Διηγούνται επίσης ότι ένα χριστουγεννιάτικο πρωί βρήκαν στη ρίζα του δέντρου ξεπαγιασμένο ένα παιδί σκεπασμένο από το χιόνι, τυλιγμένο σε ένα τριμμένο παλτό χωρίς κουμπιά, με ένα γαλήνιο χαμόγελο, ένα χαμόγελο ευτυχίας ζωγραφισμένο στο πρόσωπό του.

Λένε ακόμα ότι από τότε, κάθε παραμονή Χριστουγέννων, γύρω στα μεσάνυχτα, κάτι παράξενο συμβαίνει· κάτι που κανείς δεν μπορεί να το εξηγήσει.

Ένα σμάρι πυγολαμπίδες τριγυρνούν επίμονα, τρεμοσβήνοντας σε εκείνο το σημείο, λες και κάτι αναζητούν· λες και χυρεύουν να θυμηθούν κάτι, ότι ένας άνεμος αναπάντεχος φέρνει, ποιος ξέρει από πού, ανάλαφρες σαπουνόφουσκες και χρυσόχαρτα αστραφτερά, ενώ την ίδια στιγμή ένα υπέροχο πεφταστέρι διαγράφει στον ουρανό μια φαντασμαγορική τροχιά και πέφτει στο σημείο ακριβώς εκείνο.

Έτσι λένε...

Ποιος ξέρει;

Ευγένιος Τριβιζάς, Ένα δέντρο, μια φορά

Νικηφόρος Λύτρας, Τα Κάλαντα, 1872

Η ημέρα της Λαμπρής

Καθαρότατον ήλιο επρομηνούσε
της αυγής το δροσάτο ύστερο αστέρι,
σύγνεφο, καταχνιά, δεν απερνούσε
τ' ουρανού σε κανένα από τα μέρη·
και αποκεί κινημένο αργοφυσούσε
τόσο γλυκό στο πρόσωπο τ' αέρι,
που λες και λέει μες στην καρδιάς τα φύλλα:
γλυκιά η ζωή και ο θάνατος μαυρίλα.

Χριστός ανέστη! Νέοι, γέροι και κόρες,
όλοι, μικροί μεγάλοι, ετοιμαστείτε·
μέσα στες εκκλησίες τες δαφνοφόρες
με το φως της χαράς συμμαζωχτείτε·
ανοίξετε αγκαλιές ειρηνοφόρες
ομπροστά στους Αγίους και φιληθείτε·
φιληθείτε γλυκά χείλη με χείλη,
πέστε Χριστός Ανέστη εχθροί και φίλοι.

Δάφνες εις κάθε πλάκα έχουν οι τάφοι,
και βρέφη ωραία στην αγκαλιά οι μανάδες·
γλυκόφωνα, κοιτώντας τες ζωγραφισμένες
εικόνες, ψάλλουνε οι ψαλτάδες·
λάμπει το ασήμι, λάμπει το χρυσάφι
από το φως που χύνουνε οι λαμπάδες·
κάθε πρόσωπο λάμπει απ' τ' αγιοκέρι
πού κρατούνε οι Χριστιανοί στο χέρι.

Διονύσιος Σολωμός, Η ημέρα της Λαμπρής

*Η Σταύρωσις
Η εικόνα βρίσκεται στον
Μητροπολιτικό ναό
Ελεούσας, Κάστρο Σίφνου
(τέλος 16ου αι.)*

Βάσει του ν. 3966/2011, τα διδακτικά βιβλία του Δημοτικού, του Γυμνασίου, του Λυκείου, των ΕΠΑ.Λ. και των ΕΠΑ.Σ. τυπώνονται από το ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ και διανέμονται δωρεάν στα Δημόσια Σχολεία. Τα βιβλία μπορεί να διατίθενται προς πώληση όταν φέρουν στη δεξιά κάτω γωνία του εμπροσθόφυλλου ένδειξη «ΔΙΑΤΙΘΕΤΑΙ ΜΕ ΤΙΜΗ ΠΩΛΗΣΗΣ». Κάθε αντίτυπο που διατίθεται προς πώληση και δε φέρει την παραπάνω ένδειξη θεωρείται κλεψίτυπο και ο παραβάτης διώκεται σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 7 του νόμου 1129 της 15/21 Μαρτίου 1946 (ΦΕΚ 1946,108, Α΄).

Απαγορεύεται η αναπαραγωγή οποιουδήποτε τμήματος αυτού του βιβλίου, που καλύπτεται από δικαιώματα (copyright), ή η χρήση του σε οποιαδήποτε μορφή, χωρίς τη γραπτή άδεια του Υπουργείου Παιδείας, Θρησκευμάτων και Αθλητισμού / ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ.

